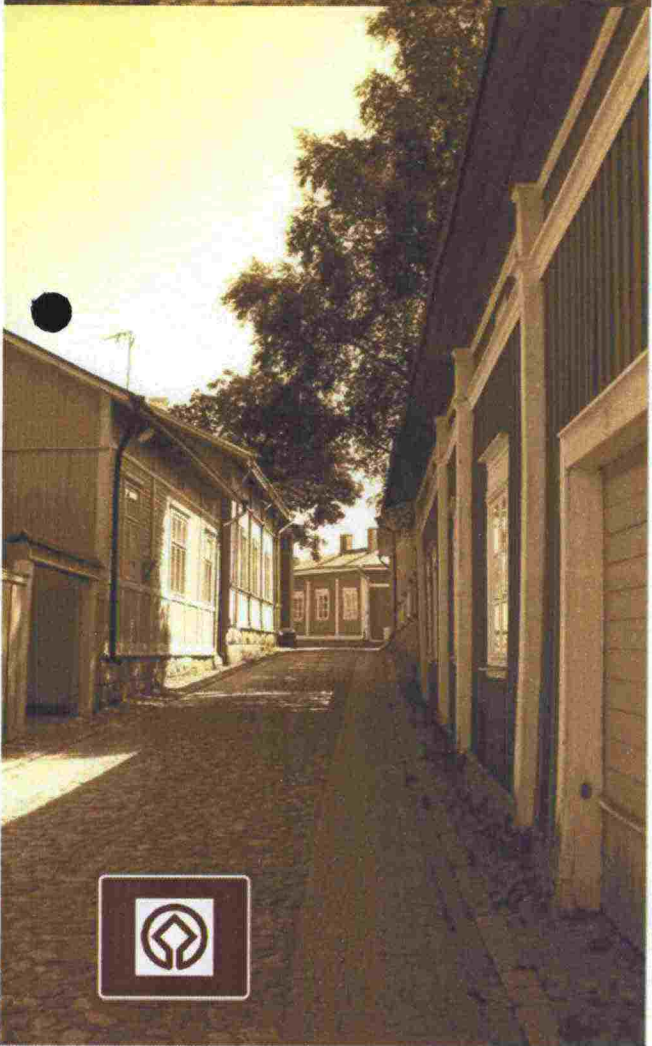

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma

**Varsinais-Suomen ja Satakunnan
palvelukohteiden maakunnallinen
opastussuunnitelma**

Tiehallinto

Turku 2009

*Kannen kuvat:
Kurjenrahkan kansallispuiston lintutorni (Anna Räisänen)
Vanhaa Raumaa (Anna Räisänen)*

Verkkojulkaisu pdf (www.tiehallinto.fi/julkaisut)

ISBN 978-952-221-049-4

TIEH 1000237-v-09

TIEHALLINTO

Turun tiepiiri
Yliopistonkatu 34
PL 636
20101 TURKU
Puhelin 0204 22 11

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma. Turku 2009. Tiehallinto, Turun tiepiiri. 76 s. + liitt. 29 s. ISBN 978-952-221-049-4, TIEH 1000237-v-09.

Asiasanat: Liikenteen ohjaus, liikennemerkit, matkailu, tienvarsipalvelut, viitoitus, Turun tiepiiri
Aiheluokka: 22

TIIVISTELMÄ

Turun tiepiirin alueen palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma on yleispiirteinen tarkastelu Varsinais-Suomen ja Satakunnan tienkäyttäjien palvelukohteista. Tässä opastuksen asiantuntijoita, lupakäsittelijöitä ja opastuksen sidosryhmiä palvelevassa strategisessa suunnitelmassa on käsitelty maakuntien merkittävimpiä nähtävyyksiä ja aktiviteetteja, matkailuteitä sekä opastuspaikkoja. Yksittäisistä palveluista on kartoitettu leirintäalueet. Maakuntatason opastussuunnitelmassa ei ole otettu kantaa yksittäisten kohteiden opastuksen toteuttamiseen. Kohteiden viitoituskelpoisuus tarkastellaan ja opastustapa suunnitellaan seudullisissa opastussuunnitelmissa.

Suunnitelmassa on pyritty saamaan käsitys palvelukohteiden tarjonnasta, laadusta ja maakunnallisista erityispiirteistä. Merkittävät nähtävyydet kartoitettiin yhteistyössä nähtävyyksien viitoituskelpoisuutta suosittelevien tahojen kanssa. Lisäksi kunnat osallistuivat kohdelistausten täydentämiseen. Kaikki suosituksenantajatahot vastasivat kyselyyn. Kunnille lähetettyyn kyselyyn saatiin vastaukset valtaosalta (70 %) kunnista. Ilmoitetuissa kohteissa oli huomattavaa vaihtelua, mikä on tässä suunnitteluvaiheessa odotettua. Palvelukohteita listattiin työn aikana kaikkiaan runsaasti yli 400 kappaletta.

Varsinais-Suomi ja Satakunta ovat kulttuurihistorialtaan ja luonnonolosuhteiltaan varsin rikkaita alueita ja tämän vuoksi maakunnissa on runsaasti opastuksen kannalta valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä nähtävyyksiä. Rajanveto valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien nähtävyyksien välillä on painotuksista riippuen häilyvä. Lisäksi kohteet saattavat yhdessä muodostaa matkailullisesti huomattavan keskittymän, vaikka eivät yksittäisinä olisikaan samalla tavalla priorisoitavissa. Merkittävimmät nähtävyydet on koottu liitetaulukoihin ja huomattavimpia nähtävyyksiä on kuvattu esimerkinomaisesti tekstiosiossa. Listaukset antavat hyvän yleiskuvan nähtävyyksien ja aktiviteettien tarjonnasta, tasosta ja keskinäisestä merkittävyydestä. Tarkastelu on hyvänä pohjana kohteiden viitoitustapojen määrittelylle jatkosuunnittelussa ja lupaprosesseissa.

Merkittävimpien nähtävyyksien joukossa on paljon erityisesti museokohteita, jotka sijaitsevat taajamissa ja joiden lähiopastus on näin kuntien vastuualueella. Näiden, kuten myös muiden nähtävyyksien opastuksessa on keskeistä, että kuntien hallinnoimat opastuspisteet ovat hyvätasoisia ja niissä jaettava informaatio on ajantasaista. Myös kohdekeskittymien yhteisten opastuspisteiden kehittämiseen kannattaa kiinnittää huomiota.

Työn aikana on myös pohdittu opastuksen parissa toimivien sidosryhmien yhteistyötapoja. Lisäksi yksityiskohtaisempien opastussuunnitelmien tekemistä varten tiepiirin alue jaettiin pääasiassa seutukuntajaon mukaisiin suunnittelualueisiin. Nämä seudulliset ja paikalliset suunnitelmat tehdään vuosina 2009 – 2013. Näissä suunnitelmissa palvelukohteet tarkentuvat ja tarkasteluun otetaan mukaan myös majoitus- ja ravitsemiskohteet ym. yksittäisten yrittäjien tienvarsipalvelut.

SAMMANFATTNING

Vägvisningsplan på landskapsnivå till serviceanläggningar inom Åbo vägdistrikts område är en allmänt hållen granskning av objekten med service för vägtrafikanterna i Egentliga Finland och Satakunta. I den strategiska planen som betjänar experter, tillståndsbeviljande myndigheter och intressentgrupper av vägvisningen har behandlats de mest betydande sevärdheterna och aktiviteterna i landskapen, turistvägarna samt informationsställena. Av de enskilda tjänsterna har campingområdena kartlagts. I landskapets informationsplan har inte ställning tagits till hur informationen för de enskilda serviceanläggningarna genomförs. Man granskar objektens duglighet för information och sättet för informationen planeras i de regionala vägvisningsplanerna.

I planen har man strävat efter att få en uppfattning om betjänsningsställets utbud, kvalitet och särdrag för landskapet. De betydande sevärdheterna kartlades i samarbete med de instanser som rekommenderar hur sevärdheterna duger för vägskyltning. Därtill deltog kommunerna genom att komplettera förteckningen över objekt. Alla instanser som lämnar rekommendationer besvarade förfrågan. Den förfrågan som tillsändes kommunerna besvarades av största delen av kommunerna (70 %). De anmälda objekten hade en betydande variation, vilket i detta skede av planeringen var väntat. Under arbetets gång förtecknades inalles drygt 400 stycken.

Egentliga Finland och Satakunta är i fråga om kulturhistoria och naturförhållanden rätt rika områden och därför har landskapen rikligt med betydelsefulla sevärdheter på riks- och landskapsnivå ur informativ aspekt. Gränsdragningen är flytande mellan betydande sevärdheter på riks- och landskapsnivå beroende på betoningarna. Vidare kan objekten tillsammans bilda en betydande koncentration för turismen, även om de skilt för sig inte på samma sätt kunde prioriteras. De mest betydande sevärdheterna har sammanställts i tabellbilagor och de mest betydande sevärdheterna har på ett vägledande sätt beskrivits i textavsnittet. Förteckningarna ger en god översiktlig bild av sevärdheternas och aktiviteternas utbud, nivå och inbördes betydelse. Granskningen utgör ett bra underlag för hur sätten för väginformation ska preciseras vid den fortsatta planeringen och tillståndsprocesserna.

Bland de mest betydande sevärdheterna finns det i synnerhet museiobjekt som är belägna i tätorterna och vilkas närinformation således hör till kommunernas ansvarsområde. Det viktiga vid informationen om dessa, liksom för andra sevärdheter, är att de informationsställen som administreras av kommunerna har en hög standard och att den information som meddelas hos dem är på aktuell nivå. Det lönar sig också att fästa uppmärksamhet på att utveckla de gemensamma informationsställena med koncentrationer av objekt.

Under arbetets gång har man också diskuterat samarbetssätten för de intressentgrupper som verkar i anslutning till information. Vidare indelades vägdistriktets område i planeringsområden enligt regionkommunindelningen för uppgörandet av mer detaljerade informationsplaner. Dessa regionala och lokala planer utarbetas åren 2009 - 2013. I dessa planer preciseras objekten med service och även inkvarterings- och förplägnadsställena m.fl. av de enskilda företagens tjänster vid vägarna tas med i granskningen.

SUMMARY

The provincial road signage plan of service sites in Finnish Road Administration's Turku region comprises general observations on the service provision for road users in Southwest Finland and Satakunta. This strategic plan serves signage experts, permit authorities and signage interest groups, and it covers the province's key sightseeing spots and activities, as well as the major tourist routes and information points. Of the individual services provided within our region, we have surveyed the campsites. The provincial signage plan does not take issue with implementing the signage of individual sites. The suitability of such sites is examined and the method of signage planned in the regional signage plans.

The plan is intended to provide us an understanding of the provision, quality and special features of the service sites. The significant sights were surveyed jointly with the authorities who are in charge of recommending sites for signage. The list of sites was added to by municipalities. All the authorities who were asked for a recommendation replied. A reply was received from the majority of the municipalities (70%) that had been sent a questionnaire. The recommended sites contained a lot of variation, which could be expected at planning stage. More than 400 service sites were listed during the project.

Southwest Finland and Satakunta have a rich nature and cultural history, and the area therefore contains plenty of nationally and regionally significant sights. It is difficult to draw boundaries between national and regional sights due to the different emphasis that is being placed on them. Furthermore, as a cluster these individual sites may form an important tourist destination, even if individually they might not be prioritised to such a degree. The key sights have been listed in the appendix and described within the text. The listing gives a good general overview of the sights and activities on offer, their standard and significance compared to the surrounding area. The observation provides a good way to determine the need for signage during further planning and permit processes.

The list of key sights includes various museums which are located in outlying areas and whose signage is therefore the responsibility of the surrounding municipalities. The key to successfully marking these and other sights is to ensure that the municipality-maintained information points are of good quality and the information distributed is relevant and up-to-date. It is also worth paying attention to the development of joint information points in the regional clusters.

The cooperation methods used by various interest groups have also been considered during the project. In order to prepare more detailed signage plans, the road district was divided between planning areas principally along the municipal division lines. These regional and local plans will be completed in 2009-2013. These plans define the service provision and the definition will include for instance accommodation and restaurant services provided along the roadside by individual entrepreneurs.

ESIPUHE

Palvelukohteilla tarkoitetaan tienkäyttäjille palveluja tarjoavia palveluyrityksiä ja -toimintoja. Palvelukohteiden opastukseen käytetään erilaisia opastusmerkkejä ja kohdetunnuksia. Kohteiden viitoituksessa otettiin helmikuussa 2007 käyttöön uusia tunnuksia ja laajennettiin ruskean värin käyttöä. Viitoitus on uusittava uusien tunnusten ja opastusmerkkien mukaiseksi vuoden 2013 loppuun mennessä, mikä on tehnyt opastussuunnitelmien päivittämisen ajankohtaiseksi. Opastusmerkkien asettaminen ja ylläpito ovat yleensä opastettavan kohteen ylläpitäjän vastuulla. Opastusmerkit edellyttävät tienpitäjän lupaa.

Turun tiepiirin alueen palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma on laadittu Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien alueille. Maakuntatason tarkastelu on ensimmäinen vaihe alueellisten opastussuunnitelmien laatimisessa. Suunnitelmassa on pyritty saamaan käsitys tienkäyttäjien palvelukohteiden tarjonnasta, laadusta ja maakunnallisista erityispiirteistä sekä opastuspaikkojen nykytilasta. Työn aikana pohdittiin lisäksi opastusasioiden yhteistyötarpeita ja -keinoja, jotka on kirjattu opastusstrategiaan.

Merkittävät nähtävyydet kartoitettiin yhteistyössä eri nähtävyyksien viitoituskelpoisuutta suosittelevien tahojen kanssa. Lounais-Suomen ympäristökeskukseen, Varsinais-Suomen ja Satakunnan taidetoimikuntiin, Museovirastoon, Suomen Leirintäalueyhdistykseen ja Metsähallitukseen lähetettiin helmikuussa 2009 kyselyt, joissa kartoitettiin näkemyksiä opastuksen kannalta maakunnan merkittävimmistä palvelukeskittymistä, aktiviteeteista ja nähtävyyksistä. Kyselyä täydennettiin vielä huhtikuussa 2009 kuntien ja matkailuorganisaatioiden näkemyksellä merkittävistä palvelukohteista. Samalla pyydettiin kunnilta tietoa tienkäyttäjille tarkoitetuista opastuspisteistä, niiden sijainnista, kunnosta ja mahdollisista uudistamissuunnitelmista. Maakunnallisesta opastussuunnitelmasta pidettiin työn aikana informaatio- ja keskustelutilaisuudet Liedossa 10.6.2009 ja Porissa 11.6.2009.

Suunnittelutyötä on ohjannut ohjausryhmä, jonka jäseninä ovat olleet Tiehallinnon Turun tiepiiristä tienpidon asiantuntija Juha Mäki, aluevastaavat Hannu Putila ja Kalle Peltonen sekä ympäristöasiantuntija Niina Jääskeläinen, Varsinais-Suomen liitosta erikoissuunnittelija Eira Saari-Lahoniitty, Satakuntaliitosta projektipäällikkö Esko Pennanen sekä Destia Oy:stä projektipäällikkö Tiina Myllymäki. Destia Oy:stä työhön ovat osallistuneet lisäksi suunnittelijat Anna Räisänen ja Satu Kilpinen.

Turussa lokakuussa 2009

Tiehallinto
Turun tiepiiri

Sisältö

1	JOHDANTO	11
1.1	Palvelukohteiden opastusjärjestelmä	11
1.2	Palvelukohteiden opastusmerkit	12
1.3	Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma	13
2	TAUSTATIETOJA VARSINAIS-SUOMEN JA SATAKUNNAN MATKAILUSTA JA PALVELUKOhteista	16
2.1	Yleistä	16
2.2	Matkailu ja matkailuliikenteen määrä	16
2.3	Matkailun markkinointiorganisaatiot	18
2.4	Maakunnalliset erityispiirteet ja matkailustrategiat	19
3	MAAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT PALVELUKOhteET JA KESKITYMÄT	21
3.1	Kohteiden kartoitus ja määrittely	21
3.2	Varsinais-Suomen maakunnallisesti merkittävät palvelukeskittymät, nähtävyydet ja aktiviteetit	23
3.2.1	Varsinais-Suomen merkittävimmät palvelukohteet	25
3.3	Satakunnan maakunnallisesti merkittävät palvelukeskittymät, nähtävyydet ja aktiviteetit	46
3.3.1	Satakunnan merkittävien kohteiden kuvaukset	47
3.4	Leirintäalueet	66
4	MATKAILUTIET	69
4.1	Matkailuteiden reittiviitoitus	72
4.2	Matkailutietunnusten käyttö palvelukohteiden opastuksessa	73
5	OPASTUSPAIKAT	74
5.1	Opastustoimistot ja -pisteet	74
5.2	Opastuskartat	75
5.3	Opastuspaikkojen nykytilanne ja kehittäminen	76
6	SEUDULLISEN OPASTUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN	75
6.1	Seudullinen opastussuunnitelma	75
6.2	Ehdotus seudullisten suunnitelmien alueiksi	75
7	MAAKUNTATASOISEN YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN	76
8	MAAKUNNALLINEN OPASTUSSTRATEGIA	76
9	LÄHDELUETTELO	77
10	LIITTEET	76

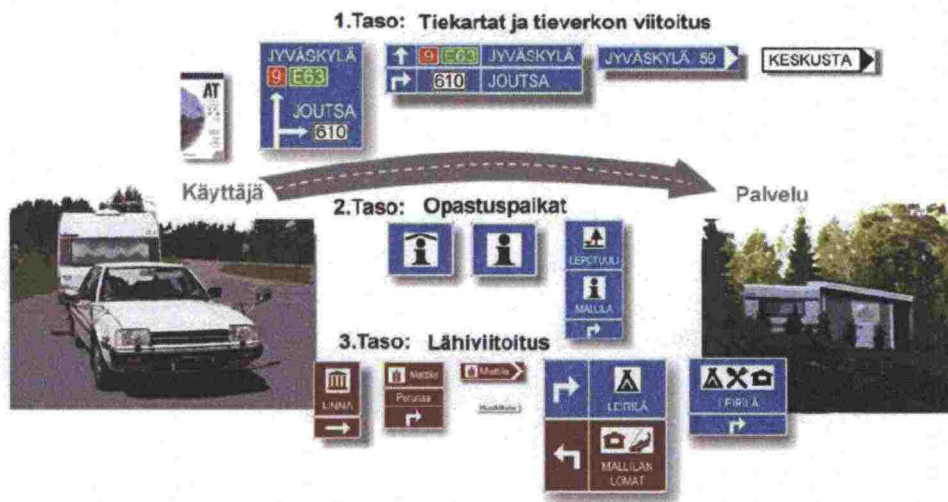

1 JOHDANTO

Palvelukohteilla tarkoitetaan tienkäyttäjille palveluja tarjoavia palveluyrityksiä ja -toimintoja. Tällaisia ovat esim. hotellit, retkeilymajat, leirintäalueet, kahvila- ja ravintolapalvelut, erilaiset aktiviteetit ja nähtävyydet. Myös paljon liikennettä aiheuttavat kohteet, kuten uimapaidat, museot, huvipuistot ja las-kettelukeskukset on opastettu opastusmerkein. Palvelukohdetunnuksin opastetaan lisäksi yleiseen turvallisuuteen ja matkailuun liittyviä palveluita, joita ovat esim. ensiapu, huoltamo ja levähdysalue. Palvelukohteiden opastukseen käytetään erilaisia opastusmerkkejä ja kohdetunnuksia. Opastusmerkkien asettaminen ja ylläpito ovat yleensä opastettavan kohteen ylläpitäjän vastuulla. Opastusmerkit edellyttävät tienpitäjän lupaa.

1.1 Palvelukohteiden opastusjärjestelmä

Maantiellä viitoituksen tarkoituksena on yhdessä asianmukaisen tiekartan kanssa, johon tienkäyttäjä tutustuu ennen matkalle lähtöä, opastaa tienkäyttäjä kohteeseen edullisinta reittiä. Palvelukohteiden viitoitus täydentää reit-tiopastusta osoittamalla tienkäyttäjälle tämän matkan aikana tarvitsemia palveluja ja opastaa perille kohteeseen. Opastusjärjestelmän rakenne muodostuu kolmesta tasosta (kuva 1).

Kuva 1. Opastusjärjestelmän kolmitasoinen rakenne

Ensimmäinen taso - Tiekartat ja tieverkon viitoitus

Tienkäyttäjä suunnistaa tieverkolla tiekartassa esitettyihin kohteisiin vertailemalla tiekarttaa ja tieverkon viitoitusta toisiinsa. Suunnistaminen tieverkolla on mahdollista tunnistamalla tienviitoista tiekartalla esiintyvät tienumerot ja maantieteelliset erisnimet.

Toinen taso – Opastuspaikat

Tienkäyttäjä suunnistaa tiekartalle merkittyyn tai viitoitettuun opastuspaikkaan halutessaan monimuotoisempaa ja tarkempaa tietoa sijaintiympäristönsä palveluista ja kohteiden sijainnista kuin mitä tiekartta tarjoaa. Opastuspaikkaan saapuessaan tienkäyttäjä kohtaa vähintään ulko- tai sisätiloihin sijoitetun alueellisen opastuskartan (opastuspiste) sekä mahdollisesti myös esimerkiksi sisätiloihin sijoittuvan interaktiivisen opastuspäätteen tai matkailuneuvontapisteen (opastustoimisto).

Opastuspaikkojen tärkeä tehtävä on opastaa tienkäyttäjä sille tielle, josta lopulliseen määränpäähän käännytään. Hyvin varustetusta opastuspaikasta tienkäyttäjä voi ottaa mukaansa alueen matkailupalveluja esittelevän kartan, joka toimii varmistuksena matkalla perille.

Kolmas taso – Lähiviitoitus

Tienkäyttäjä ohjataan perille kohteeseen lähiviitoituksella. Lähiviitoituksen perustyökaluja ovat osoitejärjestelmää tukevat tien- ja kadunnimikilvet sekä lähi-, paikallis- ja erityiskohteita osoittavat tienviitat, joita täydennetään tarvittaessa palvelukohteiden opastusmerkeillä ja erilaisilla toimintoja kuvaavilla osoiteviitoilla.

1.2 Palvelukohteiden opastusmerkit

Tienkäyttäjille tarkoitettuja palveluja osoitetaan tieliikenneasetuksen mukaisilla (kuva 2)

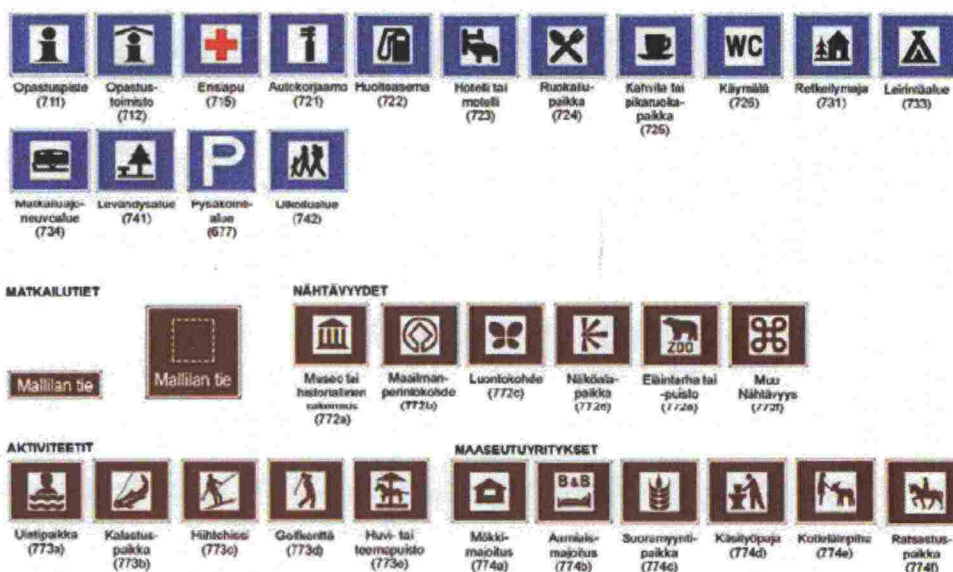
- palvelukohteen A- ja B-tyypin opastustauluilla
- palvelukohteen erkanemisviitalla
- palvelukohteen osoiteviitalla
- palvelukohteen osoiteviitan ennakkomerkillä ja
- matkailutiemerkeillä.

Palvelukohteiden opastusmerkeissä voidaan yleensä käyttää tieliikenneasetuksen mukaisia tunnuksia (kuva 3). Palvelukohteen opastustaulun pohjaväri voi olla sininen tai ruskea merkissä osoitettavan palvelun mukaan.

Palvelukohteiden opastusmerkeissä laajennettiin ruskean värin käyttöä ja lisättiin tunnusten määrää helmikuussa 2007. Opastusmerkkien käyttöä ja värejä on käsitelty tarkemmin Tiehallinnon ohjejulkaisussa Palvelukohteiden viitoitus, TIEH-21000021-07.

Kuva 2. Palvelukohteen viitoituksessa käytettävät liikennemerkit

Kuva 3. Palvelukohteiden viitoituksessa käytettävät tunnukset

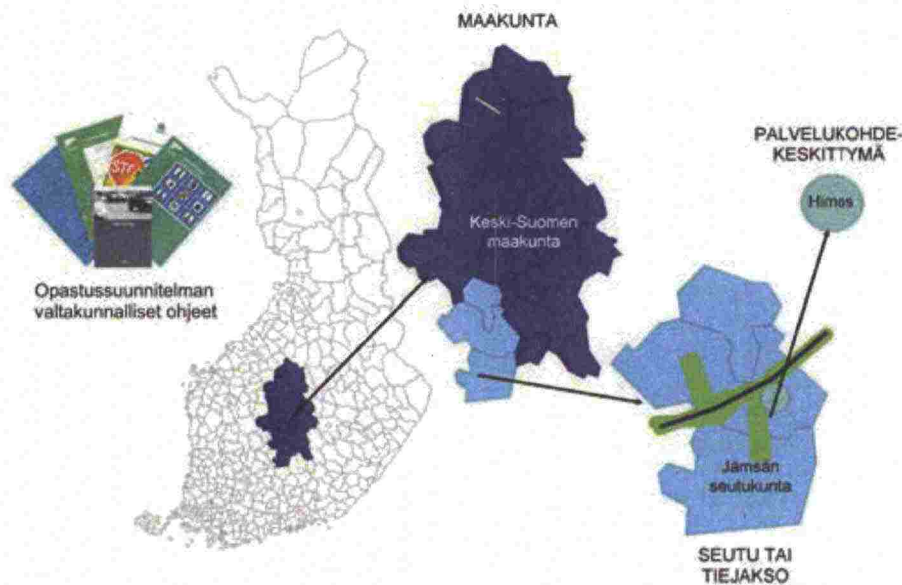
1.3 Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma

Palvelukohteiden alueellisella opastussuunnittelulla tarkoitetaan laajalle alueelle tehtyä kokonaisvaltaista tarkastelua, jossa otetaan huomioon tienkäyttäjien ja palvelujen tarjoajien tarpeet sekä paikalliset olosuhteet joustaviin ja tasa-puolisiin viitoitusratkaisuihin pääsemiseksi. Palvelukohteiden alueellisessa opastussuunnittelussa käsitellään myös opastusperiaatteet uusien palvelujen, nähtävyyksien ja aktiviteettien viitoittamiseksi.

Palvelukohteiden alueelliset opastussuunnitelmat jaetaan suunnittelualueen koon perusteella maakunnallisiin, seudullisiin ja palvelukohdekeskeisiin opastussuunnitelmiin. Toiminnallisesti **maakunnallinen opastussuunnitelma** sijoittuu opastussuunnittelun valtakunnallisten ohjeiden ja seudullisen opastussuunnitelman väliin (kuva 4). Opastussuunnittelun valtakunnallisissa ohjeissa esitetään yleispäteviä opastusratkaisuja, mutta niissä ei ole mah-

dollisuutta ottaa huomioon yksityiskohtaisesti eri valtakunnanosien oma-
leimaisuutta ja perinteitä. Tämän vuoksi maakunnan erityispiirteet olisi hyvä
selvittää ennen tarkempien opastusmerkkisuunnitelmien laatimista tai ennen
tienkäyttäjien ja matkailijoiden opastamistavoista päättämistä.

Kuva 4. Maakunnallinen opastussuunnitelma sijoittuu valtakunnallisten ohjeiden ja seudullisen opastussuunnittelun väliin.

Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma on ensisijaisesti asiantuntijoille ja lupaviranomaisille tarkoitettu strategia-asiakirja, jossa ei tehdä varsinaisia opastusmerkkisuunnitelmia. Suunnitelmaa varten selvitetään maakunnan erityispiirteet ja laaditaan pitkän tähtäimen suunnitelma maakunnan opastusjärjestelmän kehittämiseksi. Suunnitelmassa määritellään opastuspaikkojen sijoittumis- ja kehittämisperiaatteet, jaetaan maakunta opastusmerkkisuunnitelmien laatimista varten pienempiin suunnittelualueisiin sekä perustetaan maakunnallinen palvelukohteiden opastuksen kehittämisen yhteistyöryhmä.

Maakunnallinen opastuksen yhteistyöryhmä vaikuttaa ja seuraa maakunnallisessa palvelukohteiden opastussuunnitelmassa esitettyjen kehittämistoimenpiteiden toteutumista, käsittelee alueellisten opastusperiaatteiden toimivuutta sekä huolehtii maakunnallisessa opastussuunnitelmassa kartoitettujen tietojen ajantasaisuudesta.

Maakunnan opastusstrategialla tarkoitetaan opastuksen kehittämisen yhteistyön tiivistämistä ja kehittämistä. Opastusstrategiaksi kirjattavat asiat voivat liittyä maakuntaopastuksen yhteistyöryhmän toimintaan, opastuspaikkojen kehittämiseen tai seudullisten suunnitelmien laatimiseen.

Suunnitelman tavoitteet

Palvelukohteiden maakunnallisen opastussuunnitelman tavoitteita ovat:

Maakunnan merkittävimpien ja vetovoimaisimpien palvelujen ja kohteiden määrittäminen

Kartoitetaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävimmät palvelukeskittymät ja sellaiset nähtävyys- ja aktiviteettipaikat, joilla katsotaan opastusmielessä olevan valtakunnallista merkitystä. Kartoitus tehdään yhteistyössä eri palvelujen ja kohteiden viitoituskelpoisuutta suosittlevien tahojen kanssa. Yksittäisten palvelujen osalta kartoitetaan leirintäalueet. Maakunnan merkittävimmistä ja vetovoimaisimmista palvelukohteista priorisoidaan ne *kärkikohteet*, joiden tulee näkyä laajasti alueen opastuspaikoissa ja näkyvästi maanteiden palvelukohteiden viitoituksessa.

Opastusjärjestelmän toisen tason kehittäminen

Määritellään opastuspaikkojen (opastustoimistot ja -pisteet) kehittämisperiaatteet ja visioidaan kehittämisen suuntaviivoja ja yhteistyömalleja yhdessä sidosryhmien kanssa. Pitkän tähtäimen tavoitteena maakunnallisessa opastussuunnitelmassa on määritellä tieverkkotasolla korkeatasoisten opastuspaikkojen, *opastuskeskusten*, potentiaalisia sijaintipaikkoja sekä niiden kehittämisen suuntaviivoja uudeksi palveluksi täydentämään opastuksen toisella tasolla jaettavaa informaatiota. Opastuksen laadun tulee olla korkeatasoista ja tietoa tulee jakaa tasapuolisesti kaikista tienkäyttäjien ja matkailijoiden tarvitsemista palveluista.

Palvelukohteiden seudullisten suunnittelualueiden määrittäminen

Maakunnallisessa opastussuunnitelmassa jaetaan maakunta yksityiskohtaisten opastusmerkkisuunnitelmien laatimista varten pienempiin seudullisiin tai paikallisiin suunnittelualueisiin. Suunnittelualueiden määrittämisessä otetaan huomioon alueiden olosuhteet ja erityispiirteet.

Maakunnallisten opastuksen yhteistyöryhmien perustaminen

Perustetaan palvelukohteiden maakunnallisen opastuksen kehittämistä varten yhteistyöryhmä kuhunkin maakuntaan. Yhteistyöryhmä kokoontuu määrajoin tai tarpeen vaatiessa, seuraa palvelukohteiden maakunnallisessa opastussuunnitelmassa laaditun opastusstrategian toteutumista, käsittelee alueellisten opastusperiaatteiden toimivuutta sekä huolehtii maakunnallisessa opastussuunnitelmassa kartoitettujen tietojen ajantasaisuudesta. Yhteistyöryhmän tehtävänä on myös lisätä tietoa opastuskäytännöistä sidosryhmien keskuudessa.

2 TAUSTATIEDOTJA VARSINAIS-SUOMEN JA SATAKUNNAN MATKAILUSTA JA PALVELUKOhteista

2.1 Yleistä

Turun tiepiiriin kuuluu kaksi maakuntaa: Varsinais-Suomi ja Satakunta. Tiepiirissä päädyttiin siihen, että maakunnalliset palvelukohteiden opastussuunnitelmat tehdään yhtenä projektina molemmille maakunnille. Vaikka suunnitteluprosessi sisältää maakunnittain toteutettavia osia, voidaan yhden koko tiepiiriä koskevan projektin avulla saada kokonaiskuva viitoitusratkaisuista, varmistaa yhtenäiset viitoitusperiaatteet koko tiepiirin alueelle ja saada suunnitelma aikaan nopeammin ja tehokkaammin.

2.2 Matkailu ja matkailuliikenteen määrä

Matkailun osuus Suomen bruttokansantuotteesta on noin 2,4 %. Määrä on pienempi kuin Euroopan unionin alueella keskimäärin, jossa osuus on noin 6 %. Suomen ulkomailta tuleva matkailutulo oli vuonna 2007 2,1 miljardia euroa. Ulkomaisten matkailijoiden kulutuksen kasvu on ollut nopeaa, jopa 10 % luokkaa vuodessa vuodesta 2005 lähtien.

Matkailukysyntä on jakautunut Suomessa epätasaisesti. Kärkialueita kysynnässä ovat Uusimaa, Lappi, Varsinais-Suomi, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa, jotka kattavat puolet valtakunnallisesta matkailukysynnästä. Satakunta jää matkailijamäärissä maakuntien häntäpäähän.

Taulukkoon 1 on koottu matkailuun liittyvien yritysten määrät Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja koko maassa vuonna 2006.

Taulukko 1. Yritysten määrät maakunnissa ja koko maassa vuonna 2006. Tiedot ovat Tilastokeskukselta ja toimipaikka- ja yritysrekisteristä. Tiedot eivät ole suoraan vertailukelpoisia taulukon 2 tietojen kanssa eri vuosien ja lähteissä käytettyjen erilaisten kriteerien takia.

	Varsinais-Suomi	Satakunta	Koko maa
Hotellit	76	28	712
Muu majoitustoiminta	163	35	1155
Ravitsemistoiminta	972	409	9476
Käyntikohteet	5	2	83
Liikuntakohteet	58	23	683
Aktiviteetit	108	34	1455
Yhteensä	1 382	531	13 564

Taulukko 2. Saapuneet vieraat ja yöpymiset majoitusliikkeissä vuonna 2008. Tiedot Tilastokeskukselta. Tiedot eivät ole suoraan vertailukelpoisia taulukon 1 tietojen kanssa eri vuosien ja lähteissä käytettyjen erilaisten kriteerien takia.

	Varsinais-Suomi	Satakunta
Kaikki majoitusliikkeet (lkm)	67	37
Huoneet (lkm)	3 742	1 444
Vuoteet (lkm)	7 732	3 189
Saapuneet, kaikki (lkm)	734 207	243 284
Yöpymiset, kaikki (lkm)	1 292 015	433 517
Yöpymisten muutos ed. vuoteen, kaikki (%)	-1,6	2,0
Saapuneet, suomalaiset (lkm)	598 598	217 575
Yöpymiset, suomalaiset (lkm)	1 007 711	368 392
Yöpymisten muutos, suomalaiset (%)	-0,5	2,3
Saapuneet, ulkomaalaiset (lkm)	135 609	25 709
Ulkomaalaisten osuus saapuneista (%)	18,5	10,6
Yöpymiset, ulkomaalaiset (lkm)	284 304	65 125
Ulkomaalaisten osuus yöpymisistä (%)	22,0	15,0
Hotellit (lkm)	43	27
Huoneet (lkm)	3320	1 256
Vuoteet (lkm)	6 355	2 486
Saapuneet, kaikki (lkm)	645 971	185 794
Yöpymiset, kaikki (lkm)	1 107 038	316 767
Yöpymisten muutos, kaikki (%)	-1,3	5,7
Saapuneet, suomalaiset (lkm)	530 191	164 156
Yöpymiset, suomalaiset (lkm)	862 223	260 313
Yöpymisten muutos, suomalaiset (%)	0,2	6,8
Saapuneet, ulkomaalaiset (lkm)	115 780	21 638
Ulkomaalaisten osuus saapuneista (%)	18,0	11,6
Yöpymiset, ulkomaalaiset (lkm)	244 815	56 454
Ulkomaalaisten osuus yöpymisistä (%)	22,1	17,8

Varsinais-Suomi

Matkailijoiden määrä Varsinais-Suomessa on yöpymistilastojen mukaan ollut kasvussa viime vuosina. Vuonna 2008 kasvu on kuitenkin kääntynyt lievään laskuun. Vuonna 2007 ulkomaisten matkailijoiden osuus yöpymisissä on kasvanut, kun taas kotimaisten yöpyjien määrä on hieman laskenut vuodesta 2006 vuoteen 2007. Eniten ulkomaalaisyöpymisiä vuonna 2007 tuli Ruotsista, Venäjältä, Saksasta ja Virosta. Ulkomaalaisten osuus kaikista saapuneista oli Varsinais-Suomessa n. 18 % Varsinais-Suomen osuus koko Suomen yöpymisistä on noin 7 %.

Varsinais-Suomessa sijaitsee eniten kesämökkejä Suomen maakunnista. Kesäisin mökkiliikenne on vilkasta erityisesti saaristossa.

Satakunta

Satakunnan alueella ei ole havaittavissa samaa laskua kuin Varsinais-Suomen matkailijamäärissä. Kaikkien majoitusliikkeiden osalla niin saapuneiden kuin yöpymistenkin määrät olivat lievässä nousussa. Hotellien osalta nousu oli yli viisi prosenttia. Ulkomaalaisten osuus saapuneista on Satakunnassa pienempi kuin Varsinais-Suomessa, noin 10 prosentin luokkaa.

2.3 Matkailun markkinointiorganisaatiot

Matkailuun liittyvät alueelliset myynti- ja markkinointiorganisaatiot ovat keskeinen yhteistyötaho alueellisia opastussuunnitelmia laadittaessa. Ne toimivat usein opastustoimistojen ylläpitäjinä. Ne tuntevat hyvin alueen matkailukohdeyrittäjät ja heidän opastustarpeensa. Seudullisten ja paikallisten opastussuunnitelmien aluerajausten osalta kannattaa ottaa huomioon myynti- ja markkinointiorganisaatioiden aluejako, koska se on yksi luonteva lähtökohta opastussuunnitelmien aluejaolle.

Kunnan tehtävänä on edistää ja tukea oman alueensa matkailua ja matkailuyrittäjiä. Kunnat tuottavat matkailuesitteitä ja muuta markkinointia tukevaa aineistoa. Usein kunnat ovat mukana ylläpitämässä opastustoimistoja. Maanteiden levähdys- ja pysäköintipaikoilla ja muilla yleisillä paikoilla sijaitsevien opastuskarttojen ylläpito on yleensä kuntien vastuulla. Kuntapuolella matkailuasioden organisointi on toteutettu vaihtelevasti; osassa kunnissa on omaa matkailuasioita hoitavaa henkilöstöä, mutta yleisesti kunnat ostavat palveluita matkailun myynti- ja markkinointiorganisaatioilta, joissa ne ovat osakkaina tai omistajina.

Matkailupalvelujen markkinointia ja myyntiä varten on perustettu kuntakohtaisia, seudullisia tai maakunnallisia organisaatioita. Näillä on oma markkinointi- ja myyntihenkilöstönsä. Ne tuottavat markkinointi- ja myyntiesitteitä ja usein niillä on omat majoituksen varauspalvelunsa. Matkailuyrittäjät voivat yleensä ostaa tällaisten organisaatioiden palveluita. Markkinointi- ja myyntiorganisaatioiden omistus, organisointi ja vastuualueet ovat kirjavia ja työnjako kuntien kanssa saattaa vaihdella.

Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomen matkailua ohjaa Turku Touring yhteistyössä seutukuntien kehittämiskeskusten kanssa. Turku Touringin lisäksi alueella toimii kolme seudullista matkailun markkinointiorganisaatiota. Myös monet kunnat tarjoavat omia matkailuneuvontapalveluja. Loimaan seutukunnan kehittämiskeskus vastaa Loimaan seudulla (Aura, Koski, Loimaa, Oripää, Marttila, Pöytyä, Tarvasjoki) sijaitsevan Vihreän kolmion matkailualueen markkinoinnista. Saaristokuntien (Kemiönsaari, Länsi-Turunmaa) matkailun markkinoinnista vastaa Turunmaan seutu ry. Salon seudun matkailuneuvonnasta vastaa alueen kehittämiskeskus. Vakka-Suomen alueella ei ole varsinaista matkailuorganisaatiota, vaan neuvonta ja markkinointi tapahtuvat kuntakohtaisesti. Varsinais-Suomen matkailustrategian yhtenä tavoitteena on, että kaikilla seutukunnilla olisi jatkossa omat matkailuorganisaatiot.

Satakunta

Satakunnassa alueorganisaatiolle kuuluvista kehittämis- ja markkinointitehtävistä vastaa Satakunta Tourist, joka on Satakuntaliiton vapaaehtoinen toimintasektori. Tämä huolehtii mm. alueen matkailun kehittämistoimenpiteistä, yhteismarkkinoinnin koordinoinnista sekä alan koulutus-, info- ja seminaaritapahtumien järjestämisestä yhteistyössä seutujen ja muiden sidosryhmien kanssa.

Seutukuntakohtaisia matkailuorganisaatioita on Porin ja Rauman seutukunnissa. Porin seudun matkailu Oy (MAISA) edustaa Porin kaupungin lisäksi seutukunnan muita kuntia, jotka ovat Noormarkku, Pomarkku, Merikarvia, Luvia, Ulvila, Nakkila, Harjavalta, Kokemäki ja Huittinen. Rauman seutukunnan matkailuorganisaation toimialueeseen kuuluvat Rauman, Euran, Eurajoen, Köyliön ja Säkylän kunnat. Pohjois-Satakunnassa ei vastaavaa yhteistä organisaatiota ole.

Suurin osa alueen kunnista tarjoaa kunnan muiden palveluiden ohella matkailuneuvontaa. Myös muita järjestelyjä on, kuten Karvialla, jossa Karvian matkailu ry. hoitaa markkinointia ja tiedotusta. Jämijärven kunnassa matkailuun liittyviä asioita hoitaa alueen suurimman harraste- ja matkailukeskuksen Jämin infopiste.

2.4 Maakunnalliset erityispiirteet ja matkailustrategiat

Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomen luontaisia vahvuuksia ovat ainutlaatuinen saaristo ja sen luoma merellisyys, alueen historia ja kulttuuri sekä lukuisat tapahtumat. Varsinais-Suomen matkailustrategiassa on kuvattu alueen kunkin seutukunnan matkailun kannalta vetovoimaisimmat tekijät:

Turun seutukunnan vetovoimatekijöitä ovat historiaan, merellisyyteen ja kulttuuriin liittyvät tapahtumat. Turku on suosittu kokous- ja kongressikaupunkina sekä ympärivuotisena kaupunkilomakohteena. Seudun toinen matkailukeskittymä on Naantali, jossa sijaitsee kaksi erittäin suosittua kohdetta; Muumimaailma ja Naantalin kylpylä.

Turunmaan seutukunnan matkailun kannalta vetovoimaisin tekijä on kiistatta meri ja saaristo. Seutukuntaan kuuluu yli 20 000 saarta ja luotoa. Alueella kulkee suosittu matkailutie Saariston Rengastie.

Salon seudun tärkein matkailukeskittymä on Meri - Teijon matkailualue, josta löytyy harrastusmahdollisuuksia laskettelusta golfiin sekä hieno Teijon retkeilyalue luontotupineen. Salon seudulta löytyy myös paljon vetovoimaisia historia- ja kulttuurikohteita.

Loimaan seutu on Varsinais-Suomen matkailun pohjoinen portti. Viljavan Loimaan seudun matkailu pohjaa erilaisiin maaseutuun liittyviin kohteisiin, kuten maatalousmuseo Sarkaan ja monipuolisiin maaseutumatkailupalveluihin. Näiden lisäksi alueella kulkee historiallisia teitä ja useita luontoreittejä.

Vakka-Suomen seudulla vetovoimaisia tekijöitä ovat mm. Uusikaupunki kauniine satamineen ja puutaloalueineen sekä runsaat kesätapahtumat. Alueen pitkä historia näkyy esihistoriamatkailukohteiden ja kartanoiden runsautena.

Varsinais-Suomen matkailuelinkeinon kehittämisstrategian (2005–2011) viidestä päätavoitteesta yksi on alueen helppo saavutettavuus. Maakunnallinen viitoituksen kehittäminen yhdessä monipuolisten liikennejärjestelyjen kanssa palvelee tätä tavoitetta.

Satakunta

Satakunnan on sanottu olevan kuin Suomi pienoiskoossa: viljava etelä, karu pohjoinen sekä harjuja, soita, merta, jokia ja järviä. Satakunta on Suomen historiallisia maakuntia ja Varsinais-Suomen tapaan rikas kulttuurihistorialtaan. Se on myös monien tapahtumien maakunta ja tunnettu niin jazzista, bluesista kuin rockistakin. Raumalla on kaksi Suomen seitsemästä maailmanperintökohteesta – puukaupunkialue Vanha Rauma ja pronssikautinen hautaröykkiöalue Sammallahdenmäki. Rautakauden Suomen merkittävin kohde on Euran Luistari, jonka juuret ulottuvat pronssikauteen. Maakunnassa on myös valtakunnallisesti arvokkaita kulttuurimaisemakokonaisuuksia.

Selkämeri ja sen rannikko ovat Satakunnan aarteita. Rannikolta löytyy monia erikoisuuksia, joista voi mainita karun Ouran saariston Merikarvialla, Pohjoismaiden laajimman – Kokemäenjoen – suiston ja hienoimman uimarannan Yyterin. Myös majakka- ja linnakesaaret ovat yhä lisääntyvän matkailun kohteita. Satakunnassa onkin voimakas pyrkimys Selkämeren kansallispuiston perustamiseksi.

Satakunta markkinoikin itseään meren ja musiikin maakuntana, mutta samalla todetaan, että Satakunta on enemmän.

Satakunnan matkailuesitteessä on nostettu esiin myös muita matkailullisesti merkittäviä kohteita tai kokonaisuuksia Satakunnan matkailustrategiaankin nojaten. Näitä ovat muun muassa kulttuurin puolelta taidemuseot ja ruukki-alueet, Emil Cedercreutzin museo, Vuojoen kartano, Alvar Aalto Satakunnassa sekä luonto- ja vapaa-ajankohteista Puurijärvi-Isosuon kansallispuisto, Luvian Laitakari, Jämi ja Hämeenkankaan harjualue sekä kulttuurin ja luonnon yhdistelminä Kokemäenjoki, Reposaari, Porin kansallinen kaupunkipuisto ja Huittisten Pahkaparatiisi.

3 MAAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄT PALVELUKOhteet JA KESKITTYMÄT

Maakuntien merkittävimpiä ja vetovoimaisimpia matkailukohteita, nähtävyyksiä ja aktiviteetteja on selvitetty yhteistyössä valtakunnallisten ja maakunnallisten sidosryhmien kanssa. Yksittäisistä palveluista on kartoitettu leirintäalueet, koska niitä ei ole kaikissa kunnissa, ne sijaitsevat keskustojen ulkopuolella ja niiden merkitys on usein niin suuri, että matkailijat käyvät niissä etukäteen suunnitellusti tai ovat valmiit tekemään poikkeaman etukäteen suunnittelemaltaan reitiltä käydäkseen kohteessa.

Maakuntatason opastussuunnitelmassa ei oteta kantaa yksittäisten kohteiden opastuksen toteuttamiseen, vaan kohteiden viitoituskelpoisuus ja opastustapa suunnitellaan seudullisissa opastussuunnitelmissa, joissa kohteiden sisältö ja palvelujen laatu tarkistetaan tarvittaessa. Merkittävimpien kohteiden määrittäminen ja priorisointi vaikuttavat kuitenkin näiden kohteiden opastuksen laajuuteen ja tasoon.

Runsaasta kohdetarjonnasta ei ohjausryhmä tässä vaiheessa halunnut nostaa esille niitä maakunnallisia huippukohteita, joiden tulisi näkyä laajasti alueen opastuspaikoissa ja näkyvästi maanteiden palvelukohteiden viitoituksessa. Merkittävimmät nähtävyydet on koottu liitetaulukoihin ja huomattavimpia nähtävyyksiä on kuvattu esimerkinomaisesti tekstiosiossa.

3.1 Kohteiden kartoitus ja määrittely

Esitykset ja luettelot maakuntien merkittävimmistä kohteista on pyydetty työn alkuvaiheessa tahoilta, joita Tiehallinto käyttää erilaisten opastuskohteiden merkittävyyden ja opastettavuuden arvioinnissa.

Museoiden, historiallisten rakennusten ja muiden historiallisten nähtävyyksien osalta pyydettiin maakuntakohtaiset kohdelistaukset/nähtävyyshuoneet Museovirastolta. Museovirasto kävi kohteet läpi Turun maakuntamuseossa, ja Satakunnan museossa alueellista työtä tekevien tutkijoiden kanssa. Satakunnan ja Varsinais-Suomen taidetoimikunnilta saatiin yhteenveto maakuntien merkittävimmistä taidenähtävyyksistä. Kansallispuistot, merkittävät suojelualueet, luontokeskukset ja muut merkittävät luontonähtävyydet saatiin Metsähallitukselta ja Lounais-Suomen ympäristökeskukselta. Leirintä- ja matkailuajoneuvoalueiden listaus saatiin Suomen Leirintäalueyhdistys ry:ltä. Kunnat ja kuntien matkailuorganisaatiot ovat täydentäneet osaltaan palvelukohdetietoja erityisesti aktiviteettipaikkojen ja matkailualueiden osalta. Opastuspaikat on kartoitettu yhteistyössä kuntien ja Suomen Matkailuorganisaatioiden yhdistys -SUOMA ry:n kanssa. Tiedot museosilloista ja -teistä sekä matkailuteistä ovat Tiehallinnolta.

Kaikki suosituksenantajatahot vastasivat kyselyyn. Kunnille lähetettyyn kyselyyn saatiin vastaukset valtaosalta (70 %) kunnista. Ilmoitetuissa kohteissa oli huomattavaa vaihtelua, mikä onkin tässä suunnitteluvaiheessa odotettua.

Suunnittelijat ovat täydentäneet ja tarkistaneet edellisiä kohdetietoja. Lisäksi kohteita on käsitelty kunnille ja muille sidosryhmille suunnatuissa informaatio- ja keskustelutilaisuuksissa Liedossa ja Porissa. Näissä maakunnallisissa tilaisuuksissa esitettiin kyselytuloksiin ja niiden analysointiin perustunut koh-

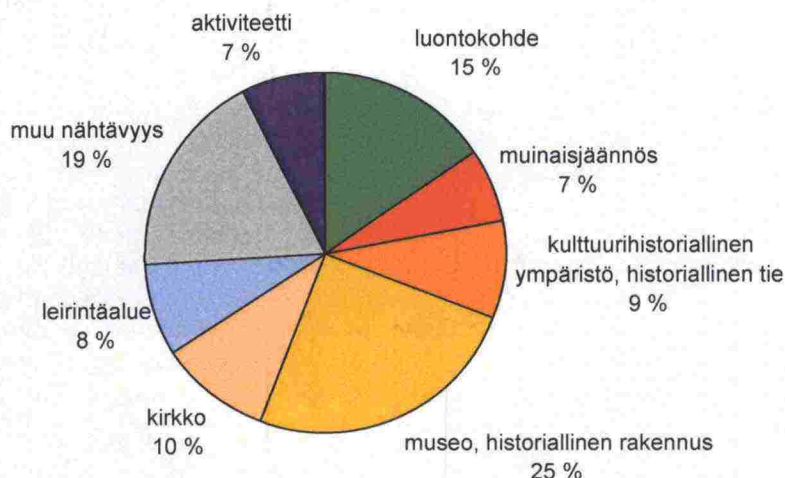

teiden priorisointi. Kohdelistauksista käytiinkin tilaisuuksissa vilkasta keskustelua.

Varsinais-Suomi ja Satakunta ovat kulttuurihistorialtaan ja luonnonolosuhteiltaan varsin rikkaita alueita ja tämän vuoksi maakunnissa on runsaasti opastuksen kannalta valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä nähtävyyksiä. Rajanveto valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien nähtävyyksien välillä on painotuksista riippuen häilyvä. Lisäksi kohteet saattavat yhdessä muodostaa matkailullisesti huomattavan keskittymän, vaikka eivät yksittäisinä olisikaan samalla tavalla priorisoitavissa. Tämän vuoksi kohdelistauksiin ei tule suhtautua liian ryppyotsaisesti ja kategorisesti. Listaukset antavat kuitenkin hyvän yleiskuvan nähtävyyksien ja aktiviteettien tarjonnasta, tasosta ja keskinäisestä merkittävyydestä. Tarkastelu on hyvänä pohjana kohteiden viitoitustapojen määrittelylle jatkosuunnittelussa ja lupaprosesseissa.

Merkittävimpien nähtävyyksien joukossa on paljon erityisesti museokohteita, jotka sijaitsevat taajamissa ja joiden lähiopastus on näin kuntien vastuualueella. Näiden, kuten myös muiden nähtävyyksien opastuksessa on keskeistä, että kuntien hallinnoimat opastuspisteet ovat hyvätasoisia ja niissä jaettava informaatio on ajantasaista. Myös kohdekeskittymien yhteisten opastuspisteiden kehittämiseen kannattaa kiinnittää huomiota.

Palvelukohteita listattiin kyselyn perusteella kaikkiaan runsaasti yli 400 kappaletta. Kohdetyyppien jakautumaa on luonnehdittu kaaviokuvassa 5. Kulttuurihistoriaan, museotoimintaan ja historiallisiin rakennuksiin liittyviä kohteita on noin puolet esitetyistä. Luontokohteiden osuus on noin 15 %. Esitettyjen kohteiden joukossa on runsaasti kirkkoja (yli 40 kpl) ja kotiseutumuseoita (yli 20 kpl). Opastuspaikoista, niiden sijainnista ja kunnosta saatiin kyselyssä vain vähän tietoa.

Kuva 5.

Kyselyssä ilmoitettujen kohteiden jakautuminen Turun tiepiirin alueella. Muihin nähtävyyksiin sisältyy mm. taide- ja arkkitehtuurikohteita, muistomerkkejä, tilausravintoloita ja kokouspaikkoja, majoituskohteita, näköalapaikkoja, satamia ja erilaisia rakennuksia.

3.2 Varsinais-Suomen maakunnallisesti merkittävät palvelukeskittymät, nähtävyydet ja aktiviteetit

Alueen suosituimpia kohteita ja tapahtumia vuosina 2004–2007 olivat mm. historiallinen museo Aboa Vetus & Ars Nova, Turun tuomiokirkko, Naantalin muumimaaailma, Holiday Club Caribia, Teijon luontotalo sekä musiikkifestivaali Ruisrock. (Matkailun edistämiskeskus MEK).

Taulukko 3. Kävijämäärät Varsinais-Suomen suosituimmissa kohteissa vuonna 2007 (MEK).

Matkailukohde	Kävijämäärät 2007
Muumimaaailma	275 654
Holiday Club Caribia	238 972
Turun tuomiokirkko	198 610
Aboa Vetus & Ars Nova	184 396
Turun kaupungin historiallinen museo	132 263
Teijon luontotalo*	108 000
Seikkailupuisto	79 794
Ruisrock	65 000
Forum Marinum	59 258
Wiurilan kartano	48 000
Luostarinmäen käsityöläismuseo	39 541
Turun yliopiston kasvitieteellinen puutarha	36 877
Tuorlan majatalo	31 800
Turun taidemuseo	29 925
Wäinö Aaltosen museo	27 143
Liedon vanhalinna	20 447
Suomen maatalousmuseo Sarka	20 133

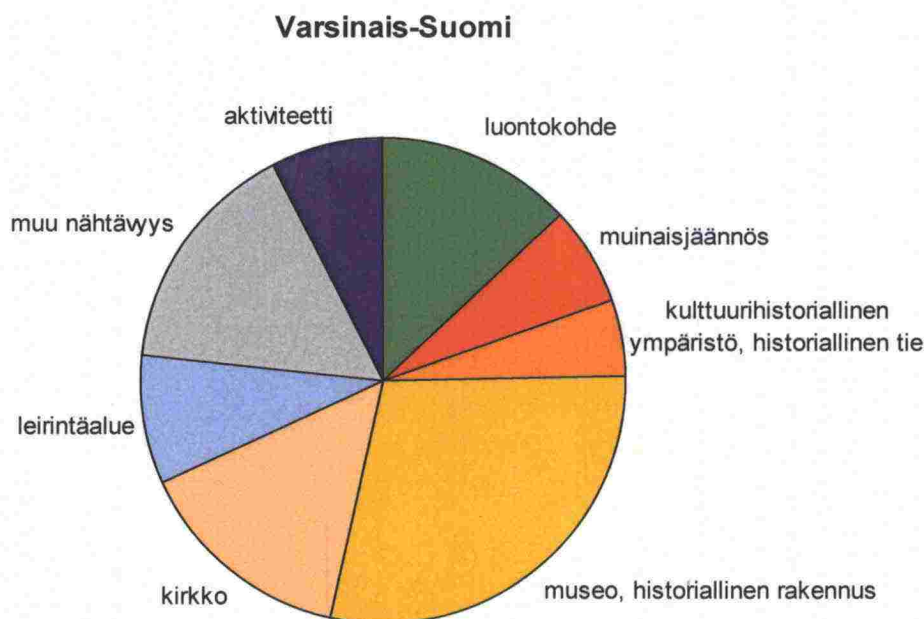
*)Sidosryhmätilaisuudessa tarkennettiin, että kävijämääräluku kuvaa Teijon retkeilyaluetta.

Suosituksenantajatahojen ja kuntien esittämistä kohteista valtaosa oli kulttuurihistoriallisia ja museaalisia kohteita, jotka arkeologisia muinaismuisto-alueita ja muinaislinnoja lukuun ottamatta sijaitsevat varsin usein taajamissa. Seutukunnista erityisesti Turun seudulla ja Turunmaalla nämä kohteet painottuivat. Turunmaalta oli tuotu esiin runsaasti kirkkoja, Turun seudulla painottuivat museot ja historialliset rakennukset, Salon seudulla keskimääräistä enemmän aktiviteetit sekä muinaisjäänneksset ja Loimaan seudulla luontokohteet. Vakka-Suomen alueella kohteiden tyyppi oli varsin vaihteleva.

Turun tiepiirissä on meren läheisyyden takia merkittäviä matkailukohteita, jotka sijoittuvat pienille saarille. Saarien matkailukohteita ei pystytä viitoittamaan tiemerkeillä perille saakka, minkä johdosta mm. opastuspisteiden karttojen merkitys korostuu. Saarikohteiden opastusjärjestelmässä tulisi kiinnittää huomiota siihen, että opastus satamiin ja laituripaikoille on johdonmukainen ja tuotu esille kohteen esitteissä, nettisivuilla ja opastuspisteiden opaskartoissa.

Varsinais-Suomen pienillä saarilla sijaitsevia kohteita, jotka on työn yhteydessä tuotu esille ovat (suosittelijataho suluissa, erittäin merkittäviksi nähdyt lihavoituna):

- **Bengtskärin majakka**, Kemiönsaari (Museovirasto)
- **Seilin hospitaali ja kirkko**, Nauvo, Länsi-Turunmaa (Museovirasto)
- **Utön linnake majakka- ja luotsiyhdyskuntineen**, Länsi-Turunmaa (Museovirasto)
- Jungfrusund museum, Högsåra, Kemiönsaari (Kemiönsaaren kunta)
- Katanpään linnakesaari (Metsähallitus)
- Isokarin majakka (Kustavin kunta)
- Putsaaren piilokirkko ja kulttuurimaisema (Uudenkaupungin kaupunki)
- Lyökin pooki, Suomen vanhin kivimajakka (Uudenkaupungin kaupunki)

Kuva 6. Kyselyssä ilmoitettujen kohteiden jakautuminen Varsinais-Suomen alueella.

3.2.1 Varsinais-Suomen merkittävimmät palvelukohteet

Varsinais-Suomen luontokohteet

Suosituksen kansallispuiston ja luontokeskuksen viitoituskelpoisuudesta antaa Metsähallitus. Suosituksen luonnonnähtävyyden tai muun arvokkaan luontokohteen viitoituskelpoisuudesta antaa alueellinen ympäristökeskus.

Merkittävän luontokohteen viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Varsinais-Suomen ja Satakunnan luontokohteista useimmat sijaitsevat taajaman ulkopuolella. Monet merkittävät kohteet, kuten kansallispuistot, ulottuvat laajalle alueelle ja sijaitsevat useiden kuntien alueilla. Kohteisiin saavutaan useista eri suunnista, mikä täytyy ottaa huomioon opastusta suunniteltaessa. Osa kansallispuistoista myös sijaitsee useamman kuin yhden tiepiirin alueella. Tällöin suunnittelussa olisi hyvä huomioida myös toisen tiepiirin alueella olevat kohteelle johtavat tiet.

Palvelukohteiden viitoitusta koskeissa ohjeissa on viitoituskelpoisten kohteiden palvelutasolle esitetty vaatimuksia. Yksi luontokohteita koskevista vaatimuksista on järjestetty jätehuolto. Tämä ei kuitenkaan täyty suurimmassa osassa tärkeistäkään luontokohteista Metsähallituksen linjauksen vuoksi, jonka mukaan kaikki mikä viedään puistoihin myös kuljetetaan sieltä pois.

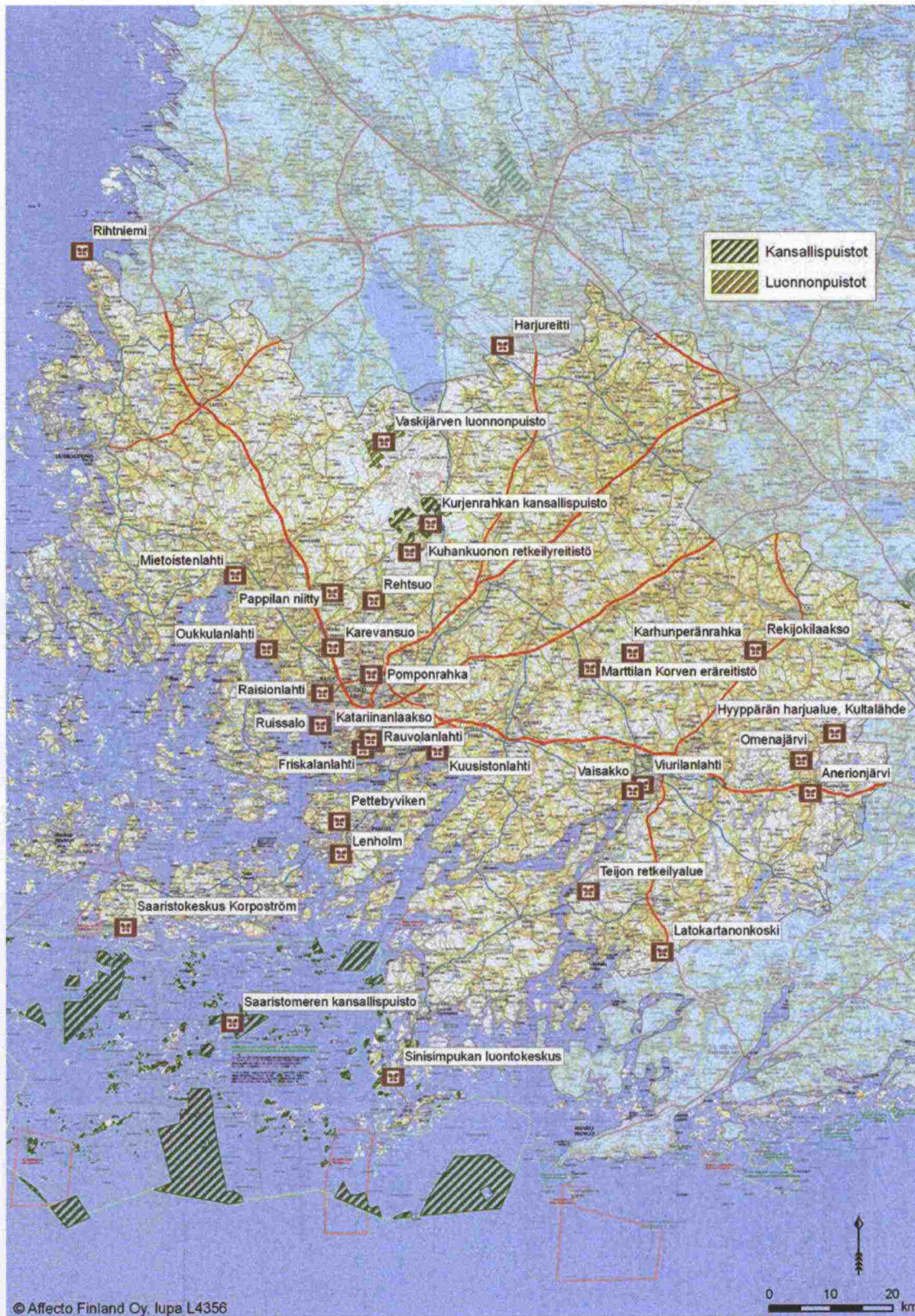
Monien luontokohteiden osalta suositus tuli niin Metsähallitukselta kuin Lounais-Suomen ympäristökeskukseltakin. Kansallispuistojen ja luonnonpuistojen lisäksi Varsinais-Suomen suositelluissa kohteissa on paljon merialueella sijaitsevia arvokkaita lintuvesiä. Vaikka kohteissa on mukana kansainvälistikin merkittäviä lintualueita, riippuu viitoituskelpoisuus ja -tapa viime kädessä kohteen palveluista.

Ympäristökeskuksen suositteliin kohteisiin kuului lisäksi valtakunnallisesti merkittäviä maisema-alueita. Varsinais-Suomessa näitä ovat Aurajokilaakso, Paimionjokilaakso, Uskelan- ja Halikonjoen laaksot, Mynämäenlahti, Ruissalo-Hirvensalo sekä Untamala-Kodjala. Vaikka maisema-alueita ei voidakaan palvelukohteina viitoittaa, sijaitsee niillä usein muita viitoitettavia kohteita, joiden yhteydessä maisema-alueita voidaan esitellä.

Lista kaikista kyselyissä esille tulleista luontokohteista on liitteessä 1. Kuvan 7 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat luontokohteet.

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Varsinais-Suomen alueen merkittävimpiä luontokohteita. Kohteet ovat luonnonoloiltaan ja palveluiltaan monipuolisia sekä suosittuja käyntikohteita.

Kuva 7. Suositustenantajatahojen ilmoittamat luontokohteet Varsinais-Suomen alueella.

Kurjenrahkan kansallispuisto (Turku, Rusko, Nousiainen, Mynämäki, Pöytä, Aura)

Kuva 8. Kurjenrahkan kansallispuisto on tunnettu laajoista suoalueistaan.

Kurjenrahkan kansallispuisto on Varsinais-Suomen laajin ja monipuolisin suojeltu suoalue. Soiden lisäksi puistoon kuuluvat myös Pukkialon aarnialue sekä osa Savojärvestä. Yksi Kurjenrahkan tunnetuimmista nähtävyyksistä on vanha kahdeksan kunnan rajapyykki, Kuhankuono. Retkeä voi laajentaa koko viikonlopun mittaiseksi kulkemalla puiston ympäristössä polveilevaa Kuhankuonon retkeilyreitistöä esimerkiksi Vaskijärven luonnonpuistoon, joka sijaitsee noin 10 km Kurjenrahkan kansallispuistosta luoteeseen. Alueella sijaitseva *Kurjenpesän luontotupa* esittelee suoluontoa ja on avoinna päivittäin. Sieltä saa myös tietoa Kurjenrahkan kansallispuistosta. Luontotuvalla ei ole henkilökuntaa. Reiteillä on useita lähtöpisteitä, opastustauluja, laavuja ja keittokatoksia sekä kaksi luontotornia.

Vaskijärven luonnonpuisto (Pöytä)

Vaskijärven luonnonpuisto lähiympäristöineen on yksi suurimmista erämaisena säilyneistä alueista Lounais-Suomessa. Puisto on merkittävin keidas eli kohosoida suojeleva alue lounaisessa Suomessa. Keidassoiden lisäksi on alueen suoluonnossa havaittavissa myös pohjoisia piirteitä, kuten aapasoida. Suon keskellä ja reunoilla on osin kirveenkoskemattomia metsäsaarekkeita. Saarekkeissa kasvaa havupuiden ja koivun lisäksi mm. lehmusta ja haapaa. Linnuista alueella viihtyvät mm. kurki, kalasääksi sekä teeri ja riekko. Nisäkkäistä Vaskijärven alueella elelevät niin saukko kuin liito-oravakin. Lisäksi mm. hirvikanta on vahva. Alueen hyönteislajisto on runsas vanhojen metsien ansiosta. Luonnonpuistoon pääsee tutustumaan kahdelta alueen läpi kulkevalta, Kuhankuonon retkeilyreitistöön kuuluvalla reitillä. Alueella ei ole palveluja.

Kuhankuonon retkeilyreitistö (Turku, Rusko, Nousiainen, Mynämäki, Pöytä, Aura, Masku, Raisio)

Kuhankuonon retkeilyreitistö on Etelä-Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen laaja. Reitit kulkevat mm. Kurjenrahkan kansallispuistossa ja Vaskijärven luonnonpuistossa. Reittien kokonaispituus on noin 200 kilometriä.

Saaristomeren kansallispuisto (Länsi-Turunmaa)

Ahvenanmaan ja Manner-Suomen väliin jäävä Saaristomeri on yksi maailman laajimmista saaristokokonaisuuksista ja yksi Suomen kansallismaisemista. Saaristomeren kansallispuistoon kuuluu tällä hetkellä yli 2000 mannerjään ja aaltojen muovaamaa saarta ja luotoa. Kansallispuisto on pääosin karua ulkosaaristoa, jota luonnehtivat mm. tuulen tuivertamat kalliomänniköt, matalakasvuiset lehtimetsät sekä paljaat kallioluodot, jotka paljastavat osia 2000 miljoonaa vuotta vanhasta peruskalliosta. Toisaalta kallioiden painanteisiin jää myös erittäin reheviä alueita, joiden kasvillisuus on erittäin moninaista. Kansallispuiston erikoisuutena ovat perinnemaisemat: lehdesniityt, hakamaat, kedot, rantaniityt ja nummet, joita saaristolaisten karja laiduntaa. Perinnemaisemia on puistossa noin 300 ha. Alueella saa keskitettyä asiakaspalvelua ja opastusta Kasnäsissa sijaitsevasta *Sinisimpukan luontokeskuksesta* sekä Korppoossa sijaitsevasta *Saaristokeskus Korpoströmistä*. Alueella on kaksitoista pääasiassa perinnemaisemien yhteydessä sijaitsevaa luontopolkua, kaksi autiotupaa sekä saarilla levähdyspaikkoja, joissa on telttailumahdollisuus, tulentekopaikka ja kuivakäymälä.

Ruissalo (Turku)

Kuva 9. Valkovuokkoja ja pitsihuvila keväisessä Ruissalossa.

Ruissalo on sekä luonnoiltaan että kulttuurihistorialtaan arvokas ja monipuolinen saari Turun edustalla. Ruissaloa luonnehtii vanhojen peltojen, puutarhojen, 1800-luvulla rakennettujen huviloiden, tammimetsien ja monimuotoisen luonnon rikas kulttuuriperintö. Ruissalon laajempi käyttö virkistysalueena alkoi 1800-luvun puolella välissä, jolloin alueelle alettiin rakentaa useita huviloita sekä yleinen virkistysalue, josta myöhemmin muodostui Kansanpuisto ja sinne johtava Rantapromenadi. Ruissalo on suosittu luonnonläheinen virkistysalue. *Tammerterhon opastuskeskussa* saa tietoa Ruissalosta ja sen luonnosta. Tammerterho on avoinna päivittäin huhtikuun alusta syyskuun loppuun.

Suosittuja piknik-paikkoja ovat Kansanpuisto ja Saaronniemi. Saaronniemellä sijaitsee myös leirintäalue ja 1,5 kilometriä uimarantaa. Kansanpuistossa järjestetään joka kesä Ruisrock-festivaali. Ruissalossa sijaitsevat myös Ruissalon Kylpylä, Turun yliopiston kasvitieteellinen puutarha ja Aura Golfin golfkenttä, joka on rankattu Suomen toiseksi parhaaksi kentäksi.

Kuusistonlahti, Piikkiönlahti (Kaarina)

Kuva 10. Lyhtyholman saari ja Fiskarinsuntti Kuusiston luonto- ja kulttuuripolulta Kappe-linmäeltä kuvattuna.

Kokonaisuus muodostuu merkittäväksi yhdessä Kuusiston linnanraunioiden ja kartanon kanssa. Näistä kohteista on kuvaus jäljempänä.

Kaarinassa ja Piikkiössä sijaitseva Kuusistonlahden Natura 2000 -alue muodostuu Kuusiston ja Lyhtyholman saarten välisestä umpeenkasvaneesta salmesta ja sen molemmissa päissä olevista matalista ja ruovikkoisista merenlahdista, Torpansuntista ja Fiskarinsuntista, sekä lahden koillisperukasta, Piikkiönlahdesta. Erillisenä osana Natura-alueeseen kuuluu Kuusistonjärvi. Kuusiston saaren koillispäässä sijaitsevat historialliset Kuusiston linnanrauniot kuuluvat myös Natura-alueeseen. Pinta-alaltaan alue on yhteensä 351 hehtaaria. Alueella on monipuolinen vesi- ja ruovikkolinnusto sekä rantaniittyjen lajisto. Alue on opetuksen ja luontoharrastuksen kannalta tärkeä. Alueella on n. 3 km luontopolkua, opastuskatos, pysäköintipaikka sekä lintutorni.

Teijon retkeilyalue

Teijon retkeilyalue on yksi seitsemästä ulkoilulailta perustetusta valtion retkeilyalueesta, jotka ovat Metsähallituksen hallinnassa. Pinta-alaltaan 26 km² alue on maastoltaan hyvin vaihteleva kalliomäkinen, soineen, metsineen ja vesistöineen. Retkeilyalue kuuluu Natura-verkostoon ja osa alueesta on luonnonsuojelualueita. Retkeilyalueen metsät ovat vanhoja Teijon kartanon metsiä. Retkeilyalueella on merkittyjä reittejä yhteensä noin 50 kilometriä, joilla on mm. tulentekopaikkoja, keittokatoksia ja laavuja. Jokaisen telttailualueen ja tulentekopaikan yhteydessä on kuivakäymälä. Asiakaspalvelu löytyy *Teijon luontotalosta*, josta saa tietoa retkeilyalueesta ja muiden Teijon alueen matkailupalveluyrittäjien toiminnasta. Luontotalo on avoinna päivittäin huhtikuun puolivälistä lokakuun loppuun, muina aikoina sopimuksen mukaan. Luontotalosta hoidetaan myös kalastus- ja metsästyslupien myyntiä, järvi- ja meriveneiden vuokrausta sekä asuntoauto- ja vaunupaikkojen vuokrausta. Teijon retkeilyalue on viime vuosina noussut yli 100 000 kävijämäärällään yhdeksi Varsinais-Suomen suosituimmista kohteista.

Varsinais-Suomen museot ja historialliset rakennukset

Suosituksen museon, historiallisesti merkittävän rakennuksen tai rakennushistoriallisen kohteen viitoituskelpoisuudesta antaa Museovirasto.

Museoviraston viitoituskelpoisiksi suosittelemien museoiden tai historiallisten rakennusten viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Palvelukohteen osoiteviittaa voidaan käyttää osoittamaan nähtävyyttä, jonka viitoitusta virallinen lausunnonantajataho ei puolla, mutta joita kunta tai maakuntamuseo pitää paikallisesti tärkeänä. Tällaisia kohteita ovat mm. monet kotiseutumuseot, jotka eivät aukioloaikojensa puolesta täytä viitoituskelpoisuuden vaatimuksia.

Museot ja historialliset rakennukset sijaitsevat tyypillisesti taajamissa, jolloin niiden opastus maanteiltä hoidetaan pääasiassa opastuspisteiden kautta. Lisäksi rakennushistorialliset kohteet ovat usein yksityisessä käytössä tai niiden käyttötarkoitus ei mahdollista nähtävyytenä toimimista. Tällaisesta rakennuksesta esimerkkinä Museovirasto on maininnut Paimion sairaalan.

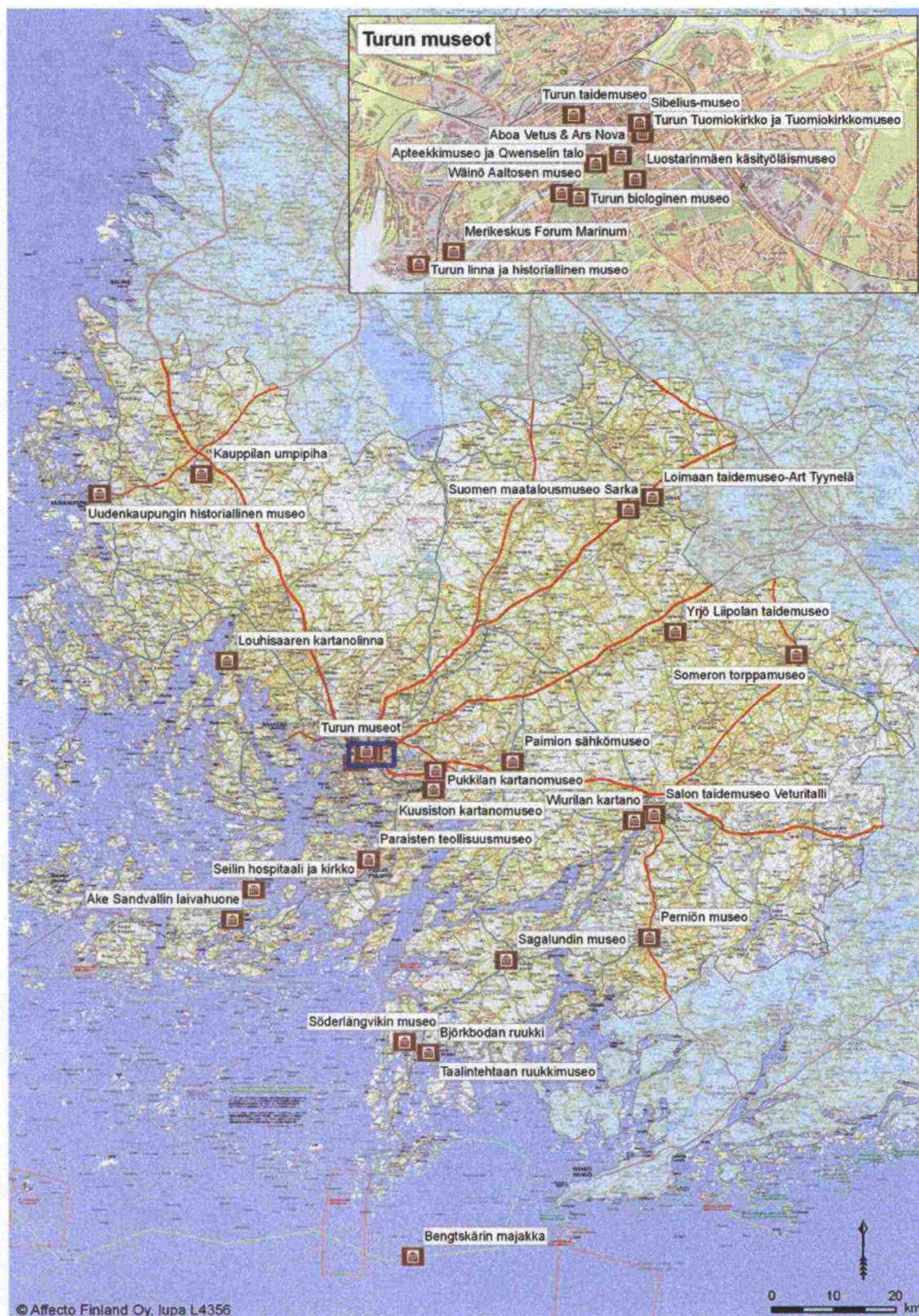
Lista kaikista kyselyissä esille tulleista museoista ja historiallisista rakennuksista on liitteessä 2. Kuvan 11 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat museot ja historialliset rakennukset.

Päätömisesti hoidettuja ammatillisia museoita Varsinais-Suomen alueella ovat (Museoviraston museotilasto 2008):

- Aboa Vetus ja Ars Nova –museot
- Forum Marinum
- Meritalon museo
- Naantalin museo
- Nautelankosken museo
- Raison museo Harkko
- Sagalundin museo
- Sibeliusmuseo
- Suomen maatalousmuseo Sarka
- Taalintehtaan ruukkimuseo
- Turun yliopiston eläinmuseo (ollut viime vuodet yleisöltä suljettu)
- Turun museokeskus (useita kohteita)
- Turun taidemuseo
- Uudenkaupungin kulttuurihistoriallinen museo
- Vanhalinnan museo
- Veturitalli – Salon taidemuseo
- Wäinö Aaltosen museo

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Varsinais-Suomen alueen merkittävimpiä museoita ja historiallisia rakennuksia.

Kuva 11.

Suosituksenantajatahojen ilmoittamat museot ja historialliset rakennukset Varsinais-Suomen alueella.

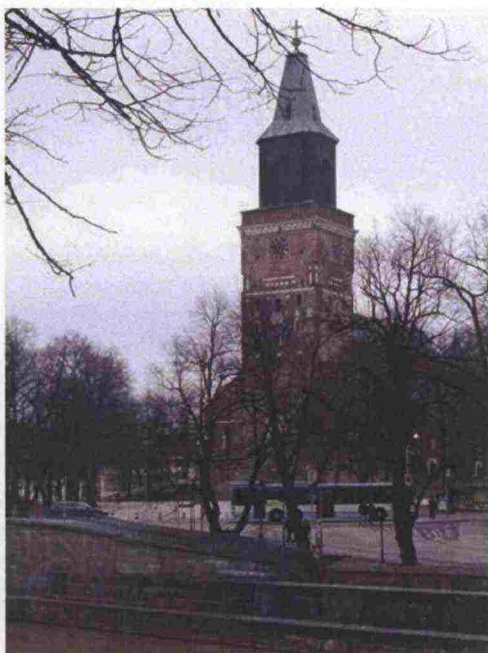

Kirkot

Museo tai historiallinen rakennus –merkillä ei yleensä osoiteta toimivaa seurakuntakirkkoa. Turun tiepiirin alueella on runsaasti historiallisesti merkittäviä kirkkoja. Osa merkittävistä kirkkoista toimii kesällä avoimina tiekirkkoina, min-
kä johdosta useimmille on opastus omilla tiekirkko-opastusmerkeillä. Tiekir-
kot sijaitsevat hyvien liikenneyhteyksien varrella, pääteiden läheisyydessä. Suositus on, että tiekirkot olisivat avoinna vähintään 10.6. – 20.8. maanan-
taista perjantaihin klo 11-16. Tiekirkko-toimintaa koordinoi valtakunnallisesti Kirkkopalvelut, joka tekee yhteistyötä mm. museoviraston ja Tiehallinnon kanssa. Seurakunnat huolehtivat käytännön järjestelyistä.

Museovirasto on nostanut esille Varsinais-Suomen alueelta joitakin nähtä-
vyytenä perinteisesti tunnettuja kirkkoja, jotka ovat kesäkaudella avoinna vii-
tenä päivänä viikossa. Näitä ovat **Askaisten kirkko**, **Naantalin kirkko**, **Nousiaisten kirkko** sekä **Turun tuomiokirkko**. Nämä toimivat kesällä 2009 viitoitettuina tiekirkkoina. Lisäksi kunnat ovat ilmoittaneet nähtävyyksiksi useita toimivia seurakuntakirkkoja sekä kirkkoja ja kappeleita, joissa ei jär-
jestetä säännöllisesti ympäri vuoden kirkollisia toimituksia. Ilmoitetuista koh-
teista kesällä avoinna olevia jo tiekirkkoina viitoitettuja ovat Liedon Pyhän Pietarin kirkko, Mynämäen Pyhän Laurin kirkko, Sauvon Pyhän Klemensin kirkko, Paraisten kirkko, Rymättylän Pyhän Jaakobin kirkko, Pyhämaan uhri-
kirkko ja uusi kirkko sekä Kalannin kirkko. Nähtävyyksinä viitoitettaviksi koh-
teiksi esitetyt kirkot ovat mukana liitteen 2 luettelossa.

Turun Tuomiokirkko (Turku)

Turun tuomiokirkko on Suomen lu-
terilaisen kirkon pääkirkko ja maan
kansallispyhäkkö. Sitä pidetään
Suomen arvokkaimpana rakennus-
historiallisena muistomerkkinä.
Kirkkoa on rakennettu vähitellen
aina 1200-luvulta 1800-luvun alku-
vuosikymmenille saakka. Suurim-
man muodonmuutoksensa kirkko-
rakennus koki 1400–1500-luvuilla.
Sisustus on tehty suurelta osalta
Turun palon (1827) jälkeen. Kirkon
yhteydessä toimii Turun tuomiokirk-
komuseo, jossa esitellään vanhaa
kirkollista esineistöä ja tuomiokirkon
vaiheita. Turun tuomiokirkossa oli
liki 200 000 kävijää vuonna 2007.

Kuva 12. Turun tuomiokirkko Aurajoen yli
kuvattuna.

Turun Linna (Turku)

Turun linna on yli 700 vuotta vanha kulttuurihistoriallinen matkailukohde. Linnassa toimii **Turun historiallinen museo**, jonka lukuisilla näyttelyillä, sisustetuilla tyylihuoneilla ja tapahtumilla esitellään Turun alueen menneisyyttä esihistoriasta tähän päivään. Turun linnassa käy vuosittain yli 130 000 kävijää.

Kuva 13. Turun linna on yksi Turun suosituimmista nähtävyyksistä.

Louhisaaren kartanolinna (Askainen, Masku)

Louhisaaren kartanolinnan 1650-luvulla valmistunut päärakennus edustaa Suomessa harvinaista palatsiarkkitehtuuria. Sen juhlakerros ja talouskerros ovat 1600-luvun asussa. Keskimäinen kerros, varsinainen asuinkerros, on uusittu 1700- ja 1800-luvulla ja sen huoneet edustavat tuon ajan sisustusta. Louhisaari kuului yli kolmesataa vuotta Fleming-suvulle ja yli sata vuotta Mannerheim-suvulle. Suomen marsalkka C.G.E. Mannerheim syntyi siellä vuonna 1867. Kartanolinnassa vieraili lähes 15 000 henkilöä vuonna 2007.

Louhisaaren kartanolinnaan mennessä matkailijan reitille osuvat Louhisaaren puistokujanteen alussa sijaitsevat *Askaisten kirkko* ja vuonna 2007 sotaveteraanien kunniaksi perustettu *Askaisten ritaripuisto*.

Kuva 14. Louhisaaren kartanolinna.

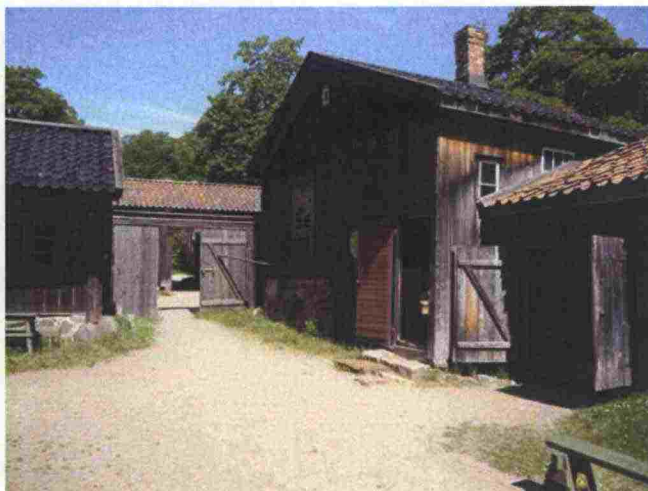
Turun museoita

Turussa on runsaasti merkittäviä, taajama-alueella toimivia museokohteita. Valtakunnallisesti merkittäviä, viitoituksen erityiskohteina huomioitavia ovat Museoviraston näkemyksen mukaan edellä mainitun Turun Tuomiokirkkomuseon lisäksi seuraavat museot:

Aboa Vetus & Ars Nova on turkulainen yksityinen museo, jonka toimialana on Suomen keskiajan ja toisaalta nykyaikaisen kulttuuriperintö, sen tutkiminen, säilyttäminen, esittäminen ja välittäminen sekä asiakaspalvelu. Museo on perustettu vanhan luostarikorttelin raunioiden päälle, jotka on kaivettu esiin yhdeksi museon perusnäyttelyistä. Aboa Vetuksessa käy vuosittain noin 180 000 kävijää.

Turun merimuseo Forum Marinum on valtakunnallinen merenkulun erikoismuseo ja se sijaitsee Turun keskustassa Aurajoen varrella. Merikeskuksessa toimii myös Åbo Akademin merihistorian laitos ja Museoalus Sigynin säätiö. Forum Marinumilla on huomattava museoalustavasto, jota voidaan pitää kansainvälisestikin merkittävänä. Vuonna 2007 Forum Marinumissa oli lähes 60 000 kävijää.

Luostarinmäen käsityöläismuseo palvelee kaupunkikäsityön historiaa kuvaavana ulkomuseona. Alueella olevat yli 30 eri alojen verstasta esittelevät kaupunkikäsityön historiaa ja käsityöläisten asuntoja. Rakennukset ovat 1700- ja 1800-luvun taitteesta. Museossa on vuosittain noin 40 000 kävijää.

Kuva 15. Luostarinmäen käsityöläismuseon rakennuksia.

Kuusiston kartanomuseo (Kaarina)

Kuusiston kartanon päärakennus vuodelta 1738 on maamme vanhimpia säilyneitä puisia asuinrakennuksia. Näyttelyissä esitellään alueen historiaa ja luontoa. Myös Kuusiston linnan rauniot sijaitsevat lähellä museota. Kuusiston piispanlinnan rauniot, historiallinen kartanomiljö ja kaunis luonto muodostavat alueelle ainutlaatuisen kulttuuriympäristökokonaisuuden. Kartanomuseo on avoinna kesäaikana viitenä päivänä viikossa.

Kuusistonlahtea on esitelty luontokohteiden alla ja *Kuusiston linnanraunioita* muissa nähtävyyksissä.

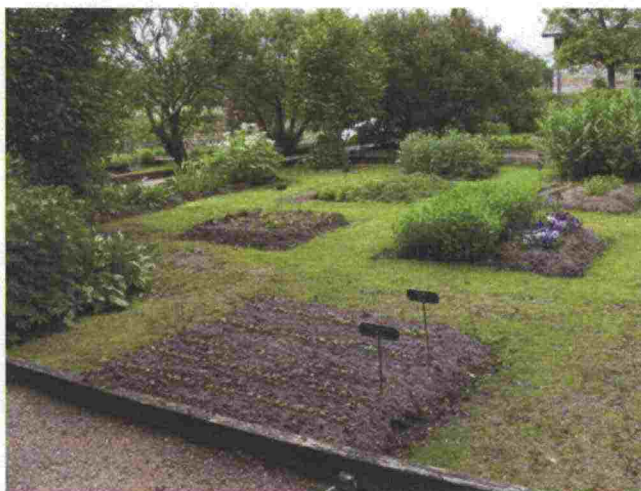

Kuva 16. Kuusiston kartano, joka on yksi Suomen vanhimpia puisia asuinrakennuksia.

Pukkilan kartanomuseo (Kaarina)

Pukkilan kartanomuseon vuonna 1762 valmistunut päärakennus edustaa rokokootyyliä. Kartanomuseo on sisustettu 1700-luvun lopun monilapsisen perheen kodiksi. Kartanon ryytimaassa on 1700-luvulle tyypillisiä yrttejä ja kasveja. Kartanomuseo on avoinna kesäaikana viitenä päivänä viikossa.

Kuva 17. Pukkilan kartanomuseon ryytimäätä.

Sagalundin museo (Kemiönsaari)

Sagalund on ulkoilmamuseo Kemiössä. Museoon kuuluu talonpoikaisrakennuksia 1700–1900-luvuilta sekä puutarha ruusutarhoineen. Päärakennuksessa sijaitsevat museopuoti, Café Adèle, Oskarsali sekä erilaisia näyttelyitä. Historialliset hahmot esiintyvät eri tapahtumien yhteydessä. Museoalue on avoinna päivittäin. Tärkeimpiin rakennuksiin sisälle on rajoitetumpi pääsy.

Turun taidemuseo

Turun taidemuseo on vuodesta 1904 lähtien toiminut taide-elämän vaikuttajana. Museolla on merkittävät omat kokoelmat ja useita vaihtuvia näyttelyjä vuodessa. Taidemuseo järjestää näyttelyihin liittyen teemaopastuksia, luentoja ja esitelmää. Taidemuseon tiloissa toimii kahvila.

Salon taidemuseo Veturitalli (Salo)

Veturitalli on Salon vanhaan veturitalliin kunnostettu nykyaikainen taidemuseo. Museon kokoelmat käsittävät yli 1700 teosta. Museossa on vaihtuvia näyttelyitä, joiden yhteydessä on luentoja ja taiteilijataapaamisia. Monien näyttelyjen yhteydessä on työpajoja lapsille. Taidemuseolla on käsikirjasto lukutiloihin, kesänäyttelyjen ajan auki oleva kahvio sekä museokauppa.

Söderlångvikin museo (Kemiönsaari)

Söderlångvikin taide- ja henkiöhistoriallinen museo toimii tehtailija ja mese-naatti Amos Andersonin (1878–1961) entisessä kesäasunnossa Dragsfjärdissä. Museossa on muun muassa osa Amos Andersonin yksityisestä taidekokoelmasta. Noin sadan maalauksen lisäksi esillä on pienoisseistoksia ja grafiikkaa. Museo on avoinna kesäaikaan, jolloin Söderlångvikissa toimii myös käsityöläiskahvila.

Näköalapaikat

Näköalapaikan merkillä voidaan osoittaa turvallinen ja matkailijoiden vastaanottamista varten varustettu näköalapaikka. Opastuksen edellytyksenä on myös, että kohteella on ylläpitäjä, joka vastaa paikan varustuksesta ja laadusta. Varustukseen tulee kuulua järjestetty jätehuolto. Pysäköintipaikan tulee olla liikenteellisesti turvallinen.

Selvityksen yhteydessä Länsi-Turunmaalta esitettiin nähtävyyksiksi seuraavia näköalapaikkoja:

- Rumarin sää- ja näköalatorni Korppoossa. Tornin lähellä on ulkoilmakahvila ja kilometrin mittainen luontopolku.
- Borgbergin näköalapaikka ja -torni, Houtskari
- Smörasken, Högsar, Nauvo

Varsinais-Suomen muut nähtävyydet

Muu nähtävyys voi olla arkeologinen kohde, muistomerkki, taiteellinen nähtävyys tai historiallinen nähtävyys, joka ei ole rakennus. Tällaisia nähtävyyksiä ovat muun muassa linnavuoret, muinaisjäännösalueet, linnojen rauniot, linnoitukset, sotiin liittyvät vallit ja muut rakennelmat, kanavat, museotiet, kansalliset kaupunkipuistot ja kokonaisuudet, joissa on useanlaisia elementtejä.

Suosituksen merkittävästä historiallisesta nähtävyydestä antaa Museovirasto ja suosituksen taiteellisesta nähtävyydestä antaa läänin taidetoimikunta.

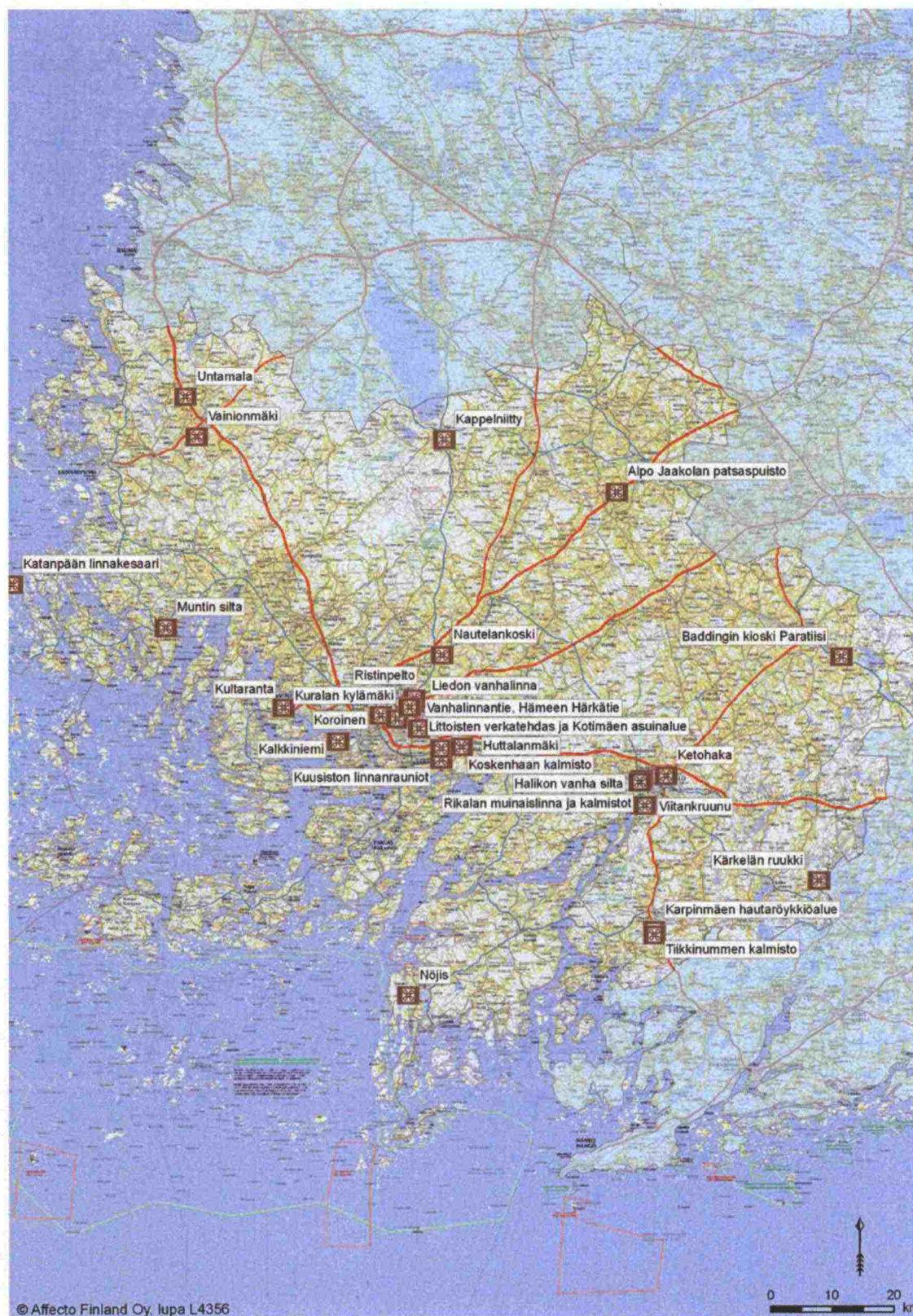
Merkittävän muun nähtävyyden viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Varsinais-Suomen muihin nähtävyyksiin lukeutuu paljon historiallisia kohteita. Museovirasto on valinnut arkeologiset nähtävyydenkohteet niiden merkittävyyden sekä hoidollisen tason ja saavutettavuuden mukaan. Lisäksi viitoitettavaksi on suositeltu joitakin ruukkialueita ja kylämiljöitä.

Lista kaikista kyselyissä esille tulleista muista nähtävyyksistä on liitteessä 3. Kuvan 18 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat muut nähtävyydet, jotka on arvioitu valtakunnallisesti merkittäviksi tai maakunnallisesti erittäin merkittäviksi. Kartasta on jätetty pois joitain arkkitehtuurikohteita, jotka ovat käyttötarkoituksensa perusteella vaikeasti nähtävyytenä viitoitettavia. Tällaisia kohteita ovat Paimion kaupungintalo ja kirjasto, Sauvon kirjasto, Raisio kirjastotalo, Kemiön käräjätalo sekä Taalintehtaan rantamakasiinit. Myöskin suosituksenantajatahojen ilmoittamien pääasiallisesti tilausravintoloina tai tilauksesta kokous- ja tapahtumatiloina toimivien arkkitehtuurin tai kulttuurihistorian kannalta merkittävien kohteiden viitoitus tulee ajan-kohtaiseksi seudullisia suunnitelmia laadittaessa.

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Varsinais-Suomen alueen merkittävimpiä, lähinnä muina nähtävyyksinä viitoitettavaksi suositeltuja kohteita.

Kuva 18. Suositustenantajatahojen ilmoittamat muut nähtävyydet Varsinais-Suomen alueella.

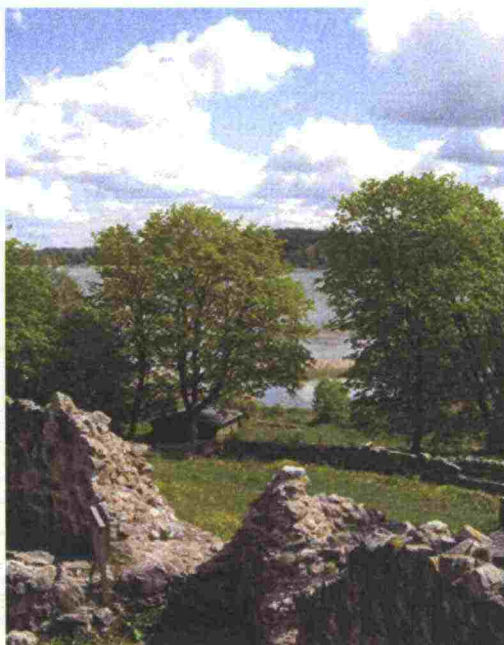

Koroinen (Turku)

Turussa Aurajoen rannassa sijaitseva Koroinen on historiallisesti merkittävä paikka, jossa keskiajalla 1200-luvulla sijaitsi maamme kirkollinen ja hallinnollinen keskus. Suomen piispanistuinta suojaasi Koroistenniemeä ympäröivä puolustusaita ja itäpuolella vallihauta. Niemellä sijainneista kirkosta ja kahdesta kolmikerroksisesta kivrakennuksesta on nykyään nähtävissä kirkon ja puolustustornien kiviperustukset sekä muistoristi.

Kuusiston linnanrauniot (Kaarina)

Kuusiston keskiaikainen piispanlinna rakennettiin Suomen katolisen kirkon piispojen turvapaikaksi Piikkiönlahden rannalle. Se palveli heidän turvapaikanaan uskonpuhdistukseen asti. Linnaa rakennettiin, korjattiin, lisärakennettiin ja käytettiin pari vuosisataa. Se purettiin Kustaa Vaasan käskystä vuonna 1528. Nykyään Kuusiston linnan rauniot on mielenkiintoinen matkailukohde. Lisäksi se on suosittu arkeologinen kohde. Sen lähellä sijaitsee Kuusiston kartano.

Kuva 19. Kuusiston piispanlinnan raunioita.

Halikon Rikala, muinaislinna ja rautakautiset kalmistot (Salo)

Rikala on muinainen kylä ja kauppapaikka Salon Halikossa, josta on löytynyt huomattava määrä pronssi- ja rautakauden esineistöä. Alueella on 2,5 kilometrin pituinen muinaispolku, jonka varrella on useita alueen rautakautisesta asutuksesta ja elämästä kertovia informaatiotauluja. Kesäaikana Rikalanmäellä on vaihtuvia näyttelyitä ja kesäteatteri sekä kesäravintola. Rikalanmäeltä avautuu näkymiä Halikonjokilaakson arvokkaalle maisema-alueelle.

Perniön Lupajan muinaisjäännökset (Salo)

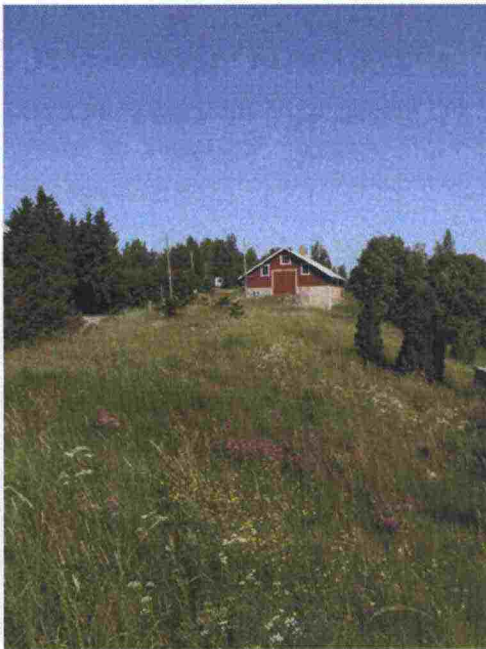
Perniön Lupajalle on perustettu 3 km pituinen, merkitty muinaispolku, joka esittelee Perniön pronssi- ja rautakautta. Paikoin jyrkkämaastaisen polun varrella sijaitsevat muinaisjäännökset ovat Karpinmäen pronssikautiset hautarauniot sekä Tiikkinummen rautakautinen muinaisjäännösr ryhmä. Polulla on muutamia informaatiotauluja. Kohteella on oma paikoitusalue.

Rungon Koskenhaan rautakautinen kalmisto (Kaarina)

Piikkiön Rungossa sijaitseva Koskenhaka on tunnettu rautakautinen kalmisto, jota ympäröi perinnemaisema-alue. Mäen rinteessä on myös rautakautinen asuinpaikka. Kalmistoalueen laidalla on osa vanhaa Viipurin tietä. Kalmiston vieressä on Rungon kestikievari, jonka päärakennus 1700-luvulta. Paikalla on Koskenhaan kalmistosta kertova opastaulu.

Untamalan rautakautinen kalmisto ja arkeologiakeskus (Laitila)

Untamalan perinteinen raittikylä sijaitsee Laitilassa vakkasuomalaisessa kulttuurimaisemassa. Untamalan kylää kiertää kulttuurimaisemapolku, jonka varrella on muinaishautoja ja kuppikiviä sekä idyllistä kylämiljöötä puukirkkoineen. Kylässä sijaitseva arkeologiakeskus jakaa tietoa arkeologisesta kulttuuriperinnöstä ja kulttuurimaisemasta sekä niiden suojelusta ja hoidosta. Untamalassa sijaitsee myös arvokkaita perinnebiotooppeja.

Kuva 20. Arkeologiakeskus Laitilan Untamalassa.

Alpo Jaakolan patsaspuisto (Loimaa)

Puiston teokset ovat taidemaalari Alpo Jaakolan pääosin 1960- ja 1970-luvuilla tekemiä. Teokset ovat syntyneet monista eri materiaaleista ja ovat ajan kuluessa sulautuneet osaksi puistoluontoa. Puistossa on myös rakennuksia, jotka muodostavat veistosten kanssa ainutlaatuisen kokonaisuuden. Puistossa on toteutettu 2000-luvulla laaja kunnostusprojekti. Puistossa on

kesäisin esillä myös vierailevien taiteilijoiden näyttelyjä sekä kuvataiteen lisäksi musiikkia, teatteria, kursseja ja muita tapahtumia. Kuivurigalleriassa on näyttelytila ja gallerian ympärillä maastossa on nähtävillä eri taitelijoiden töitä. Patsaspuisto on osa Loimaan kaupungin virtuaalista taidemuseota. Patsaspuisto on avoinna kesäaikaan päivittäin.

Tiemuseokohteet

Tiehallinnon museotie- ja siltakohteiden valinnan perusteina on kohteen valtakunnallinen historiallinen ja kulttuurihistoriallinen merkitys, tie- ja siltatekninen historiallinen merkitys, tie- ja liikennehistoriallinen merkitys, paikallinen erikoismerkitys, alkuperäisyys sekä ennallaan säilymisen edellytykset. Varsinais-Suomen alueen tiemuseokohteet ovat:

Vanhalinnantie Liedossa on keskiaikaisen Hämeen Härkätien pisin vanhasa asussaan säilynyt tieosuus. Tien tuntumassa sijaitsevat Vanhalinnan museo, rautakautinen muinaislinna, kalmisto sekä rauta- ja pronssikautiset asuinpaikka-alueet muodostavat Museoviraston näkemyksen mukaan valtakunnallisesti merkittävän kokonaisuuden.

Halikon vanha silta Salossa on osa Suuren Rantatien muodostamaa merkittävää maantiereittiä. Vuonna 1866 valmistunut puusilta hyväksyttiin museosillaksi vuonna 1982 ja se palvelee nykyään kevyen liikenteen siltana.

Muntin silta Taivassalossa on yksiaukkoinen pieni kiviholvisilta, joka on rakennettu vuonna 1850. Silta sijaitsee syrjään jääneellä tieosalla Raisio - Kustavi -tien varrella.

Kuva 21. Muntin kivi-
holvisilta Taivassalossa.

Aktiviteetit ja käyntikohteet

Aktiviteetit viitoitetaan alueen päätoimintoa osoittavalla merkillä. Aktiviteettitunnuksia ovat uintipaikka, kalastuspaikka, hiihtohissi, golfkenttä ja huvi- ja teemapuisto.

Aktiviteetti- ja käyntikohteet ovat monesti luonteeltaan paikallisia. Tämän vuoksi suosituksia maakunnallisesti tai valtakunnallisesti tärkeiksi kohteiksi tuli melko niukasti. Toinen syy suosituksien vähyyteen on se, että aktiviteetit eivät suoraan kuulu kenenkään varsinaisen lausunnonantajatahon osaluueeseen. Tiedot alueiden aktiviteeteistä saatiinkin pääosin kunnilta, jotka ilmoittivat näistä kohteista sangen vaihtelevasti. Listaus on tässä suunnitteluvaiheessa puutteellinen ja tulee monelta osin täydennettäväksi seuraavassa suunnitteluvaiheessa.

Varsinais-Suomen kohteista enemmistö on luonteeltaan lähempänä käyntikohdetta kuin aktiviteettia. Suositelluissa kohteissa on suurien teemapuistojen, kuten Muumimaailman ja Zoolandian, lisäksi pieniä kohteita mm. kotieläinpihoja ja ratsastuskeskuksia.

Suosituista golfkentistä suurin osa sijaitsi jonkun toisen kohteen yhteydessä tai sisältyi matkailualueeseen, kuten Teijon matkailualueella sijaitseva Meri-Teijo Golf.

Kylpyläkohteista kyselyssä tuotiin esille **Naantalın kylpylä**. Kattavia kylpyläpalveluja allasosastoineen tarjoavat Varsinais-Suomen alueella myös **Holiday Club Caribia** ja **Ruissalon kylpylä**.

Aktiviteetit, käyntikohteet ja matkailutiet on esitetty kartalla kuvassa 36.

Muumimaailma (Naantali)

Muumimaailma Oy on vuonna 1993 Naantalissa toimintansa aloittanut matkailualan yritys. Puiston tarkoituksena on toteuttaa Muumifilosofiaa, eli tuoda esiin perhekeskeisyyttä, väkivallattomuutta, ystävällisyyttä, ympäristötietoisuutta, turvallisuutta, seikkailua sekä kasvatusta edustavia arvoja.

Muumimaailma jakautuu maantieteellisesti kolmeen osaan: Muumien kotilaaksoon eli Kailon saareen, Väskin saareen sekä mantereeseen, jossa sijaitsevat Muumimymälä ja Muumiparkki. Kävijöitä on ollut perustamisesta lähtien jo noin 2 000 000.

Teijon matkailualue (Salo)

Teijon matkailualue koostuu monipuolisesta tarjonnasta erilaisia aktiviteetteja. Matkailualueeseen kuuluu useita erilaisia majoituskohteita, ravintolapalveluiden tarjoajia ja harrastusmahdollisuuksia laskettelusta golfiin. Aiemmin mainittu *Teijon retkeilyalue* toimii kiinteässä yhteydessä matkailualueeseen. Seudun kulttuurinähtävyyksiä ovat mm. Kirjakkalan, Teijon ja Mathildedalin ruukkialueet.

Kuva 22. Muumimaailmassa sijaitseva muumitalo.

Zoolandia (Lieto)

Zoolandia on koko perheen toimintakeskus sekä eläintarha Liedossa, valtatie 9 varrella. Se avattiin vuonna 1984. Zoolandia on yhdistelmä eläintarhaa, huvipuistoa ja vesipuistoa. Eläinlajeja Zoolandiassa on lähes 70 ja yksilöitä yli 200. Vuonna 2006 sinne muuttivat alpakat ja davidinhirvet. Muita eläimiä ovat muun muassa kamelit, peurat, papukaijat, emut, pöllöt ja erilaiset matelijat sekä kotieläimet. Zoolandiassa on lapsille muutamia huvipuistolaitteita. Lisäksi löytyy esimerkiksi mönkijöitä ja vesikupoli. Vuonna 2006 puistoon tuli uusi benjitrampoliini. Zoolandiassa on myös toimintahalli, jossa on mm. labyrintti, liukumäkiä ja pelikonsoleita. Alueella on mahdollisuus asuntovaunumajoitukseen.

Muut esille tulleet kohteet

Kyselyssä tuli esille joukko kohteita, joita ei viitoiteta palvelukohteiden opastusmerkillä. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilu- ja liikuntapaikat. Lisäksi jo tässä vaiheessa tuotiin esille kohteita, joiden opastus on tarkoitus suunnitella seudullisen opastussuunnitelman laatimisen yhteydessä. Näitä ovat mm. erilaiset ravintolat, kotieläinpihat ja ratsastuspaikat. Tiedot kohteista on tallennettu myöhempää käyttöä varten suunnitteluaineistoon.

3.3 Satakunnan maakunnallisesti merkittävät palvelukeskittymät, nähtävyydet ja aktiviteetit

Satakunnan kävijämäärältään ylivoimaisesti suosituin matkailukohde on Pori Jazz Festival, jossa vuonna 2007 oli 141 000 kävijää. Kävijämäärältään seuraavaksi suurimpia kohteita ovat Satakunnan museo Porissa ja Yyterin kylpylähotelli, joiden kävijämäärät ovat noin kolmannes Pori Jazzin yleisöstä. Muita suosittuja kohteita ovat Porin taidemuseo, Rauman museo, Vuojoen kartano ja Emil Cedercreutzin museo ja kulttuurikeskus Harjavallassa.

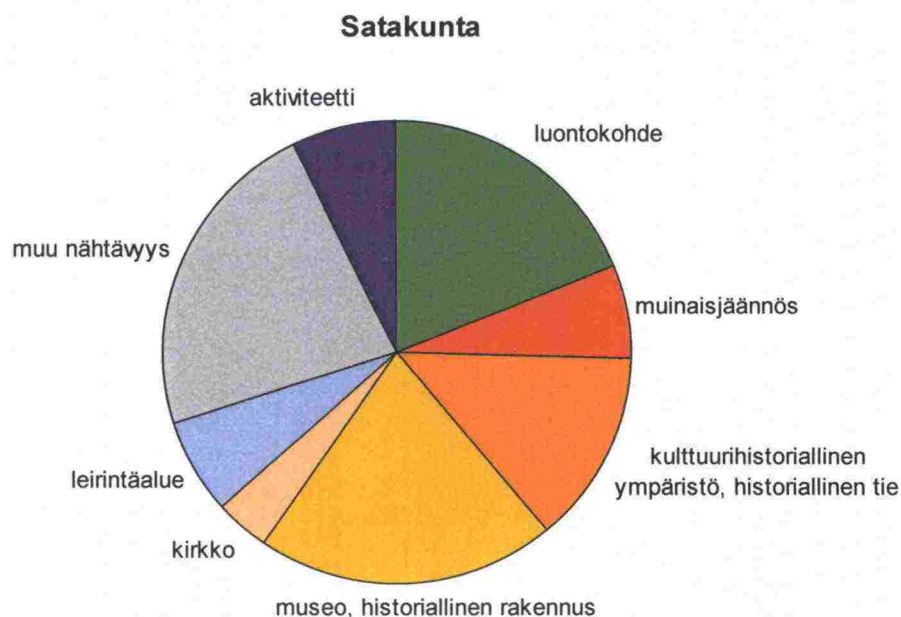
Satakunnassa on myös tärkeitä matkailualueita ja -kohteita, joiden kävijämäärästä ei pidetä kirjaa, kuten maailmanperintökohteet Vanha Rauma ja Sammallahdenmäen röykkiöalue, Noormarkun tehdasalue, Kauttuan ruukinpuisto Eurassa, Leineperin ruukki Ulvilassa ja useat merkittävät kirkot.

Taulukko 4. Kävijämäärät Satakunnan suosituimmissa kohteissa vuonna 2007 (MEK).

Matkailukohde	Kävijämäärät 2007
Pori Jazz festivaali	141 000
Satakunnan museo	50 511
Yyterin kylpylähotelli	47 738
Porin taidemuseo	27 415
Rauman museo	24 634
Vuojoen kartano	22 948

Satakunnassa sijaitsee useita merkittäviä luontokohteita. Puurijärven - Isosuon ja Kauhanevan - Pohjankankaan kansallispuistojen lisäksi on merkittäviä Natura 2000-verkostoon kuuluvia alueita, kuten Etelä- Suomen laajin suoalue Haapakeidas - Huidankeidas ja Yyterin maankohoamisrannat.

Satakunnassa on myös poikkeuksellisen paljon esihistoriasta kertovia muinaisjäännösalueita. Näistä merkittävin on maailmanperintökohde Sammallahdenmäki. Ala-Satakunnan alueella on muitakin erittäin tärkeitä kohteita, kuten Harolan, Kiukaisten ja Kärjäjäen röykkiöalueet Eurassa.

Kuva 23. Kyselyssä ilmoitettujen kohteiden jakautuminen Satakunnan alueella.

3.3.1 Satakunnan merkittävien kohteiden kuvaukset

Satakunnan luontokohteet

Suosituksen kansallispuiston ja luontokeskuksen viitoituskelpoisuudesta antaa Metsähallitus. Suosituksen luonnonnähtävyyden tai muun arvokkaan luontokohteen viitoituskelpoisuudesta antaa alueellinen ympäristökeskus.

Merkittävän luontokohteen viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Luontokohteista useimmat sijaitsevat taajaman ulkopuolella. Monet merkittävät kohteet, kuten kansallispuistot, ulottuvat laajalle alueelle ja sijaitsevat useiden kuntien alueilla. Kohteisiin saavutaan useista eri suunnista, mikä täytyy ottaa huomioon opastusta suunniteltaessa. Osa kansallispuistoista myös sijaitsee useamman kuin yhden tiepiirin alueella. Tällöin suunnittelussa olisi hyvä huomioida myös toisen tiepiirin alueella olevat kohteelle johtavat tiet.

Palvelukohteiden viitoitusta koskevissa ohjeissa on viitoituskelpoisten kohteiden palvelutasolle esitetty vaatimuksia. Yksi luontokohteita koskevista vaatimuksista on järjestetty jätehuolto. Tämä ei kuitenkaan täyty suurimmas-
sa osassa tärkeistäkään luontokohteista Metsähallituksen linjauksen vuoksi, jonka mukaan kaikki mikä viedään puistoihin myös kuljetetaan sieltä pois.

Monien luontokohteiden osalta suositus tuli niin Metsähallitukselta kuin Lou-
nais-Suomen ympäristökeskukseltakin. Kansallispuistojen lisäksi Satakun-
nan suositelluissa kohteissa on paljon arvokkaita lintuvesiä, joita löytyy niin

merialueilta kuin sisämaan järviltä. Vaikka kohteissa on mukana kansainvälisestikin merkittäviä lintualueita, on viitoituskelpoisuuden määrittämisessä osa kohteista jouduttu karsimaan riittämättömien palveluiden vuoksi.

Satakunnasta löytyy Varsinais-Suomea enemmän suositeltuja luontoalueita. Satakunnassa on mm. Etelä-Suomen laajimpia suoalueita ja erittäin laajoja mm. järvien läheisyyteen ja harjualueille sijoittuvia retkeilyreitistöjä. Järvien lisäksi retkeilymahdollisuuksia löytyy Selkämeren saaristosta ja jokilaaksoista. Kunnilta saaduissa täydennyksissä oli lisäksi merkittäviä kalastuspaikkoja, reittejä ja yksittäisiä luontonähtävyyksiä, joista suurin osa ei kuitenkaan täysin täytä kohteille asetettuja vaatimuksia.

Lista kaikista kyselyissä esille tulleista kohteista on liitteessä 4. Kuvan 24 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat luontokohteet.

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Satakunnan alueen merkittävimpiä luontokohteita. Kohteet ovat luonnonoloiltaan ja palveluiltaan monipuolisia sekä suosittuja käyntikohteita.

Puurijärvi-Isosuon kansallispuisto (Kokemäki, Huittinen, Sastamala)

Kokemäenjoen varressa sijaitsevaan Puurijärven ja Isosuon kansallispuistoon kuuluu laajoja suoalueita ja rehevä Puurijärvi, joka on kansainvälisesti merkittävä lintukohde. Alueella sijaitseva Kärjenkallion lintutorni on Pohjoismaiden suurimpia, joten mahdollisuudet lintujen tarkkailuun ovat erinomaiset. Kansallispuistossa kulkee useita luontopolkuja sekä vesi- ja melontareitti Kokemäenjokea ja Ala-Kauvatsanjokea pitkin.

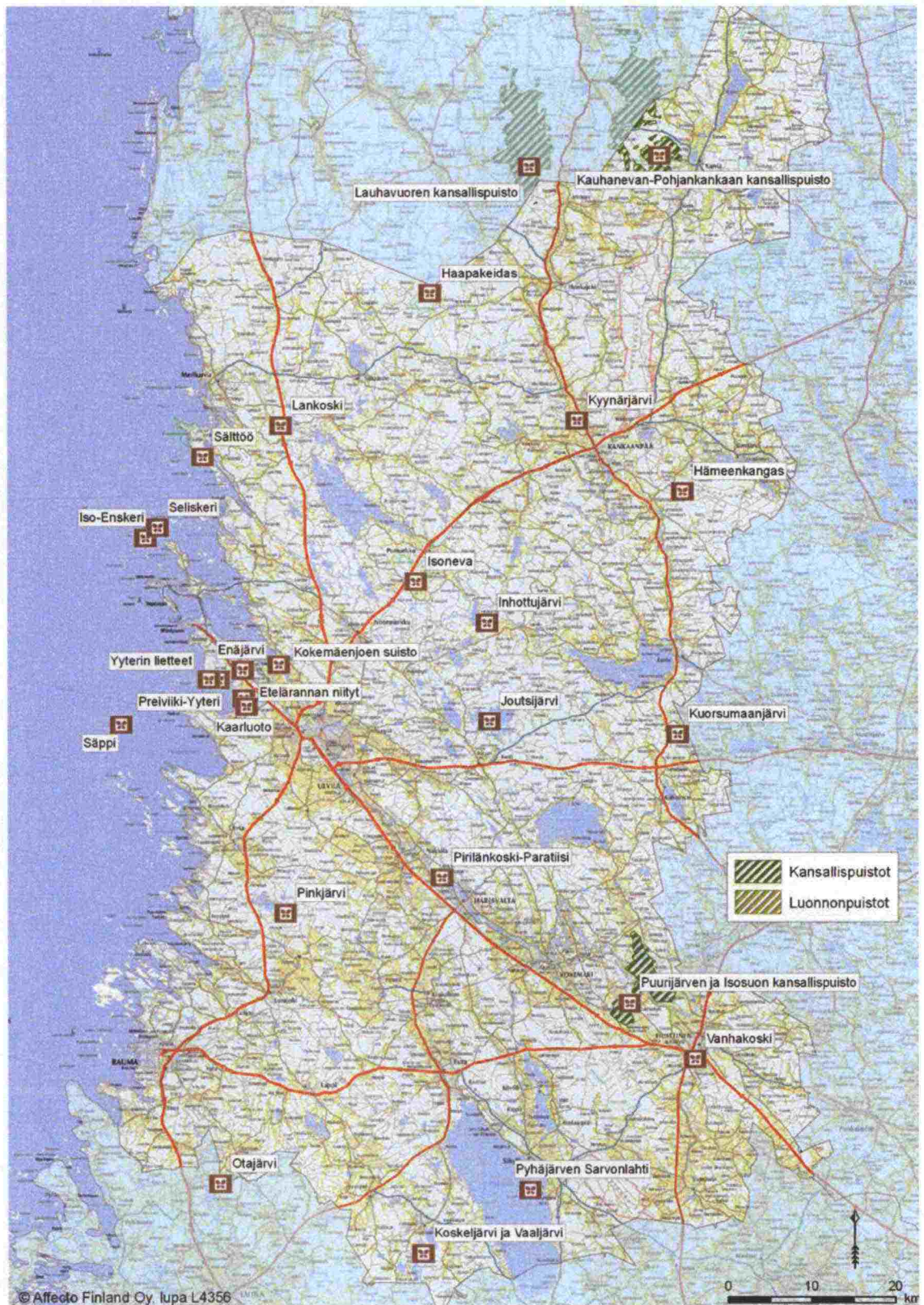
Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuisto (Karvia, Kauhajoki)

Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuisto on mielenkiintoinen kokonaisuus Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Satakunnan rajamailla. Kansallispuisto on maisemaltaan selkeästi kaksijakoinen. Maisemaa hallitsevat kuivan karut mäntyvaltaiset kankaat sekä lukuisat laajat ja avoimet nevat, joista merkittävintä on Kauhaneva. Puisto soveltuu lyhyisiin luontoretkiin. Retkeilijää palvelee Kauhalammin kiertävä noin 2 km:n pituinen pitkospuulenkki. Lintujen ja maisemien tarkkailua varten lammen pohjoispuolella, suon reunalla, on luontotorni. Opastusta saa *Muurahaisen luontotuvalla*, joka palvelee myös Lauhanvuoren kansallispuiston kävijöitä.

Lauhanvuoren kansallispuisto (Honkajoki, Kauhajoki, Isojoki)

Pääosin Etelä-Pohjanmaalla sijaitseva Lauhanvuori on yksi Länsi-Suomen korkeimmista paikoista, joka erottuu Pohjanmaan tasaisesta maastosta. Lauhanvuori poikkeaa geologialtaan ja kasvillisuudeltaan lähialueista. Sen tunnetuimpia piirteitä ovat muinaiset rantakivikot, karut mäntykankaat, allikoiset suot ja lähteet. Lauhanvuoren laella on näkötorni, josta aukeaa näkymät kymmenien kilometrien päähän. Alueen luontoa esitellään myös Muurahaisen luontotuvalla. Lauhanvuoren luontopolun ja reittien lisäksi alueen läpi kulkee valtakunnallinen pyöräreitti, joka yhdistää Lauhanvuoren Kauhanevan-Pohjankankaan kansallispuistoon.

Kuva 24.

Suosituksenantajatahojen ilmoittamat luontokohteet Satakunnan alu-
eella.

Hämeen kangas (Jämijärvi, Kankaanpää, Ikaalinen)

Hämeen kankaan laaja harjuaalue ympäröivine soineen on luonnoltaan ja lajistoltaan arvokas. Maisemaa hallitsevat harjut mäntymetsineen ja jäkälikkökankaineen. Matalammalla maasto on keidassoiden ja lähteikköjen kirjomaa. Korkeat selänteet, rinteet ja tasaiset kankaat tarjoavat erinomaiset retkeily- ja kuntoilumaastot niistä nauttiville. Polut nousevat ajoittain paikoille, joista on upeat näköalat Jämijärvelle ja ympäröiviin metsiin. Talvisin alueella on mittava, lähes 100 kilometrin latuverkosto. Osa alueen metsistä on suojeltu, mutta suurin osa on talousmetsää. Hämeen kankaalla sijaitsee myös puolustusvoimien harjoitusalue, mikä paikoin rajoittaa virkistyskäyttöä.

Preiviiki-Yyteri (Pori)

Porin Yyterinniemi on kansainvälisesti arvokas luontotyyppikokonaisuus, jolle on keskittynyt lintuvesien lisäksi kasvistollisesti, geologisesti ja maisemallisesti arvokkaita alueita. Yyterinniemen luontoa on suojeltu pitkään valtakunnallisilla suojeluohjelmilla ja kaavoituksella. Alueella kiertää 28 kilometriä pitkä Preiviiki-Yyterin retkeilyreitti, jonka varrella on useita lintutorneja. Lounais-Suomen ympäristökeskus ja Metsähallitus nimesivät alueelta monia huomionarvoisia kohteita, jotka on eritelty kartassa 24 sekä liitteen 4 luettelossa.

Joutsijärvi (Ulvila)

Ulvilassa sijaitseva Joutsijärvi on erinomainen retkeilykohde. Järven ympäri kulkee 27 kilometriä pitkä retkeilyreitti, jonka varrella on laavuja ja autiotupia. Alueella on voimassa moottoriveneilykielto, minkä takia järvi soveltuu hyvin mm. melontaan. Joutsijärven etelärannalla sijaitsee Tammen leirikeskus. Järven laskujoen, Joutsijoen, varrella sijaitsee Porin seudun luontomatkailun tieto- ja palvelupiste *Opastuskeskus Seitti*.

Kuva 25. Puurijärvi-Isosuon kansallispuiston Puurijärveä nähtynä Kärjenkallion lintutornista.

Satakunnan museot tai historialliset rakennukset

Suosituksen museon, historiallisesti merkittävän rakennuksen tai rakennushistoriallisen kohteen viitoituskelpoisuudesta antaa Museovirasto.

Museoviraston viitoituskelpoisiksi suosittelemien museoiden tai historiallisten rakennusten viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Palvelukohteen osoiteviittaa voidaan käyttää osoittamaan nähtävyyttä, jonka viitoitusta virallinen lausunnonantajataho ei puolla, mutta joita kunta tai maakuntamuseo pitää paikallisesti tärkeänä. Tällaisia kohteita ovat mm. monet kotiseutumuseot, jotka eivät aukioloaikojensa puolesta täytä viitoituskelpoisuuden vaatimuksia.

Satakunnan museot sijaitsevat tyypillisesti taajamissa, jolloin niiden opastus hoidetaan pääasiallisesti opastuspisteiden kautta.

Lista kaikista kyselyissä esille tulleista museoista ja historiallisista rakennuksista on liitteessä 5. Kuvan 26 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat museot ja historialliset rakennukset.

Päätoimisesti hoidettuja ammatillisia museoita Satakunnan alueella ovat (Museoviraston museotilasto 2008):

- Emil Cedercreutzin museo
- Friitalan nahkamuseo
- Huittisten museo
- Kankaanpään kaupunginmuseo
- Lönnströmin koti- ja taidemuseo
- Porin taidemuseo
- Rauman merimuseo
- Rauman museo (useita kohteita)
- Rauman taidemuseo
- Satakunnan museo (useita kohteita)

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Satakunnan alueen merkittävimpiä museoita ja historiallisia rakennuksia.

Kirkot

Museo tai historiallinen rakennus –merkillä ei yleensä osoiteta toimivaa seurakuntakirkkoa. Turun tiepiirin alueella on runsaasti historiallisesti merkittäviä kirkkoja. Osa merkittävistä kirkkoista toimii kesällä avoimina tiekirkkoina, mikä johdosta useimmille on opastus omilla tiekirkko-opastusmerkeillä. Tiekirko sijaitsevat hyvien liikenneyhteyksien varrella, pääteiden läheisyydessä. Suositus on, että tiekirko olisivat avoinna vähintään 10.6. – 20.8. maanantaista perjantaihin klo 11-16. Tiekirkko-toimintaa koordinoi valtakunnallisesti Kirkkopalvelut, joka tekee yhteistyötä mm. museoviraston ja Tiehallinnon kanssa. Seurakunnat huolehtivat käytännön järjestelyistä.

Kuva 26. Suositustenantajatahojen ilmoittamat museot ja historialliset rakennukset Satakunnan alueella.

Museovirasto on nostanut esille Satakunnan alueelta joitakin nähtävyytenä perinteisesti tunnettuja kirkkoja. Näitä ovat **Irjanteen kyläkirkko ympäristöineen, Huittisten kirkko ja vanha pappila, Nakkilan kirkko, Lapin kirkko, kirkkotallit ja kotiseutumuseo, Rauman Pyhän Ristin kirkko ja Ulvilan kirkko**. Edellä mainituista Huittisten, Rauman ja Ulvilan kirkot toimivat kesällä 2009 viitoitettuina tiekirkkoina. Nakkilan ja Lapin kirkot ovat toimivia seurakuntakirkkoja, jotka ovat kesäaikana myös viikolla auki.

Nähtävyyksinä viitoitettaviksi kohteiksi esitetyt kirkot ovat mukana liitteen 5 luettelossa.

Rauman museo ja toimipisteet (Rauma)

Rauman museon toimipisteet sijaitsevat Vanhan Rauman puukaupunkialueella lukuun ottamatta Savenvalajan verstasta ja merenkulkuperinteisiin liittyvää Kiikartornia.

Vanha Raatihuone on vuonna 1776 valmistunut, lähinnä barokkityyppinen rakennus. Rakennuksen yläkerrassa oli raatisali, toimisto ja arkistotiloja, alakerrassa poliisien putka sekä myymälätiloja. Toimipisteessä on esillä kaupungin historiaa, merenkulkua ja pitsinnypläystä koskevaa esineistöä.

Kuva 27. Vanha Raatihuone. Rauman museon lisäksi rakennuksessa toimii Rauman kaupungin matkailutoimisto.

Marela esittelee varakkaan laivanvarustajan kotia 1800-luvun lopulta. Marela on toiminut museona 1980-luvun alusta lähtien. **Kirsti** on 1700- ja 1800-luvuilla rakennettu rakennusryhmä Raumajoen varressa. Talon omistajina on aikojen saatossa ollut merimiehiä, työmiehiä ja käsityöläisiä. Kirstissä on asunut myös vuokralaisia. Museo esittelee omistaja- ja vuokralaisperheiden asumista 1900-luvulla.

Kuva 28. Kirstin pihapiiriä.

Savenvalajan verstas sijaitsee sijaitsee muutaman sadan metrin etäisyydellä vanhasta kaupungista. Versta

Kiikartorni on Syväraumanlahden rannalla oleva näkötorni, joka on tarkka kopio vuonna 1956 puretusta, satamassa sijainneesta viestitornista.

Satakunnan museo ja toimipisteet (Pori)

Satakunnan museon toimipisteet sijaitsevat Porissa. Varsinaisessa museossa on esillä Satakunnan historiaa käsittelevän perusnäyttelyn lisäksi vaihtuvia näyttelyitä. Museoon kuuluu lisäksi muita toimipisteitä. Näitä ovat paikallista luontoa esittelevä **Luontotalo Arkki**, Rosenlew-yhtiön historiasta ja tuotannosta kertova **Rosenlew-museo**, Porin V kaupunginosassa puutalokiinteistöissä sijaitsevat korjausrakentamiskeskus **Rakennuskulttuuritalo Toivo** sekä lasten ja nuorten kulttuuriperintöopetusta tarjoava **Korsmanin talo** sekä Reposaareissa **museohinaaja Santtu**.

Emil Cedercreutzin museo ja kulttuurikeskus (Harjavalta)

Emil Cedercreutzin museo- ja kulttuurikeskus sijaitsee Harjavallassa. Keskus on yhdistelmä taidetta ja kulttuurihistoriaa ja sen perustana on Emil Cedercreutzin elämäntyö taiteilijana ja keräilijänä. Museo- ja kulttuurikeskuksessa on esillä Cedercreutzin omaa tuotantoa ja kokoelma hänen keräilemiään muiden taiteilijoiden töitä. Keskukseen kulttuurihistoriallista puolta edustaa Cedercreutzin keräämä kokoelma maaseutuun liittyvää esineistöä. Kokoelma on esillä Maahengen temppeli-nimisessä museossa, joka perustamisensa aikoihin 1900-luvun alussa oli maamme suurin kotiseutumuseo. Näiden lisäksi keskuksen kuuluu taiteilijakoti Harjula.

Maailmanperintökohteet

Unescon maailmanperintöluetteloon pääseminen edellyttää kulttuuriperintökohteelta, että se on inhimillisen luovuuden mestariteos tai poikkeuksellisen merkittävä todiste olemassa olevasta tai hävinneestä kulttuurista. Luonnonperintökohde voi kertoa maapallon historian tärkeästä kehitysvaiheesta tai olla esimerkki käynnissä olevasta ekologisesta tai biologisesta muutoksesta.

Maailmanperintökohteen viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Turun tiepiirin alueella on kaksi Suomen seitsemästä maailmanperintökohdesta Vanha Rauma ja Sammallahdenmäen pronssikautinen röykkiöalue. Muut suomalaiset maailmanperintökohteet ovat Suomenlinna, Petäjäveden vanha kirkko, Verlan puuhiomo ja pahvitehdas, Struven ketjun mittauspiste Korpilahdella ja Merenkurkun saaristo.

Satakunnan maailmanperintökohteet on esitetty kartalla kuvassa 30.

Vanha Rauma (Rauma)

Kuva 29. Vanhan Rauman katunäkymää.

Vanha Rauma on Pohjoismaiden laajin ja yhtenäisin keskiajalta periytyvä puukaupunkialue. Se valittiin Unescon maailmanperintökohteeksi vuonna 1991. Lähes 30 hehtaarin laajuisen puukaupungin vanhimmat talot ovat 1700-luvun alkupuolelta. Kaikkiaan rakennuksia on 600 ja tontteja 250. Keskiajasta kertovat yhä kapeat ja mutkittelevat kadut ja kujat sekä epäsäännölliset tontit. Monet Rauman merkittävimmät nähtävyydet sijaitsevat Vanhassa Raumassa. Näitä ovat mm. Pyhän Ristin kirkko ja Rauman museon toimipisteet.

Kuva 30. Suositusten antajatahojen ilmoittamat muut nähtävyydet Satakunnan alueella sekä maailmaperintökohteet.

Sammallahdenmäen röykkiöalue (Rauma)

Kuva 31. Sammallahdenmäen röykkiöalueen nk. Huilun pitkä raunio.

Sammallahdenmäen pronssikautinen muinaisjäännösalue sijaitsee Ala-Satakunnassa Lapissa. Sammallahdenmäki nimettiin Suomen ensimmäisenä arkeologisena kohteena Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1999. Kallioharjanteilla ja niiden välisessä kangasmaastossa on noin 800 metrin matkalla 36 muodoltaan ja kooltaan erilaista hautaröykkiötä. Alueen tunnetuimmat muinaisjäännökset ovat lähes nelikulmainen hautaröykkiö "Kirkonlaattia" ja nk. "Huilun pitkä raunio", joka on muurimainen, 24 metriä pitkä hautaröykkiö.

Satakunnan muut nähtävyydet

Muu nähtävyys voi olla arkeologinen kohde, muistomerkki, taiteellinen nähtävyys tai historiallinen nähtävyys, joka ei ole rakennus. Tällaisia nähtävyyksiä ovat muun muassa linnavuoret, muinaisjäännösalueet, linnojen rauniot, linnoitukset, sotiin liittyvät vallit ja muut rakennelmat, kanavat, museotiet, kansalliset kaupunkipuistot ja kokonaisuudet, joissa on useanlaisia elementtejä.

Suosituksen merkittävästä historiallisesta nähtävyydestä antaa Museovirasto ja suosituksen taiteellisesta nähtävyydestä antaa läänin taidetoimikunta.

Merkittävän muun nähtävyyden viitoittamisessa voidaan taajaman ulkopuolella yleensä käyttää palvelukohteen opastustaulua. Taajamassa kohteen viitoituskelpoisuus tarkastellaan aina tapauskohtaisesti.

Satakunnan muihin nähtävyyksiin lukeutuvien maakunnallisesti tai valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden suositukset tulivat pääasiallisesti Museovirastolta. Satakunnan pitkä historia näkyy kohteiden luonteessa; esihistoriakohteita, kuten röykkiöalueita, on erittäin runsaasti. Museovirasto on valinnut arkeologiset nähtävyyshaudat niiden merkittävyyden sekä hoidollisen

tason ja saavutettavuuden mukaan. Lisäksi viitoitettavaksi on suositeltu joitakin ruukkialueita ja kylämiljöitä.

Lista kaikista kyselyissä esille tulleista muista nähtävyyksistä on liitteessä 6. Kuvan 30 kartassa ovat esillä suosituksenantajatahojen ilmoittamat muut nähtävyydet, jotka on arvioitu valtakunnallisesti merkittäviksi tai maakunnallisesti erittäin merkittäviksi. Pienimuotoisia kohteita, kuten yksittäisiä taideteoksia ei ole kartassa erikseen esitetty. Ne sijaitsevat varsin usein kartalla esitetyissä suuremmissa kokonaisuuksissa, kuten Vanhan Rauman tai Porin kansallisen kaupunkipuiston alueella. Kartasta on jätetty lisäksi pois joitain arkkitehtuurikohteita, jotka ovat käyttötarkoituksensa perusteella vaikeasti nähtävyytenä viitoitettavia. Tällaisia kohteita ovat esimerkiksi Nakkilan seurakuntakoti, Villa Mairea, Kauppakeskus BePOP, päiväkotit Taikurinhattu, vanhainkoti Himmeli sekä Alvar Aallon porrastalo. Myöskin suosituksenantajatahojen ilmoittamien pääasiallisesti tilausravintoloina tai tilauksesta kokous- ja tapahtumatiloina toimivien arkkitehtuurin tai kulttuurihistorian kannalta merkittävien kohteiden viitoitus tulee ajankohtaiseksi seudullisia suunnitelmia laadittaessa.

Seuraavassa on kuvattu esimerkkeinä Satakunnan alueen merkittävimpiä muina nähtävyyksinä viitoitettavaksi suositeltuja kohteita.

Kauttuan ruukinpuisto (Eura)

Kuva 32. Kauttuan Klubi, joka rakennettiin vuonna 1802 ruukin päärakennukseksi. Nykyään rakennus toimii ravintolana ja hotellina.

Euran Vanha Kauttua on syntynyt yli 300 vuoden aikana raudan ja paperin jalostuksen ympärille. Teollisuuden ympärille on syntynyt mielenkiintoinen asumis- ja teollisuusympäristö, Kauttuan ruukinpuisto. Alueella oleva rakennuskanta on pääosin 1800-luvulta. Ruukinpuistossa sijaitsee mm. komea klubirakennus, joka toimii nykyisin hotelliravintolana. Alueella on myös uudempiä rakennuksia, joista huomattavin on Alvar Aallon suunnittelema terrassitalo.

Leineperin ruukinalue (Ulvila)

Ulvilassa sijaitseva Leineperi on yksi Suomen parhaiten säilyneistä ja rakennuskannaltaan täydellisimmistä ruukkikylistä. Kylä on muodostunut 1771 perustetun rautaruukin ympärille. Nykyään Leineperin ruukki on suosittu mat-

kailukohde, jossa pääsee tutustumaan ruukin sepän pajaan, myllyyn, ma-
suunirakennukseen, ruukinajan leivintupa Savipakariin sekä käsityö- ja tai-
depuoteihin.

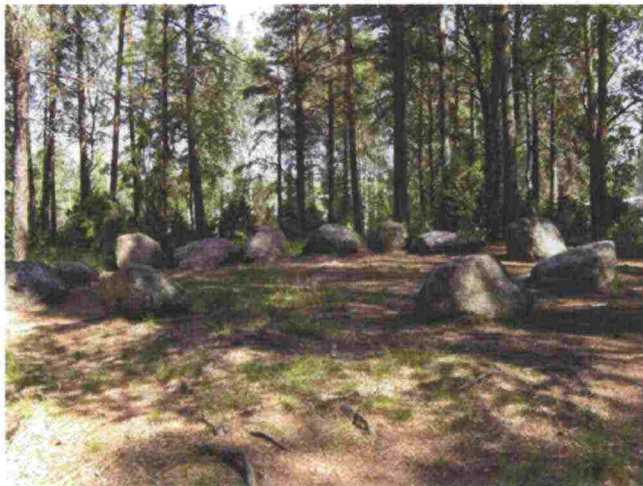
Noormarkun ruukinalue (Noormarkku)

Noormarkun ruukin alue on lähtenyt rakentumaan noin 1700- luvun puolivä-
lissä sahojen ja kankivasarapajan ympärille. Ruukkialueella on säilynyt van-
hojen tuotantolaitosten ja maatalousrakennusten lisäksi monia arkkitehtoni-
sesti arvokkaita rakennuksia, kuten Alvar Aallon suunnittelema Villa Mairea.

Porin kansallinen kaupunkipuisto (Pori)

Porin kansallinen kaupunkipuisto on perustettu vuonna 2002. Se on noin
kymmenen neliökilometrin laajuinen Kokemäenjoen suistossa ja rannoilla
sijaitsevien sekä rakennettujen että yhä viljelykäytössä olevien kulttuuriym-
päristöjen, puistojen ja puistokatujen, kaupunkimetsien ja jokivarsiluonnon
yhdessä muodostama kansallisesti arvokas kokonaisuus. Kaupunkipuiston
alueella sijaitsee mm. monia Satakunnan taidetoimikunnan esille tuomia
arkkitehtuurin tai taiteen kannalta merkittäviä kohteita, kuten Juseliuksen
mausoleumi, Porin teatteri ja Junneliuksen palatsi.

Käräjämäen muinaisjäännösalue (Eura)

*Kuva 33. Käräjämäen
käräjäympyrä.*

Käräjämäen muinaisjäännösalue sijaitsee Euran keskustan tuntumassa.
Puistomaisella metsäalueella on rautakautinen poltto- ja ruumiskalmisto se-
kä mahdollisesti tunnetuimpana kohteena 12 kiven muodostama käräjäym-
pyrä. Hautapainanteita alueella on yli 200 joista neljännes on tutkittu. Tunne-
tuin hautaus on nk. soturiinhauta, josta on löydetty erilaisia aseita sekä pääl-
likön symbolina pidetty hioin. Museovirasto hoitaa kohdetta yhdessä Euran
kunnan kanssa.

Kiukaisten Panelian Kuninkaanhauta (Eura)

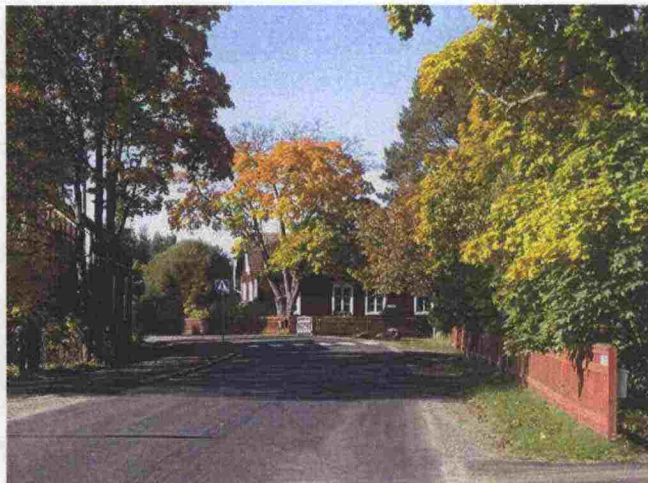
Panelian Kuninkaanhauta on Suomen suurin pronssikautinen hautaröykkiö,
joka on saanut nimensä monumentaalisen kokonsa takia (37mX30m). Röyk-
kiö sijaitsee näkyvällä paikalla Panelian kylätien varrella. Kuninkaanhautaa
ei ole kaivauksin tutkittu eikä sen rakenteita ja hautauksia tästä syystä tark-

kaan tiedetä. Viereisen kevyen liikenteen väylän rakentamisen yhteydessä aluetta tutkittiin ja paikalta löytyi pronssikautinen asuinpaikka. Kuninkaanhauta on Museoviraston hoitokohde.

Ahlaisten kirkonkylä

Ahlaisten kirkonkylä on valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, joka on säilyttänyt hyvin perinteisen asunsa. Asutus on sijoittunut raittien varrelle kirkonmäeltä Ylikylään ja Sandön suuntaan sekä kalasataman suuntaan. Perinteistä, pienimuotoista rakentamista edustavat kalasataman vanhat rantahuoneet ja sataman viereinen Vaaksholma eli Rantakaupunki. Kirkonkylän raitin varrella, alavan viljelysmaiseman kupeessa on useita edustavia rakennuksia ja rakennusryhmiä, joiden pihapiirit aitoineen ja puutarhapuineen rajaavat paikoin tiiviisti tietilaa. Kirkonkylään on rakennettu vuonna 2008 kevyen liikenteen väylä, joka on hieman muuttanut perinteisen kylänraitin tunnelmaa.

Kuva 34. Ahlaisten kirkonkylän raittia. Kevyen liikenteen väylä on kuvanottohetkellä vastikään valmistunut.

Tiemuseokohteet

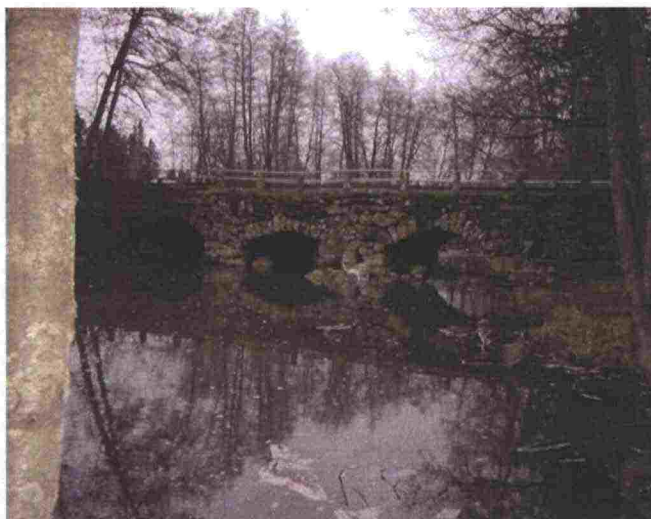
Tiehallinnon museotie- ja siltakohteiden valinnan perusteina on kohteen valtakunnallinen historiallinen ja kulttuurihistoriallinen merkitys, tie- ja siltatekninen historiallinen merkitys, tie- ja liikennehistoriallinen merkitys, paikallinen erikoismerkitys, alkuperäisyys sekä ennallaan säilymisen edellytykset.

Satakunnan alueen tiemuseokohteet ovat:

Huovintie Köyliössä on osa Ulvilan ja Turun välistä keskiaikaista maantieyhteyttä. Kokemaenjoen suulta alkanut tie kulki Harjavallan Torttilasta Köyliönjärven itäpuolitse Oripäähän ja Koskelle saakka.

Lankosken silta Merikarvialla rakennettiin vuonna 1887 Merikarvianjoen yli. Tämä kaksiaukkoinen kiviholvisilta toimi maantiekäytössä vuoteen 1960 asti, jolloin valtatie 8 uusi silta valmistui. Silta sijaitsee nykyään Lankosken palvelualueen yhteydessä.

Lapijoen silta sijaitsee Taipaleen kylässä Eurajoella. Kolmiaukkoisen kivi-holvisillan rakensi paikallinen torppari vuonna 1883. Silta edustaa paikallista käsityöläistaitoa.

Kuva 35. Lapijoen mu-seosilta Eurajoella.

Tulkkilan silta Kokemäen kaupungissa rakennettiin vuonna 1918 sodassa tuhoutuneen vanhan puusillan paikalle. Silta on yksi vanhimmista teräsbe-tonisista kaarisilloista Suomessa.

Näköalapaikat

Satakunnan alueelta ilmoitettiin kyselyissä viisi näköalapaikkaa. **Ripovuori** Huittisissa kohoaa Kokemäenjokilaakson laidalla 36 metrin korkeuteen ja tarjoaa komeat näkymät jokilaaksoon. Ulvilassa **Massin liikuntakeskuk-sessa** entinen hyppyrimäki toimii nykyään näköalatornina. **Rauman Kiikar-torni** on Rauman museon kohde, joka on kopio alkuperäisestä, satamassa sijainneesta tornista. Nykyinen torni sijaitsee Syväraumanlahden rannalla tarjoten hyviä näkymiä saaristomaisemaan. Lisäksi tuotiin esille **Kaanaan vesitorni** Porissa ja **Jämin näköalatorni** Jämijärvellä.

Satakunnan aktiviteetit ja käyntikohteet

Aktiviteetit viitoitetaan alueen päätoimintoa osoittavalla merkillä. Aktiviteetti-tunnuksia ovat uintipaikka, kalastuspaikka, hiihtohissi, golfkenttä ja huvi- ja teemapuisto.

Aktiviteetti- ja käyntikohteet ovat monesti luonteeltaan paikallisia. Tämän vuoksi suosituksia maakunnallisesti tai valtakunnallisesti tärkeiksi kohteiksi tuli melko niukasti. Toinen syy suosituksien vähyyteen on se, että aktiviteetit eivät suoraan kuulu kenenkään varsinaisen lausunnonantajatahon osa-alueeseen. Tiedot alueiden aktiviteeteistä saatiinkin pääosin kunnilta. Kalas-tuskohteita suositeltiin monen kunnan taholta. Myös pienempiä kohteita, ku-ten kotieläinpihoja ja maaseutumatkailuyrityksiä, suositeltiin. Lista on täs-sä suunnitteluvaiheessa puutteellinen ja tulee monelta osin täydennettäväksi seuraavassa suunnitteluvaiheessa.

Satakunnan maakunnallisesti merkittävät aktiviteetit tarjoavat erittäin monipuolisesti harrastus- ja lomailumahdollisuuksia. Kaikki kohteet sijoittuvat myös merkittävien luontokohteiden äärelle.

Huomattavimmat aktiviteetit, käyntikohteet ja matkailutiet on esitetty kartalla kuvassa 39.

Yyteri (Pori)

Porin Yyteri tunnetaan parhaiten kuusi kilometriä pitkästä hiekkarannastaan ja dyyneistään. Meren ranta sopii niin pienille lapsille kuin purjelautailijoillekin. Retkeily-, surffaus-, golf- ja ratsastusmahdollisuudet ovat lähellä. Yyterissä on myös kylpylähotelli ja leirintäalue. Yyteri on myös hieno retkeilykohde, joka on kuuluisa monipuolisesta linnustostaan. Yyterin ja Preiviikinlahden välillä kulkee 28 kilometriä pitkä retkeilyreitti, jolla on useita lintutorneja.

Jämi (Jämijärvi)

Jämi sijaitsee Jämijärvellä Hämeenkaan harjuaalueen kupeessa. Jämi tunnetaan hyvistä hiihtomaastoista ja erityisesti 1930-luvun puolivälistä alkaen purjelennosta. Nykyään Jämin matkailumaailma tarjoaa monenlaisia palveluita ympäri vuoden. Suomen järjestyksessään toinen hiihtotunneli avattiin Jämillä syksyllä 2002. Ympärivuotisten hiihtomahdollisuuksien lisäksi Jämillä voi patikoida, pyöräillä ja meloa, lähteä hevos- tai mönkijäsafarille tai harrastaa golfia.

Hiitteenharju (Harjavalta)

Harjavallan Hiitteenharju on luonnonympäristöltään ja kulttuurihistorialtaan arvokasta harjuaaluetta. Turusta Kokemäenjoelle kulkeva keskiaikainen muoseotie Huovintie kulkee Hiitteenharjua pitkin. Ainutlaatuisen ympäristönsä ansiosta alue tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet ympärivuotiseen retkeilyyn ja ulkoliikuntaan. Luontoretkeilyn lisäksi Hiitteenharjulla harrastetaan mm. hiihtoa, laskettelua, mäkihyppyä, curlingia, uintia, golfia, jousiammuntaa, moottorikelkkailua, mönkijäsafareita ja tanssia.

Kyselyssä esille tulleita, edellisiä hieman pienimuotoisempia aktiviteetteja tarjoavia keskittymiä ovat **Riuttasalmen leirikeskus** Pomarkussa sekä **Pitkäjärven vapaa-ajankeskus** Kokemäellä.

Satakunnan ominaispiirteenä voidaan lisäksi mainita erinomaiset kalastuspaikat, joista kyselyssä tuotiin esille seuraavat:

Merikarvianjoki Merikarvialla tarjoaa kalastuskäyttöön laajoja koskialueita Lankosken ja Merikarvian keskustan välillä. Kohde on Suomen suosituimpia vapaa-ajan kalastusjokia. Koskia on kunnostettu ja jokeen on istutettu kaloja. Kalastuslupia myy 5 paikkaa mm. Lankosken palvelualue.

Arantilankoski Nakkilassa on maakunnallisesti merkittävä kalastuspaikka Kokemäenjoessa. Kalastajia käy kalastuspaikassa laajalta alueelta.

Karvianjoen Kynäkosken kalastusalue on suosittu kalastuspaikka Pomarkussa. Kukonkoskella ja Vääräkoskella on laavu- ja nuotiopaikka sekä laiturit. Lisäksi Vääräkosken alapuolella on nuotiopaikka.

Muut esille tulleet kohteet

Kyselyssä tuli esille joukko kohteita, joita ei viitoiteta palvelukohteiden opastusmerkillä. Tällaisia ovat esimerkiksi urheilu- ja liikuntapaikat. Lisäksi jo tässä vaiheessa tuotiin esille kohteita, joiden opastus on tarkoitus suunnitella seudullisen opastussuunnitelman laatimisen yhteydessä. Näitä ovat mm. erilaiset ravintolat, kotieläinpihat ja ratsastuspaikat. Tiedot kohteista on tallennettu myöhempää käyttöä varten suunnitteluaineistoon.

3.4 Leirintäalueet

Leirintäalueella tarkoitetaan ulkoilulain mukaan aluetta, jolla majoitutaan tilapäisesti ja yleensä vapaa-aikana leirintämökkiin, teltaan, matkailuperävaunuun tai matkailuajoneuvoon ja jolla on yhteensä vähintään 25 leirintämökkiä taikka teltalle, matkailuperävaunulle tai matkailuajoneuvolle varattua paikkaa. Alue, jolla on vähintään 10 leirintämökkiä, on kuitenkin aina leirintäalue.

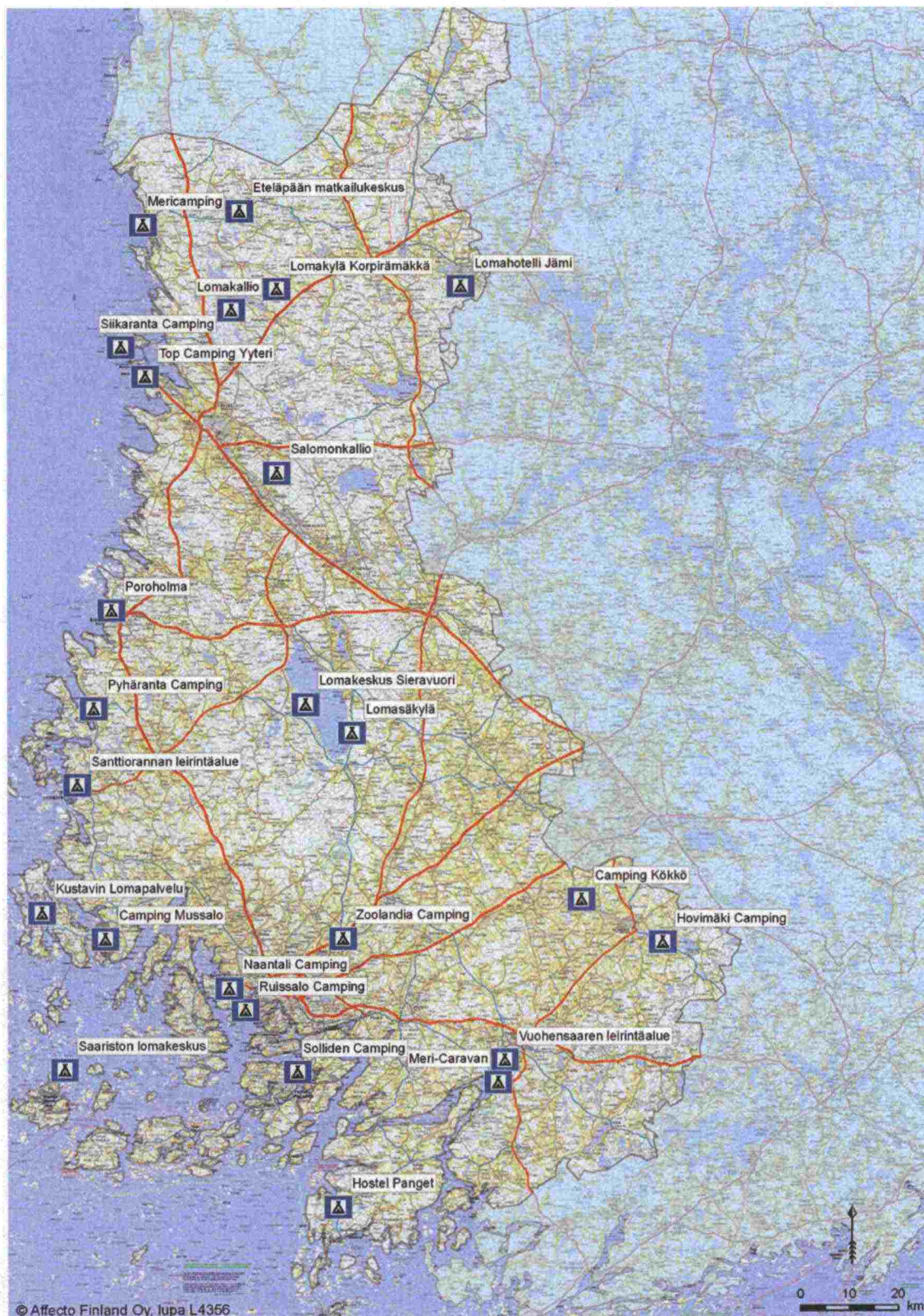
Leirintäalue -merkillä voidaan osoittaa ulkoilulain mukainen yleisessä matkailukäytössä toimiva leirintäalue. Yleisesti matkailulliseksi leirintäalueeksi katsotaan alueet, joilla on vähintään yhden tähden tasoluokitusta vastaavat palvelut. Tasoluokituksen tarkoituksena on kertoa leirintäalueiden käyttäjille ajanmukaista ja vertailukelpoista tietoa alueiden palvelutasosta. Luokitus ei ole pakollinen, joten myös tasoluokittelemattomat leirintäalueet voivat laadultaan ja palveluvarustukseltaan olla tasokkaita ja sellaisinaan helpostikin luokituskelpoisia. Tasoluokitusta ei esitetä opastusmerkeissä.

Suomen Leirintäalueyhdistys on listannut Turun tiepiirin alueelta 25 ulkoilulain mukaista leirintäaluetta, jotka ovat yleisessä matkailukäytössä. Näistä 14 sijoittuu Varsinais-Suomen alueelle ja 11 Satakuntaan. Listassa eivät ole mukana pihaleirintäkohteet, yhdistysten caravan -alueet ja pelkästään lomakylätyyppiset kohteet. Edellä mainitut leirintä- ja matkailuajoneuvoalueet on esitetty kuvan 37 kartassa sekä liitteessä 7.

Kuva 36. Poroholman leirintäalue Raumalla.

Kuva 37.

SLY:n ilmoittamat leirintäalueet Turun tiepiirin alueella. Lähteet: Suomen Leirintäalueyhdistys, Editan Turisti Majoitus 2008 -opas, SF-Caravan ry:n leirintäopas 2008-2009, leirintäalueiden ja majoitusliikkeiden kotisivut ja internetin majoitushakemistot.

4 MATKAILUTIET

Matkailutiellä tarkoitetaan erityisillä matkailutie-liikennemerkeillä merkittyä tietä. Matkailutiellä tulee olla sen yleiseen liikenteelliseen merkitykseen nähden poikkeuksellisen runsaasti matkailijoiden kannalta merkittäviä kohteita, ja tämän lisäksi sillä on erityinen matkailuelinkeinon toimintaedellytyksiä ja alueen kilpailukykyä tukeva merkitys.

Matkailutie-merkillä voidaan osoittaa vain Tiehallinnon erikseen hyväksymä matkailutie. Tiehen liittyvän yksilöllisen tunnuksen käyttö edellyttää liikenne- ja viestintäministeriön hyväksyntää.

Matkailutiehankkeelta edellytetään soveltuvaa taustaorganisaatiota, jolle matkailutiemarkintaa koskeva lupa voidaan myöntää ja jonka kanssa Tiehallinto asioi matkailutiemarkinnan käyttöä ja ylläpitoa koskevissa kysymyksissä. Vastuu matkailuteiden viitoituksen suunnittelusta, toteutuksesta, ylläpidosta ja poistamisesta on luvan hakijaorganisaatiolla.

Turun tiepiirin alueella on neljä virallisella matkailutie-liikennemerkillä merkittyä tietä: Saariston rengastie, Kuninkaantie, Hämeen Härkätie ja Taikayöntie. Lisäksi Suuri Postitie on matkailullisena reittinä tunnettu, ja se on merkitty epävirallisella viitoituksella.

Kaikilla Turun tiepiirin alueen matkailuteilla on omat internet-sivunsa, jotka ovat tärkeä väline opastuksessa.

Saariston rengastie

Saariston Rengastie tarjoaa mahdollisuuden tutustua Turun saaristoon ilman omaa venettä. Rengastiellä matkailijat siirtyvät saarelta saarelle välillä siltoja pitkin, välillä maantielautojen, lossien ja yhteysalusten kyydillä.

Rengastiellä voi kesäkuukausina tehdä myös pääreittiä lyhyemmän tai pidemmän matkan. Esimerkiksi Turusta Paraisten kautta Nauvoon ja sieltä Rymättylän ja Naantalin kautta takaisin kierrettävää lenkkiä on alettu kutsua Pikkurengastieksi.

Rengastien varrella on varsinkin kesäkaudella paljon nähtävää. Rengastien varrella tai aivan sen lähellä on useita Suomen historiaan liittyviä merkittäviä nähtävyyksiä kuten Kuusiston piispanlinnan rauniot, spitaalisten karkotuspaikkana toiminut Seilin saari ja Louhisaaren kartanolinna. Saaristoon ja sen omaleimaiseen kulttuuriin voi tutustua esimerkiksi Saaristokeskus Korpoströmissä, Åke Sandvallin laivapienoismallien näyttelyssä, Houtskarlin Saaristomuseossa ja Forum Marimumissa Turussa. Keskiaikaisia harmaakivikirkkoja ja tunnelmallisia pyhäkköjä myöhemmältä ajalta löytyy usealta paikkakunnalta. Näiden lisäksi reitin varrella on näkötorneja, piknikpaikkoja, uimarantoja, viitoitettuja luontopolkuja - ja venesatamia, joista löytyy ravintoloita ja ostosmahdollisuuksia.

Kuninkaantie

Kuninkaantien mannerosuus on merkitty matkailutiekse runsaan 300 km matkalla Turusta Vaalimaalle. Kuninkaantie on kansainvälinen reitti. Tie pe-

rustuu historialliseen postireittiin, joka kulki Norjan Bergenistä Oslon ja Tukholman kautta Maarianhaminaan ja Etelä-Suomen halki aina Pietariin asti.

Kuninkaallinen historia on matkailutien keskeinen lähtökohta. Kuninkaantien reitti kulkee Suomenlahden rannikon tuntumassa vanhojen kartanoiden ja muiden kulttuuriympäristöjen kautta. Kuninkaantiellä on sekä polkupyörä- että autoreittejä. Historiallisten kohteiden lisäksi Kuninkaantien varrella on luonto- ja kaupunkikohteita, ravintoloita yms. tutustumisen arvoisia paikkoja.

Suomen osuudeltaan Kuninkaantie on Pohjois-Euroopan ensimmäinen ruskeilla matkailutiemerkeillä merkitty reitti, ja samalla se on Suomen ensimmäinen virallinen matkailutie.

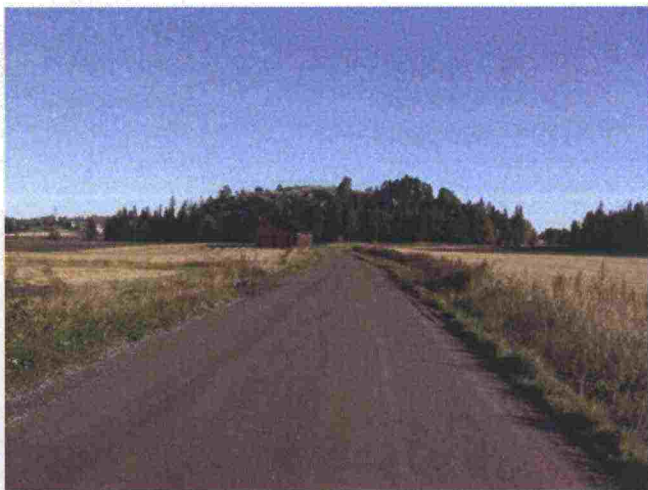
Hämeen Härkätie

Hämeen Härkätie on Suomen varhaishistorian merkittävin tie, joka on yhä kulkukelpoinen reitti Hämeen linnasta Turun Suurtorille. Liedossa sijaitseva osuus Härkätietä kuuluu myös Tiehallinnon museoteihin.

Härkätien on arvioitu syntyneen viimeistään 800-luvulla kauppareitiksi sisämaahan. Tie vakiintui keskiajalla, jolloin se toimi Varsinais-Suomen ja Hämeen välisenä talous- ja hallintokeskusten yhdistyksenä.

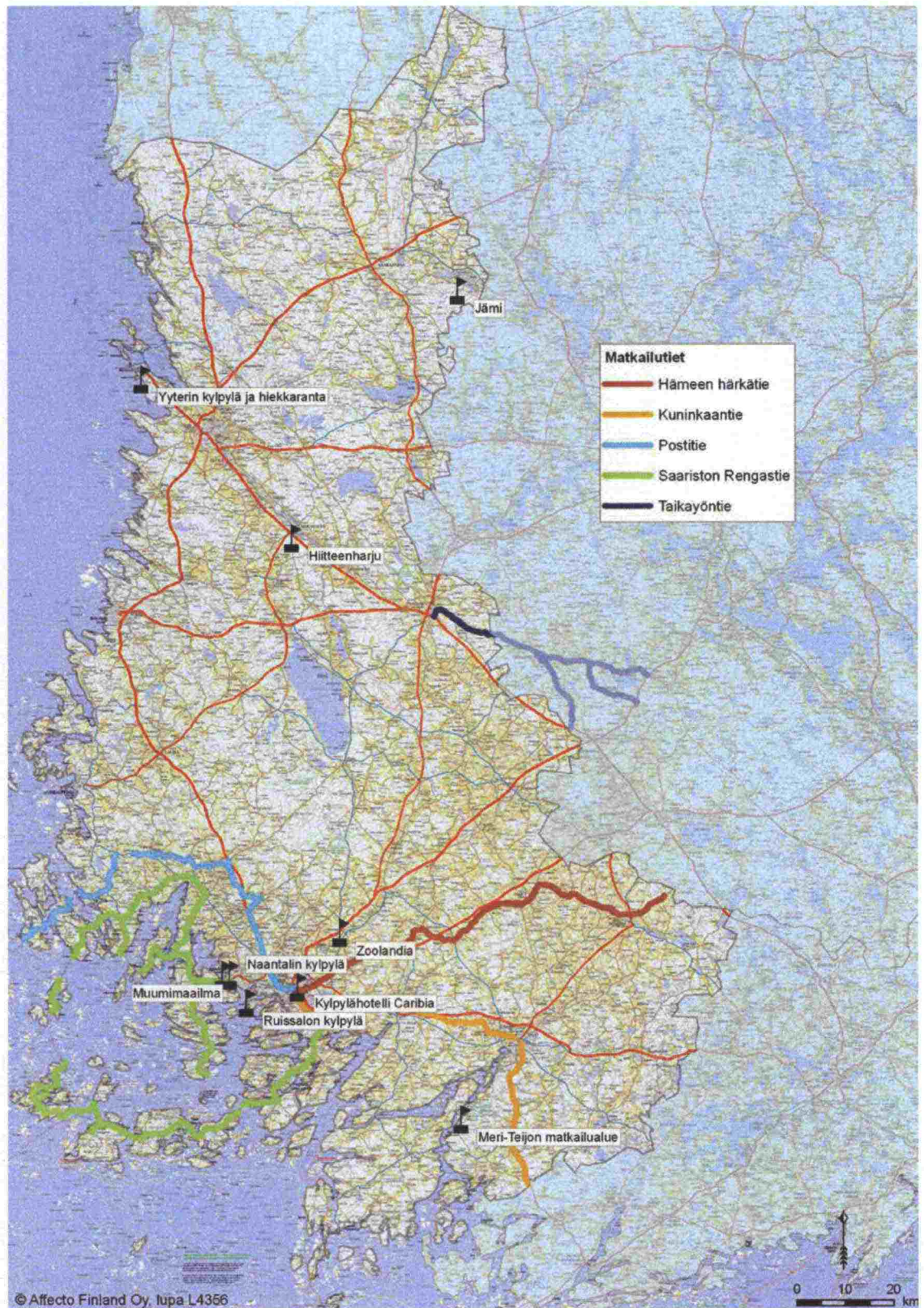
Härkätie on historiallisesti kiinnostava ja maisemiltaan hieno reitti myös nykyajan matkailijoille. Hämmäläistä korpea ja varsinaissuomalaista jokimaista halkovan tuhatvuotisen tien linjaus ei ole juurikaan muuttunut vuosisadasta toiseen.

Härkätien varrella on runsaasti esi- ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita, valtakunnallisesti merkittäviä maisema-alueita ja kulttuuriympäristöjä. Turun tiepiirin alueella Härkätien merkittävimpiä nähtävyyksiä ovat Turun tuomiokirkko ympäristöineen ja Liedon Vanhalinna. Vanhat kirkot ja kartanot muodostavat tien kanssa merkittäviä kulttuuriympäristöjä. Härkätie kulkee Aurajokilaakson ja Paimionjokilaakson halki, jotka on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi maisema-alueiksi.

Kuva 38. Hämeen Härkätien museotieosuutta Liedossa.

Kuva 39. Aktiviteetit ja matkailutiet Turun tiepiirin alueella.

Taikayöntie

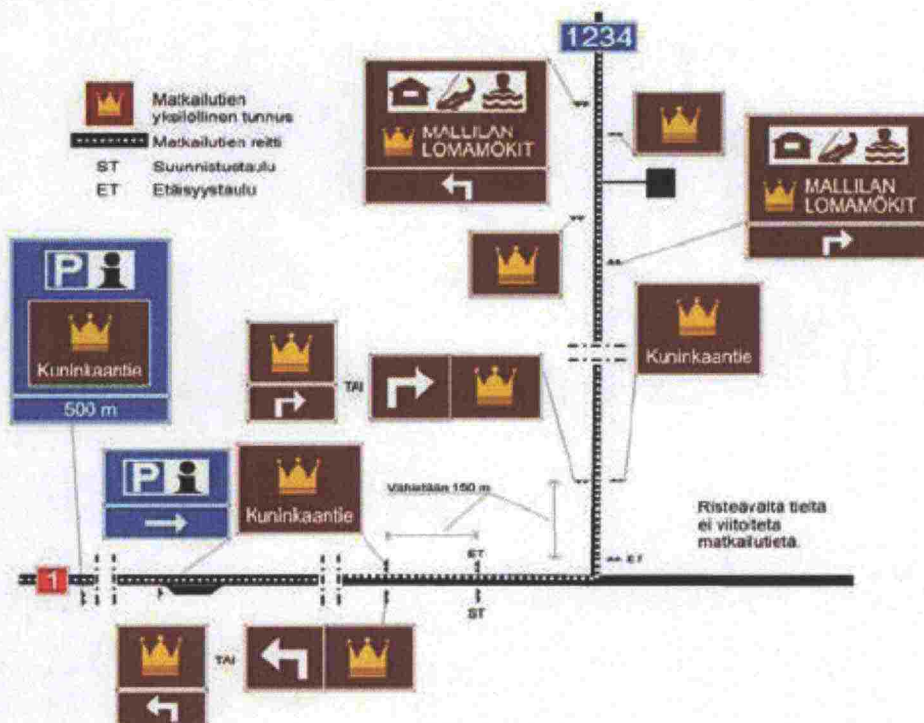
Taikayöntie halkoo Huittisten, Punkalaitumen ja Urjalan vaihtelevia maisemia. Tie on historiallisesti arvokas matkailutie ja sen varrella on upea luonto, jokinäkymiä ja rikas kulttuuriympäristö. Vanha talonpoikainen rakennuskulttuuri esittäytyy aidoimmillaan perinteisessä maisemassa. Seudun museot tarjoavat hyvän tilaisuuden tutustua menneen ajan elämänmenoon. Maaseutumaisema tarjoaa paljon elämyksiä. Viehättävien maisemien ohella matkailutien varrelta löytyy yöpymis- ja ruokailupaikkoja.

Suuri Postitie

Suuri Postitie on perinteikäs 1600-luvulta peräisin oleva postin kuljetusreitti. Postitie kulkee Raision, Nousiaisten, Maskun, Mynämäen, Vehmaan ja Taivassalon kautta Kustaviin ja sieltä edelleen Ahvenanmaalle ja Tukholmaan. Postitien reitillä sijaitsee useita hienoja harmaakivikirkkoja, kuten Maskun ja Mynämäen kirkot. Paikalliseen historiaan voi tutustua tien varrella sijaitseissa useissa kotiseutumuseoissa.

4.1 Matkailuteiden reittiviitoitus

Matkailutiereitin viitoittamisessa tien suunnassa käytetään ruskeapohjaisia matkailutien tunnuksen sisältäviä merkkejä. Matkailutien nimen sisältävät merkit sijoitetaan liittymien ja taajamien jälkeen sekä muutoin sopivin välimatkoin, jotta tien käyttäjä voi varmistua olevansa oikealla reitillä. Ennen liittymiä, joissa matkailutiereitti kääntyy, käytetään nuolikuviollisia "suunnistus-
tauluja".

Kuva 40. Matkailutien ja matkailutiehen liittyvien palvelukohteiden viitoituksessa käytettävät merkit.

4.2 Matkailutietunnusten käyttö palvelukohteiden opastuksessa

Vuoden 2007 palvelukohteiden opastusmerkkiiuudistus laajensi matkailutietunnuksen käyttömahdollisuuksia yksittäisten palvelukohteiden opastuksessa:

- matkailutien vaikutuspiirissä olevien palvelukohteiden opastuksessa voidaan käyttää matkailutien tunnusta
- matkailutietunnus ja nimi ruskealla pohjalla voidaan lisätä sellaisten opastuspisteiden opasteisiin, joissa on erityisesti kyseistä matkailutietä koskevaa informaatiota, esimerkiksi karttaesityksiä.

Kuva 41. Esimerkkejä matkailutietunnuksen sijoittamisesta palvelukohteen opastustauluihin.

Matkailutietunnuksen käyttö yksittäisen palvelukohteen opastuksessa edellyttää matkailutieorganisaation suostumusta. Kaikki matkailutieorganisaatiot hyväksyvät ja pitävät hyvänä matkailutietunnuksen käyttöä yksittäisten palvelukohteiden opasteissa. Sen suhteen, mitä tunnusta käyttävältä palvelukohteelta edellytetään, matkailuteiden välillä on eroja. Esimerkiksi Kuninkaantien osalta edellytyksenä on, että opastettava yritys tai vastaava tekee matkailutieorganisaation kanssa markkinointisopimuksen, jota kautta se osallistuu matkailutieorganisaation ylläpitorahoitukseen.

Matkailutietunnuksen voi lisätä nykyisiin opasteisiin. Erityisesti se tulisi ottaa huomioon opasteita uusittaessa tai lisättäessä, jolloin tunnus voidaan ottaa huomioon merkin sisältöä asemoitaessa.

Lupakäsittelyä edistää, mikäli hakija voi liittää matkailuorganisaation suostumuksen lupahakemukseen. Tarvittaessa Tiehallinto selvittää matkailutieorganisaation kannan lupahakemusvaiheessa.

5 OPASTUSPAIKAT

Opastuspaikalla tarkoitetaan opastuspistettä, jonne on sijoitettu vähintään alueen palveluja osoittava opastuskartta tai opastustoimistoa, jossa tienkäyttäjä saa myös muuta matkailua koskevaa monipuolista tietoa. Tasokkaassa opastuspaikassa on myös ajan tasalla olevia paikkakunnan osoitekarttoja ja tiekohtaisia karttoja sekä mahdollisesti muita matkailuesitteitä.

Opastuspaikkojen tarkoituksena on tarjota tienkäyttäjälle monipuolista ja tarkkaa tietoa alueen palveluista, palvelujen sijainnista sekä palvelujen varustelutasosta ja yhteystiedoista. Opastuspaikassa voi olla saatavilla paikkakunnan osoitekarttoja, tiekohtaisia karttoja ja paikallisia palveluesitteitä.

Opastuspaikan tasoa voidaan nostaa sijoittamalla alueelle kioski, opastustoimisto tai tieinfopiste, josta saa ajantasaista tietoa kelistä, tietöistä, liikenteestä, kelirikkorajoituksista sekä lossi- ja lautta-aikatauluista.

Taajamien ulkopuoliset opastuspaikat tulee yleensä sijoittaa alueelle johtavien pääteiden varsille levähdys- tai pysäköintialueelle, palveluyrityksen yhteyteen tai yksinomaan opastustoimintaan varatulle alueelle. Opastuspaikka voidaan myös sijoittaa taajamaan tai sen välittömään läheisyyteen liikenteellisesti keskeiselle paikalle. Opastuspaikka voidaan sijoittaa myös kunnanrajalta, jos tämän ja taajaman välinen etäisyys on pitkä ja tiejaksolla on paljon palveluja.

5.1 Opastustoimistot ja -pisteet

Opastustoimisto on yleensä kunnan tai matkailuorganisaation ylläpitämä sisätiloihin sijoitettu tila, jossa matkailijat voivat saada matkailua koskevaa tietoa. Opastustoimistoon suositellaan normaalin palveluvarustelun lisäksi sijoitettavan päätelaite, josta tienkäyttäjä voi hakea kuntien välittämää matkailuinformaatiota.

Opastustoimiston kansainvälistä, vihreävalkoista merkkiä saa käyttää, kun Suomen Matkailun Alueorganisaatioiden yhdistys SUOMA ry on hakemuksesta todennut opastustoimiston täyttävän i-kilpikriteeristön edellytykset. Vihreä i-kilpi on SUOMA ry:n rekisteröimä tavaramerkki ja sitä voivat käyttää vain käyttöoikeusluvan saaneet matkailutoimistot.

I-kilpikriteeristö on pohjana viisiportaiselle tähtiluokitukselle, jonka tavoitteena on kohottaa matkailutoimistojen profiilia ja vastata kasvaviin laatuvaatimuksiin. Uuden kriteeristön mukaisesti toimivat matkailutoimistot pääsevät mukaan Palvelevat matkailutoimistot -verkostoon ja tätä kautta esille mm. erilaisissa matkailualan painetuissa ja sähköisissä julkaisuissa.

Kaikilta i-toimistoilta edellytetään i-kilpikriteeristön mukaan:

- i-kilpi osoittaa selkeästi palvelupisteen sijainnin
- keskeinen sijainti asiakaskuntaan nähden
- säännölliset aukioloajat
- asiakaslähtöinen toimintatapa
- perusneuvonnan maksuttomuus ja pyrkimys neutraalisuuteen asiakkaan parhaaksi

- neuvontaa on annettava myös puhelimitse ja sähköpostitse
- alan ammattitaito
- henkilökunnalla riittävä tekninen välineistö ja internetyhteys asiakas-
palvelun hoitamiseksi
- keskeiset julkisten liikennevälineiden yhteystiedot ja aikataulut.

Opastustoimiston merkillä ("katollinen i") voidaan osoittaa kunnan hyväksymä opastustoimisto, joka täyttää kansainvälisen vihreävalkoisen i-kilven vähimmäisvaatimukset.

Palvelevien matkailutoimistojen lisäksi monet kunnat ja kaupungit tarjoavat matkailuneuvontaa ja opastuspalveluja erillisissä opastustoimistoissa, jotka yleensä sijaitsevat kuntakeskuksessa (kunnan matkailuinfopiste). Myös toreilla, vierasvenesatamissa ja esimerkiksi vetovoimaisilla matkailukohteilla on yleensä kesäaikaista matkailuneuvontaa ja opastuskarttoja. Tällaisia opastustoimistoja voi olla myös pääteiden levähdysalueilla. Jos opastustoimisto ei täytä vihreävalkoisen i-kilven käyttöehtoja, sen opastuksessa käytetään opastuspistetunnusta 711 ("pelkkä i").

Kuva 42. Turun matkailutoimisto.

Opastuspiste

Opastuspiste on yleensä miehittämätön tai muuten vaatimattomammin varustettu opastuspaikka. Opastuspisteessä on vähintään alueen palveluja osoittava opastuskartta. Tyypillisiä opastuspisteitä ovat mm. maantieverren levähdys- tai pysäköintialueilla olevat kartat ja muut informaatiotaulut. Opastepisteiden opastuksessa käytetään opastuspistetunnusta 711 ("pelkkä i").

5.2 Opastuskartat

Opastuspaikan opastuskartta koostuu yleensä useammasta kartasta (esim. yleiskartta, osoitekartta, haja-asutusalueen osoitekartta). Osoitekartan tietoja täydennetään tienkäyttäjän kannalta tärkeillä kohteilla, joita ovat mm. muut opastuspaikat, matkailupalvelut, levähdysalueet, liikenneterminaalit, merkittävimmät julkiset virastot ja laitokset, ajoneuvojen huoltopalvelut, ensiapua tarjoavat kohteet ja teollisuusalueet. Opastuskarttojen tulee palvella kaikkia tienkäyttäjiä.

Opastuspaikan opastuskartan tulee olla tasokas ja rakenteellisesti kestävä. Opastuskartan kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että karttaa ylläpidetään ja päivitetään vähintään vuosittain ennen lomakauden alkua. Kartta voidaan tarvittaessa myös valaista. Kohteiden sijainti tulee merkitä karttaan tarvittaessa numerolla ja tunnuksilla. Opastuskarttaan tai sen yhteyteen voidaan varata tilaa myös palvelulaitosten mainoksille.

Opastuskartta laaditaan yhteistyössä Tiehallinnon, kunnan ja yritysten kanssa. Kartta on usein ainoa keino osoittaa kaikki alueella olevat tarpeelliset palvelut. (Tiehallinto 2007).

Kuva 43. Viime aikojen monet kuntaliitokset, kuten Rymättylän ja Merimaskun liittyminen Naantaliin, pakottavat uudistamaan opastuskarttoja ajantasaisiksi.

5.3 Opastuspaikkojen nykytilanne ja kehittäminen

Turun tiepiiriin alueella on kaikkiaan kymmenen palvelevaa matkatoimistoa, jotka ovat saaneet SUOMA ry:n myöntämän käyttöoikeusluvan vihreälle i-kilvelle. Näiden opastuspisteiden opastuksessa käytetään opastustoimistotunnusta katollinen i. Nämä toimistot ovat:

- Kemiönsaarten Matkailuneuvonta, Kemiö (Kemiönsaari)
- Kustavin matkailuneuvonta, Kustavi
- Naantalin Matkailu Oy, Naantali
- Suomen Saaristovaraus Oy, Nauvo (Länsi-Turunmaa)
- Länsi-Turunmaan matkailuneuvonta, Parainen (Länsi-Turunmaa)
- Turun kaupungin matkailuneuvonta, Turku
- Rauman kaupungin matkailutoimisto, Rauma
- Huittisten kaupungin matkailuinfo, Huittinen
- Eurajoen matkailuinfo, Eurajoki
- Porin seudun matkailu Oy MAISA, Pori

Näiden lisäksi keskitettyjä matkailutoimistopalveluja löytyy ainakin seuraavista paikoista:

- Dalsbruks Gästhamn, Taalintehdas (Kemiönsaari)
- Uudenkaupungin matkailutoimisto, Uusikaupunki
- Salon seudun matkailuneuvonta, Salo
- Yhteispalvelupiste Avitus, Poukan talon matkailuinfo, Laitila

- Vihreän Kolmion matkailutoimisto, Loimaa
- Jämi-Info, Jämijärvi

Kuntien matkailutietoa on myös useimmiten saatavissa kunnanvirastoista tai kirjastoista sekä matkailukohteista.

Vihreän i-kilven opastustoimistot on esitetty kartalla kuvassa 43.

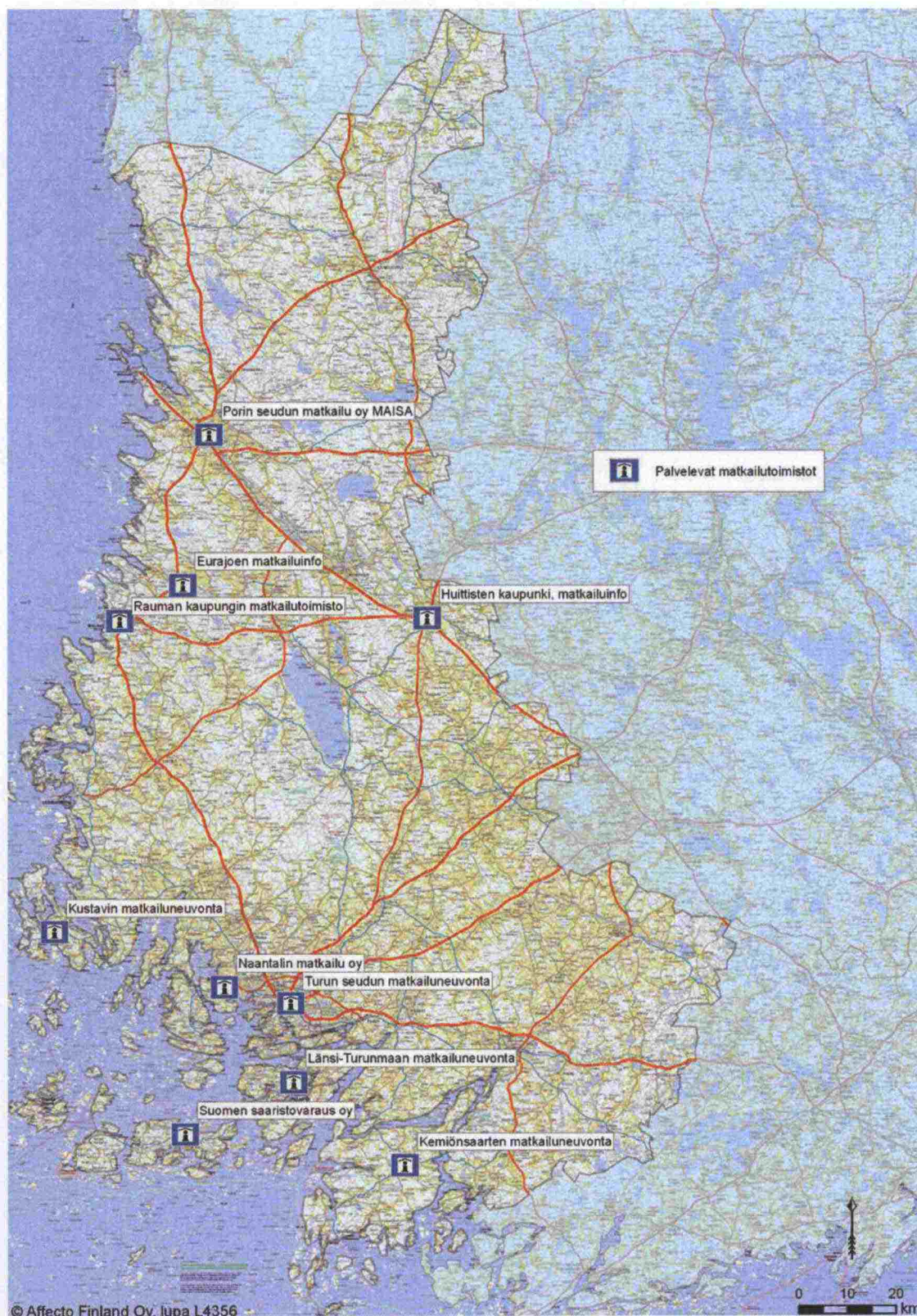
Opastuspisteiden nykytilasta saatiin kyselyssä melko vähän tietoa, ainoastaan 13 kuntaa vastasi kysymykseen. Suurimmassa osassa vastauksista ilmaistiin tarve opastuspisteiden ja/tai -karttojen uudistamiseen tai kehittämiseen. Uudistamisprojekteja oli käynnissä muutamassa kunnassa. Opastuspisteiden karttojen hallinnoinnissa ilmeni jonkin verran epäselvyyttä. Kuntien yhdistymiset lienevät monin paikoin aiheuttaneet paineita opastuspisteiden karttojen uusimiseen.

Opastuspaikoille määriteltiin tieliikenneasetukseen uudet tunnukset helmikuussa 2007. Tiehallinto on uusimassa kaikki Opastus-Information – opastusmerkit näihin uusiin opastuspistettä osoittaviin merkkeihin vuoden 2009 loppuun mennessä (tavoite), mikäli viitoituskelpoinen ja viitoitettavaksi haluttava opastuspiste sijaitsee Tiehallinnon ylläpitämällä levähdys- tai pysäköimisalueella. Muussa tapauksessa viitoituskelpoisten opastuspisteiden opastusmerkkien uusimisesta vastaavat kunnat. Lisäksi kuntien tulee uusia opastustoimistojensa opastusmerkit, mikäli opastustoimistot täyttävät kansainvälisen vihreävalkoisen i-tunnuksen vähimmäisvaatimukset ja kunnat haluavat kohteille viitoituksen.

Vuoden 2009 loppuun mennessä tulee poistaa sellaiset opastuspisteiden ja –toimistojen opastusmerkit (tavoite), jotka eivät täytä viitoituskriteerejä tai joita ei haluta opastaa tienkäyttäjille. Tiehallinto vastaa merkkien poistamisesta maanteilla ja kunnat kaduilla.

Tiehallinto tulee käymään läpi edellä mainitulla periaatteella maanteiden opastuspaikkojen viitoituksen yhteistyössä kuntien kanssa. Muu opastuspaikkojen kehittäminen otetaan tarpeen mukaan pohdittavaksi seudullisten suunnitelmien laatimisen yhteydessä.

Kuva 44. Turun tiepiirin alueen matkailutoimistot, joilla on vihreän i-kilven käyttö lupa.

6 SEUDULLISEN OPASTUSSUUNNITELMAN LAATIMINEN

6.1 Seudullinen opastussuunnitelma

Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma ohjaa eri seutukuntiin tai palvelukohdekeskittyihin tehtävien yksityiskohtaisempien opastussuunnitelmien laatimista. Palvelukohteiden seudullinen opastussuunnitelma on toteutukseen tähtäävä suunnitelma, joka koskee yhtä tai useampaa kuntaa. Seudullisessa opastussuunnitelmassa muun muassa kartoitetaan potentiaaliset viitoitettavat palvelukohteet, inventoidaan nykyinen viitoitus ja laaditaan alueellisten periaatteiden mukaiset tavoitetilanteen opastusmerkkisuunnitelmat.

Seudullisella suunnittelutasolla määriteltävät viitoitusperiaatteet perustuvat maakunnallisessa opastussuunnitelmassa muodostettuun kokonaiskuvaan alueen palveluista. Yhdenmukaisella tavalla tehty seudulliset opastussuunnitelmat ovat avainasemassa opastelupien sujuvalle ja valtakunnallisesti yhdenmukaiselle käsittelyprosessille. Yhdenmukaiset toimintamallit joustavoittavat myös sidosryhmätyöskentelyä erityisesti valtakunnantasolla toimivien tahojen ja yrittäjien etujärjestöjen kanssa.

6.2 Ehdotus seudullisten suunnitelmien alueiksi

Varsinais-Suomen ja Satakunnan alueella seutukunnat muodostavat varsin toimivan lähtökohdan seudullisten suunnitelmien laatimiselle. Paikallista tarkennustarvetta on arvioitu olevan Turun kaupunkiseudulla tiheän tieverkon, kohteiden runsauden ja lähekkäin olevien kuntien takia sekä Porin Yyterin ja Reposaaren alueilla kohteiden runsauden ja kohteissa yhdistyvän monipuolisuuden takia. Lisäksi Saariston rengastie on viitoituksen kannalta yhtenäisen, mutta useampaa seutukuntaa koskettava kokonaisuus.

Seudulliset suunnittelualueet on esitetty liitteen 8 kartassa. Karttaan on merkitty myös tiepiirin alueen matkailutiet, jotka ovat viitoitusperiaatteiden ja –käytäntöjen kannalta yhtenäisiä kokonaisuuksia. Tämä otetaan huomioon seudullisten suunnitelmien laatimisessa. Seudulliset ja paikalliset suunnittelualueet ovat siis:

- Turunmaan seutu
- Salon seutu
- Turun seutu
- Turun kaupunkiseutu
- Vakka-Suomen seutu
- Saariston rengastie
- Loimaan seutu
- Rauman seutu
- Porin kaupunkiseutu sekä Yyteri ja Reposaari
- Pohjois-Satakunnan seutu

Seudullisten suunnitelmien laatiminen aloitetaan vuonna 2009 Salon seudulta. Seudulliset suunnitelmat laaditaan vuoden 2013 loppuun mennessä.

7 MAAKUNTATASOISEN YHTEISTYÖN JÄRJESTÄMINEN

Opastusasioiden käsittelystä vastaavat kunnissa, suosituksenantajatahoilla ja muissa sidosryhmäorganisaatioissa oman toimensa ohella monien eri alojen asiantuntijat. Heidän työskentelyään ja yhteistyötä helpottamaan on katsottu aiheelliseksi organisoida lähinnä sähköiseen viestimiseen pohjautuva yhteistyöryhmä. Ryhmä voidaan kutsua koolle tarpeen mukaan käsittelemään ajankohtaisia kysymyksiä, mutta pääpaino on sähköpostin avulla tapahtuvassa tiedonvälityksessä, kommentoinnissa ja ajatusten vaihdossa.

Ryhmän organisoijana ja koollekutsujana toimii Turun tiepiiri. Ryhmän jäseninä ovat lisäksi edustajat Tiehallinnon lupapalveluista, Varsinais-Suomen liitosta ja Satakuntaliitosta, seutukunnista ja matkailuorganisaatioista, Turun maakuntamuseosta ja Satakunnan museosta, Varsinais-Suomen ja Satakunnan taidetoimikunnista, Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta sekä Metsähallituksesta. Edustajat toimivat tahoillaan omissa organisaatioissaan opastusasioiden yhdyshenkilöinä ja tiedon välittäjinä. Tiepiiri huolehtii postituslistan ajantasaisuudesta.

Yhteistyöryhmä saa jäseniltään opastusasioihin liittyvää ajantasaista tietoa sekä tahoillaan edesauttaa viitoitusperiaatteiden toteutumista. Ryhmä seuraa maakunnallisen opastusstrategian edistymistä ja uudistamista sekä ottaa tarvittaessa kantaa yksittäisiin viitoitusratkaisuihin.

8 MAAKUNNALLINEN OPASTUSSTRATEGIA

Maakunnallisen opastusstrategian tarkoituksena on määritellä opastusasioiden kehittämisen painopisteet, sidosryhmäyhteistyön edistäminen sekä tietoisuuden lisääminen opastusasioissa.

Varsinais-Suomen ja Satakunnan maakuntien opastusstrategia voidaan kiittää seuraaviin asioihin:

- Perustetaan maakunnallinen opastusasioiden yhteistyöryhmä, jonka toimintaa ylläpidetään aktiivisena ja ajantasaisena tiedonvaihtokanavana. Yhteistyöryhmän perustamisesta ja aktivoinnista vastaa Turun tiepiiri.
- Kunnat määrittelevät viitoituskelpoiset opastuspisteensä ja toimistonsa. Näiden opastusmerkit uusitaan, mikäli ne eivät ole tieliikenneasetukseen helmikuussa 2007 määriteltyjen uusien tunnusten mukaisia. Tavoitevuosi uusimisella on 2009. Uusiminen on Tiehallinnon vastuulla, mikäli opastuspiste sijaitsee Tiehallinnon ylläpitämällä levähdys- tai pysäköimisalueella. Muussa tapauksessa viitoituskelpoisten opastuspisteiden opastusmerkkien uusimisesta vastaavat kunnat. Viitoituskelpoisuuden edellytyksenä on mm. opastuspaikkojen opaskarttojen ajantasaisuus. Kuntien tulee uusia opastustoimistojensa opastusmerkit, mikäli opastustoimistot täyttävät kansainvälisen vihreävalkoisen i-tunnuksen vähimmäisvaatimukset ja kunnat haluavat kohteille viitoituksen.

- Yhteistyöryhmä toimii keskustelukanavana opastuspaikkojen laadutuksen nostamiseen ja sijaintiin liittyvissä asioissa. Kehittämistoimenpiteet nousevat aktiivisemmin keskusteluun seudullisten opastussuunnitelmien laatimisen yhteydessä.
- Laaditaan seudulliset palvelukohteiden opastussuunnitelmat vuosivälillä 2009 – 2013. Salon seudun palvelukohteiden opastussuunnitelma valmistuu vuoden 2009 loppuun mennessä.
- Huolehditaan laadittujen suunnitelmien ajan tasalla pitämisestä.

9 LÄHDELUETTELO

Harju-Antti, A. & Ryymin, J. 2008. Matkailun yleisosa. Toimialaraportti 7/2008. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Keski-Luopa, K. & Vaarala, R. 2006. Keski-Suomen palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma. Tiehallinnon selvityksiä 13/2006. Keski-Suomen tiepiiri. Tiehallinto.

Matkailun edistämiskeskus. 2008. Matkailukohteiden kävijämäärät 2007. MEK E:57 2008.

Museovirasto. 2007. Museotilasto 2007.

Savo-Karjalan tiepiiri, Tiehallinto. 2008. Savo-Karjalan maakuntien palvelukohteiden opastussuunnitelma. Tiehallinnon julkaisu TIEH 1000213-v-09.

Savola, A., Älli, E. & Hyssänmäki, H. 2007. Matkailualueet Satakunnan maakuntakaavassa. Satakunnan maakuntakaava, valmisteluvaihe 2007. Satakuntaliitto.

Tiehallinto. 2007. Palvelukohteiden alueellisen opastussuunnitelman laatiminen. Suunnitteluvaiheen ohjaus. Tiehallinnon julkaisu TIEH 2100051-v-07.

Tiehallinto. 2007. Palvelukohteiden viitoitus. Tiehallinnon ohje TIEH 2000021-v-07.

Käytetyt pääasialliset internet-lähteet:

Lounais-Suomen ympäristökeskus (<http://www.ymparisto.fi>)

Matkailun edistämiskeskus (<http://www.mek.fi>)

Metsähallituksen verkkopalvelu retkikohteista (<http://www.luontoon.fi>)

Museovirasto (<http://www.nba.fi/>)

Museovirasto, Kulttuuriympäristö rekisteriportaali
(<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>)

Porin seudun matkailu Oy MAISA (<http://www.maisa.fi/>)

Rauman seudun matkailu (<http://www.visitrauma.fi/>)

Tilastokeskus, Liikenne ja matkailu: Matkailutilasto & Suomalaisten matkailu
(<http://www.stat.fi/til/lii.html>)

Turku Touring (<http://www.turkutouring.fi>)

Lisäksi suositeltujen kohteiden internet-sivut ja kuntien sivut

10 LIITTEET

- Liite 1. Varsinais-Suomen luontokohteet
- Liite 2. Varsinais-Suomen museot ja historialliset rakennukset
- Liite 3. Varsinais-Suomen muut nähtävyydet
- Liite 4. Satakunnan luontokohteet
- Liite 5. Satakunnan museot ja historialliset rakennukset
- Liite 6. Satakunnan muut nähtävyydet
- Liite 7. Varsinais-Suomen ja Satakunnan leirintäalueet
- Liite 8. Seudulliset ja paikalliset suunnittelualueet

Kyselyssä ilmoitetut luontokohteet ja ulkoilualueet seutukunnittain

Varsinais-Suomi

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Turun seutu	Kaarina	Kuusistonlahti (Piikkiönlahti)	Luonto, lintuvesi, perinnemaisema, Natura-alue	1	LOS	
Turun seutu	Masku	Karevansuo	Suo, virkistysalue	2	LOS	
Turun seutu	Masku	Oukkulanlahti	Luonto, lintuvesien suojelualue, Natura-alue	LOS 2, MH 3	LOS, MH	
Turun seutu	Mynämäki	Mietoistenlahti	Luonto, lintuvesien suojelualue, perinnemaisema	1	LOS, MH	
Turun seutu	Nousiainen	Pappilan niitty	Luonto, maisema, perinnemaisema, kulttuurihistoria	2	LOS	
Turun seutu	Nousiainen Rusko	Rehtsuo	Suo, Natura-alue	2	LOS	
Turun seutu	Raisio	Raisionlahti	Luonto, lintuvesi, perinnemaisema	2	LOS	
Turun seutu	Turku	Friskalanlahti	Luonto, lintuvesi, perinnemaisema	1	LOS	
Turun seutu	Turku	Katariinanlaakso	Luonto, lehto, maisema, perinnemaisema	2	LOS	T
Turun seutu	Turku	Pomponrahka	Suo, Natura-alue	2	LOS	
Turun seutu	Turku	Rauvolanlahti	Luonto, lintuvesi, perinnemaisema, Natura-alue	2	LOS	
Turun seutu	Turku	Ruissalo	Luonto, lehto, maisema, perinnemaisema	1	LOS	

*Merkittävyys on merkitty taulukkoon, mikäli se on kyselyssä ilmoitettu.
 1=valtakunnallisesti arvokas,
 2=maakunnallisesti erittäin arvokas,
 3=maakunnallisesti arvokas

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä kohteen.
 LOS=Lounais-Suomen ympäristökeskus
 MH=Metsähallitus

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Varsinais-Suomen luontokohteet seutukunnittain

LIITE 1

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Turun seutu	Turku Aura Masku Mynämäki Nousiainen Pöytyä Rusko Yläne	Kurjenrahkan kansallispuisto ja Vaskijärven luonnonpuisto	Kansallispuisto, luonnonpuisto, luonto, suo, virkistys, Natura-alue	1	LOS, MH	
Turun seutu	Mynämäki Nousiainen Vahto Pöytyä (Yläne) Turku Aura Masku Rusko Raisio	Kuhankuonon retkeilyreitistö	Retkeilyreitti	1	kunta	
Turun seutu	Paimio	Askalan kedot, Paimionjokilaakso	Kulttuuriympäristö, luontokohde		kunta	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Lenholm	Luonto, linnut, lehto, rannat, perinnemaisema, Natura-alue, luontokohde	1	LOS	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Pettebyviken/ makeanvedenallas	Luonto, lintuvesi, Natura-alue, luontokohde	2	LOS	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa, Kemiönsaari	Saaristomeren kansallispuisto	Kansallispuisto	1	MH	
Salon seutu	Salo	Aneriojärvi	Luonto, lintuvesi, Natura-alue, luontokohde	1	LOS	
Salon seutu	Salo	Hyypärän harjualue, Kultalähde	Harju- ja lähdeluonto, Natura-alue	1	LOS	
Salon seutu	Salo	Latokartanonkoski	Luonto, koski, kalastuspaikka	1	LOS	

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Varsinais-Suomen luontokohteet seutukunnittain

LIITE 1

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Salon seutu	Salo	Omenajärvi	Luonto, linnuston erityissuojelualue, Natura-alue, perinnemaisema	LOS 2, MH 3	LOS, MH	
Salon seutu	Salo	Teijon retkeilyalue	Retkeilyalue, Natura-alue, osa luonnonsuojelualueita	1	LOS, MH	
Salon seutu	Salo	Vaisakko	Luonnonsuojelualue	2	MH	
Salon seutu	Salo	Viurilanlahti	Luonto, lintuvesi, perinnemaisema, Natura-alue	2	LOS	
Salon seutu	Somero	Rekijokilaakso	Maisema, luonto, perinnemaisema, Natura-alue	LOS 1, MH 3	LOS, MH	
Vakka-Suomi	Pyhärinta	Rihtniemi	Luonto, linnut, lintutorni	2	LOS	
Loimaan seutu	Marttila	Karhunperänrahka	Suo, Natura-alue	2	LOS	
Loimaan seutu	Loimaa Oripää Säkylä Huittinen	Harjureitti	Luontoreitistö talvi/kesä, erikoisluonto	2	Vihreä kolmio	
Loimaan seutu	Marttila	Marttilan Korven eräreitistö	Retkeilyreitistö	2	Vihreä kolmio	
Loimaan seutu	Oripää	Myllylähde	Luontokohde	1	Vihreä kolmio	
Loimaan seutu	Pöytyä	Luontokapinetti	Luonnon opastuskeskus, näyttely-, kokoustila	1	Vihreä kolmio	

Kyselyssä ilmoitetut museot ja historialliset rakennukset seutukunnittain

Varsinais-Suomi

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu	Kaarina	Kuusiston kartanomuseo	Kulttuurihistoriallinen museo	1	MV	
Turun seutu	Kaarina	Pukkilan kartanomuseo	Kulttuurihistoriallinen museo	1	MV	
Turun seutu	Lieto	Pyhän Pietarin kirkko	Tiekirkko		kunta	T
Turun seutu	Masku	Askaisten kirkko	Tiekirkko	1	MV	T
Turun seutu	Masku	Louhisaaren kartanolinna	Kulttuurihistoriallinen museo, historiallisesti merkittävä rakennus	1	MV	
Turun seutu	Mynämäki	Karjalan kirkko	Kirkko		kunta	
Turun seutu	Mynämäki	Karjalan kotiseutumuseo	Kotiseutumuseo		kunta	
Turun seutu	Mynämäki	Korvensuun voimalaitos ja konepajamuseo	Erikoismuseo		kunta	
Turun seutu	Mynämäki	Mietoisten kirkko	Kirkko		kunta	T
Turun seutu	Mynämäki	Pyhän Laurin kirkko (Mynämäen kirkko)	Kesällä avoinna oleva kirkko		kunta	T
Turun seutu	Mynämäki	Tavastilan kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	3	kunta	T
Turun seutu	Naantali	Naantalin kirkko	Tiekirkko	1	MV	T
Turun seutu	Naantali	Merimaskun kirkko	Kirkko		kunta	T
Turun seutu	Naantali	Naantalin museo	Kulttuurihistoriallinen museo	3	kunta	T
Turun seutu	Naantali	Rymättylän kotiseutumuseo	Kotiseutumuseo		kunta	
Turun seutu	Naantali	Rymättylän Pyhän Jaakobin kirkko	Tiekirkko		kunta	T
Turun seutu	Naantali	Velkuan Pyhän Henrikin kirkko	Kirkko		kunta	

*Merkittävyys on merkitty taulukkoon, mikäli se on kyselyssä ilmoitettu.
 1=valtakunnallisesti arvokas,
 2=maakunnallisesti erittäin arvokas,
 3=maakunnallisesti arvokas

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä kohteen.
 MV=Museovirasto
 VStaide=Varsinais-Suomen taidetoimikunta

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu	Nousiainen	Nousiaisten kirkko	Tiekirkko	1	MV	T
Turun seutu	Nousiainen	Nousiaisten kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	T
Turun seutu	Paimio	Paimion sähkömuseo	Erikoismuseo	2	MV	T
Turun seutu	Paimio	August Pyölniitun museo	Erikoismuseo		kunta	
Turun seutu	Paimio	Pyhän Jaakobin kirkko ja Rehbinerinin mausoleumi	Kirkko		kunta	
Turun seutu	Paimio	Pyhän Mikaelin kirkko (Paimion kirkko)	Kirkko		kunta	T
Turun seutu	Raisio	Raision museo Harkko	Kulttuurihistoriallinen museo ja taidemuseo	3	kunta	T
Turun seutu	Sauvo	Karunan kirkko	Kirkko		kunta	
Turun seutu	Sauvo	Sauvon kirkko	Tiekirkko		kunta	T
Turun seutu	Sauvo	Sauvon kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	3	kunta	
Turun seutu	Turku	Aboa Vetus & Ars Nova museo	Kulttuurihistoriallinen museo ja taidemuseo	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Apteekkimuseo ja Qwenselin talo	Erikoismuseo	2	MV	T
Turun seutu	Turku	Luostarinmäen käsityöläismuseo	Kulttuurihistoriallinen museo	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Forum Marinum	Valtakunnallinen erikoismuseo	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Sibelius-museo	Erikoismuseo	2	MV	T
Turun seutu	Turku	Turun biologinen museo	Luonnontieteellinen museo	2	MV	T
Turun seutu	Turku	Turun linna (Turun historiallinen museo)	Kulttuurihistoriallinen museo, historiallisesti merkittävä rakennus	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Turun taidemuseo	Aluetaidemuseo	2	MV	T

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Varsinais-Suomen museot ja historialliset rakennukset seutukunnittain

LIITE 2

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu	Turku	Turun Tuomiokirkko ja Tuomiokirkkomuseo	Historiallisesti merkittävä rakennus, erikoismuseo	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Wäinö Aaltosen museo	Taidemuseo	2	MV	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Jungfrusund museum	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	S
Turunmaa	Kemiönsaari	Sagalundin museo	Kulttuurihistoriallinen museo	1	MV	
Turunmaa	Kemiönsaari	Söderlångvikin museo	Kulttuurihistoriallinen museo	1	VStaide	
Turunmaa	Kemiönsaari	Angelniemen kirkko	Kirkko		kunta	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Bengtskärin majakka	Rakennusperintökohde	1	MV	S
Turunmaa	Kemiönsaari	Bengtskärin kappeli	Kappeli		kunta	S
Turunmaa	Kemiönsaari	Dragsfjärdin kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Hiittisten kirkko	Kirkko		kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Kemiön kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Rosalan kappeli	Kappeli		kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Taalintehtaan kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Tappo vattenkvarn	Vanha mylly		kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Vänön kappeli	Kappeli		kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Västanfjärdin uusi kirkko	Kirkko		kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Västanfjärdin vanha kirkko	Kirkko		kunta	T
Turunmaa	Kemiönsaari	Taalintehtaan ruukinmuseo	Kulttuurihistoriallinen museo	2	MV	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Houtskarin kirkko	Kirkko		kunta	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Korppoon kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Korppoon kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	T

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Varsinais-Suomen museot ja historialliset rakennukset seutukunnittain

LIITE 2

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Nauvon harmaakivikirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Nauvon kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Paraisten kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	3	kunta	T
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Paraisten teollisuusmuseo	Erikoismuseo	2	MV	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Saaristomuseo ja Venemuseo	Paikallinen erikoismuseo	3	kunta	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Seilin hospitaali ja kirkko	Rakennus- ja kulttuurihistoria	1	MV	S
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Sofia Wilhelminan kirkko	Kirkko		kunta	
Turunmaa	Länsi-Turunmaa	Åke Sandvallin laivahuone	Paikallinen erikoismuseo	3	VStaide	T
Salon seutu	Salo	Perniön museo	Kulttuurihistoriallinen museo	2	MV	
Salon seutu	Salo	Salon taidemuseo Veturitali	Taidemuseo	1	MV	
Salon seutu	Salo	Wiurilan kartano	Kulttuurimatkailu, majoitus, museo	1	VStaide	
Salon seutu	Somero	Someron torppamuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	2	MV	T
Salon seutu	Somero	Somero-seuran museot	Paikallinen erikoismuseo		kunta	
Vakka-Suomi	Laitila	Kauppilan umpipiha	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	2	MV	
Vakka-Suomi	Laitila	Pertelin kyläkirkko	Kirkko, ei säännöllisesti auki		kunta	
Vakka-Suomi	Taivassalo	Taivassalon museo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo	3	kunta	

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Varsinais-Suomen museot ja historialliset rakennukset seutukunnittain

LIITE 2

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Kalannin kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Lyökin pooki ja luotsitupa	Vanha kivimajakka, luotsimuseo		kunta	S
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Sundholman kartano	Historiallisesti merkittävä rakennus		kunta	Y
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Uudenkaupungin historiallinen museo	Kulttuurihistoriallinen museo	2	MV	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Uudenkaupungin (vanha) kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Lokalahden kirkko	Kesällä avoin kirkko		kunta	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Pyhämään Uhrirkko ja Pyhämään Uusikirkko	Tiekirkko		kunta	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Kalannin kirkko	Tiekirkko		kunta	T
Vakka-Suomi	Vehmaa	Vehmaan museot: kivityö museo, Huolilan kotiseutumuseo ja Sotamiehen torppa	Kulttuurihistoriallinen museo	3	kunta	
Loimaan seutu	Aura	Koskipirtin Museotalo	Kulttuurihistoriallinen museo	3	Vstaide	
Loimaan seutu	Koski TI	Yrjö Liipolan taidemuseo	Yrjö Liipolan taideteoksia sekä Liipoloiden kodin esineistöä	3	VStaide	T
Loimaan seutu	Loimaa	Loimaan taidemuseo/ Art Tyynelä	Paikallinen taidemuseo	2	VStaide	T
Loimaan seutu	Loimaa	Suomen maatalousmuseo Sarka	Erikoismuseo	2	MV	

Kyselyssä ilmoitetut muut nähtävyydet tai niihin rinnastettavat kohteet

Varsinais-Suomi

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu	Kaarina	Huttalanmäki	Muinaisjäännösalue	2	MV	
Turun seutu	Kaarina	Koskenhaka	Muinaisjäännösalue	1	MV	
Turun seutu	Kaarina	Kuusiston linnan rauniot	Linnanraunio	1	MV	
Turun seutu	Kaarina	Littoisten verkatehdas ja Kotimäen asuntoalue	Kulttuurihistoria	2	MV	T
Turun seutu	Lieto	Liedon Vanhalinna	Useanlaisia elementtejä: Luonto, maisema, kulttuuri-historia, perinne-maisema, museo	LOS 2, MV 1	LOS, MV	
Turun seutu	Lieto	Nautelankoski	Luonto, koski, perinnemaisema, muinaisjäännökset, museo	2	LOS, MV	
Turun seutu	Lieto	Ristinpelto	Muinaisjäännösalue	2	MV	
Turun seutu	Lieto	Vanhalinnantie, Hämeen Härkätie	Museotie	1	TH	
Turun seutu	Naantali	Kultaranta	Useanlaisia elementtejä: arvorakennus ja puisto	1	kunta	
Turun seutu	Naantali	Naantalin vanhakaupunki	Monipuolista, vanhaa rakennuskantaa	2	kunta	T
Turun seutu	Naantali	Pieni rengastie	Matkailutie		kunta	
Turun seutu	Paimio	Penimäki	Muinaisjäännösalue		kunta	
Turun seutu	Paimio	Rekottilan linnavuori	Muinaisjäännösalue		kunta	
Turun seutu	Paimio	Spurila	Muinaisjäännösalue		kunta	

*Merkittävyys on merkitty taulukkoon, mikäli se on kyselyssä ilmoitettu.
 1=valtakunnallisesti arvokas,
 2=maakunnallisesti erittäin arvokas,
 3=maakunnallisesti arvokas

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä kohteen.
 MV=Museovirasto
 VStaide=Varsinais-Suomen taidetoimikunta
 LOS=Lounais-Suomen ympäristökeskus
 TH=Tiehallinto

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu	Turku	Koroinen	Historiallinen nähtävyys	1	MV	T
Turun seutu	Turku	Kuralan kylämäki	Useanlaisia elementtejä: Maisema, luonto, perinne-maisema, kulttuuri-historia, muinais- jäännökset	1	LOS, MV	
Turun seutu	Turku	Kalkkiniemi	Historiallinen nähtävyys	2	MV	
Turun seutu	Turku	Ruissalo-Hirvensalo	Maisema-alue	1 - 2	LOS	
Turunmaa	Kemiönsaari	Björkbodan ruukki	Historiallinen kokonaisuus	2	MV	
Turunmaa	Kemiönsaari	Rosala Vikingacentrum/ Viikinkikeskus	Viikinkiaiheen ympärille rakennettu kokonaisuus, museo, majoitusta ja tapahtumia	3	kunta	
Turunmaa	Kemiönsaari	Strömman kanava	Kanava		kunta	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Estonian muistomerkki	Muistomerkki		kunta	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Nöjis	Muinaisjäännösalue	2	MV	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Saaristokeskus Korpoström	Opastuskeskus, näyttelyitä ym, liittyy Saaristomeren kansallispuistoon		kunta	
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Vanha Kunnantupa	Taidenäyttelyjä ym		kunta	T
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Utön linnake majakka- ja luotsi- yhdyskuntineen	Historiallinen kokonaisuus	1	MV	S

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turunmaa	Länsi- Turunmaa	Vanhan Malmin kaupunginosa	Historiallinen kaupunginosa		kunta	T
Salon seutu	Salo	Halikon Rikalan muinaislinna ja rautakautiset kalmistot	Muinaisjäännökset	1	MV	
Salon seutu	Salo	Halikon vanha silta	Museosilta	1	TH	
Salon seutu	Salo	Isokylä, Ketohaka	Muinaisjäännökset	2	MV	
Salon seutu	Salo	Karpinmäki	Muinaisjäännökset	1	MV	
Salon seutu	Salo	Kulttuuritalo KIVA	Tapahtumapaikka, arkkitehtuuri		kunta	T
Salon seutu	Salo	Kärkelän ruukki	Kulttuurihistoria, historiallisesti merkittävä rakennus	2	MV	Y
Salon seutu	Salo	Tiikkinummi	Muinaisjäännökset	1	MV	
Salon seutu	Salo	Usekelan- ja Halikonjoen laaksot	Maisema-alue	1 - 2	LOS	
Salon seutu	Salo	Viitankruunu	Muinaisjäännökset	2	MV	
Salon seutu	Somero	Ateljee Hiidenlinna	Kulttuurimatkailu, taiteellinen nähtävyys	3	Vstaide	
Salon seutu	Somero	Baddingin kiosk Paratiisi	Kulttuurimatkailu,säveltai de,popkulttuuri	1	VStaide	
Vakka-Suomi	Kustavi	Katanpään linnakesaari	Kulttuurihistoria	2	MH	S
Vakka-Suomi	Kustavi	Sarvilinna	Taiteellinen nähtävyys/ Arkkitehtuuri	1	VStaide	Y
Vakka-Suomi	Kustavi	Volter Kilven muistokivi	Kulttuurimatkailu, muistomerkki, taiteellinen nähtävyys	3	VStaide	
Vakka-Suomi	Laitila	Kustaa Hiekan lukutupa ja Opistotalo	Kirjallisuus/kulttuuri,	3	Vstaide, kunta	T
Vakka-Suomi	Laitila	Savemäki	Muinaisjäännökset		kunta	
Vakka-Suomi	Laitila	Untamala	Muinaisjäännökset	1	MV	

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Vakka-Suomi	Laitila	Untamala-Kodjala	Maisema-alue	1 - 2	LOS	
Vakka-Suomi	Laitila	Untamalan kedot	Maisema, perinnemaisema, muinaisjäännökset, Natura (Untamala)	1	LOS	
Vakka-Suomi	Laitila	Untamalan kylänraitti	kulttuuriympäristö		kunta	
Vakka-Suomi	Laitila	Vainionmäki	muinaisjäännökset	2	MV	
Vakka-Suomi	Taivassalo	Muntin silta	Museosilta	1	TH	
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Crusell-kulttuuri-keskus	Kulttuurikeskus		kunta	T
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Kallelan kylämaisema	Kulttuurihistoriallinen ympäristö		kunta	
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Männäisten ruukki	Historiallisesti merkittävä kokonaisuus		kunta	
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Putsaaren kulttuuri- maisema ja piilokirkko	Kirkko, kulttuurimaisema		kunta	S
Vakka-Suomi	Uusikaupunki	Uudenkaupungin keskustan puutaloalue	Puutaloalue	2	kunta	T
Loimaan seutu	Koski TI	Ateljee Johanna Oras	Taiteilija-ateljee		kunta	
Loimaan seutu	Loimaa	Alpo Jaakolan patsaspuisto	Taide/kuvanveisto	2	VStaide	
Loimaan seutu	Pöytyä	Kappelniitty	Muinaisjäännös	2	MV	
Turun seutu Loimaan seutu	Turku Kaarina Lieto Aura Pöytyä	Aurajokilaakso	Maisema-alue	1 - 2	LOS	
Turun seutu Loimaan seutu	Kaarina Lieto Paimio Tarvasjoki	Paimionjokilaakso	Maisema-alue	1 - 2	LOS	

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkit- tävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Turun seutu Vakka-Suomi	Raisio Nousiainen Masku Mynämäki Vehmaa Taivassalo Kustavi	Suuri Postitie	Matkailutie		kunta, TH	
Turun seutu Vakka-Suomi	Masku Mynämäki	Mynämäenlahti	Maisema-alue	1 - 2	LOS	
Turun seutu Loimaan seutu Salon seutu	Turku Lieto Tarvasjoki Marttila Koski Somero	Hämeen Härkätie	Matkailutie	1	TH kunta Vihreä kolmio	

Kyselyssä ilmoitetut luontokohteet ja ulkoilualueet seutukunnittain
 Satakunta

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saarella
Porin seutu	Harjavalta	Litorinameren rantavallit Hiitteenharjulla	Luonnonmuodostuma		kunta	
Porin seutu	Harjavalta Nakkila	Pirilänskoski- Paratiisi	Luonto, lehto, Pirilänskoski Natura-alue	1, 2	LOS, MH	
Porin seutu	Huittinen	Vanhakoski	Luonto, lehto	2	LOS	
Porin seutu	Huittinen Kokemäki	Puurijärvi-Isosuo kansallispuisto	Kansallispuisto, suo, linnut, Natura-alue, luontokohde	1	LOS, MH	
Porin seutu	Huittinen Oripää Säkylä (Vampula)	Harjureitti	Luontoreitistö talvi/kesä, erikoisluonto	2	kunta, Vihreä Kolmio	
Porin seutu	Kokemäki, Huittinen, Sastamala	Kokemäenjoki- laakso	Maisema-alue, Kokemäenjoki Natura- alue	1, 2	LOS	
Porin seutu	Luvia	Säppi	Kuuluu Luvian saariston Natura-alueeseen, luontokohde	2	MH	S
Porin seutu	Merikarvia	Lankoski	Luonto, koski, lehto, virkistys; palvelualue ja museosilta läheisyydessä	2	LOS	
Porin seutu	Merikarvia	Ouran saaristo	Natura-alue, luontokohde			
Porin seutu	Merikarvia	Sälttöö	Natura-alue	3	MH	
Porin seutu	Noormarkku	Inhottujärvi	Lintuvesi, Natura-alue, luontokohde	1	LOS	
Porin seutu	Pomarkku	Isonneva	Suo, soidensuojelualue, Natura-alue	1	LOS	
Porin seutu	Pori	Enäjärvi	Lintuvesi ja -ranta, perinnemaisema	1	LOS	

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä
 kohteen.
 LOS=Lounais-Suomen ympäristökeskus
 MH=Metsähallitus

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa
Porin seutu	Pori	Etelärannan niityt	Lintuvesi ja -ranta, perinnemaisema	1	LOS	
Porin seutu	Pori	Iso-Enskeri	Luontokohde, kuuluu Gummandooran saariston Natura-alueeseen	3	MH	S
Porin seutu	Pori	Kaarluoto	Lintuvesi ja -ranta, perinnemaisema	1	LOS	
Porin seutu	Pori	Kokemäenjoen suisto	Lintuvesien suojelualue (ja -ranta), perinnemaisema, Natura-alue	1, 2	LOS, MH	
Porin seutu	Pori	Preiviiki-Yyteri	Lintuvesien suojelualue, Natura-alue	1	MH	
Porin seutu	Pori	Seliskeri	Luontokohde, kuuluu Gummandooran saariston Natura-alueeseen	3	MH	S
Porin seutu	Pori	Yyteri	Maisema-alue	1, 2	LOS	
Porin seutu	Pori	Yyterin lietteet	Lintuvesi ja -ranta, perinnemaisema	1	LOS	
Porin seutu	Ulvila	Joutsijärvi	Retkeilyalue, luontokohde	1, 2	LOS kunta	
Rauman seutu	Eura	Koskeljärvi	Lintuvesien suojelualue, Natura-alue	1, 2	LOS, MH	
Rauman seutu	Eura	Vaaljärvi	Lintuvesi, Natura-alue	2	LOS	
Rauman seutu	Eurajoki	Pinkjärvi	Retkeilyalue, Natura-alue	2, 3	LOS, MH	
Rauman seutu	Rauma Pyhäranta Laitila	Otajärvi	Lintuvesi	1, 3	LOS, MH	
Rauman seutu	Säkylä	Säkylän Sarvonlahden lintutorni, Pyhäjärvi	Lintuvesi, Natura-alue	2, 3	LOS, MH	

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa
Pohjois-Satakunnan seutu	Honkajoki	Huidankeidas	Suo, soidensuojelualue	1	LOS	
Pohjois-Satakunnan seutu	Honkajoki Siikainen Isojoki	Haapakeidas	Suoalue, Natura-alue	2	kunta	
Pohjois-Satakunnan seutu	Ikaalinen Jämijärvi Kankaanpää	Hämeen kangas	Suojeltu harjualue, Natura-alue	1		
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Kyynärjärvi	Lintuvesi	2	LOS	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Pukanluoma	Natura-alue		kunta	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää Lavia	Vihteljärvi- Niemenkylä	Maisema-alue	1,2	LOS	
Pohjois-Satakunnan seutu	Karvia Parkano	Alkkianvuoren luonnonpuisto	Luontokohde		kunta	
Pohjois-Satakunnan seutu	Karvia Kauhajoki	Kauhanevan- Pohjankankaan kansallispuisto	Kansallispuisto, Pohjankangas Natura- aluetta	1		
Pohjois-Satakunnan seutu	Kauhajoki Isojoki Honkajoki	Lauhavuoren kansallispuisto	Kansallispuisto	1		
Pohjois-Satakunnan seutu	Kiikoinen	Kuorsumaanjärvi	Lintuvesi, Natura-alue	2	LOS	

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Satakunnan luontokohteet seutukunnittain

LIITE 4

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	T=taajamassa Lähde** S=saaressa	
Pohjois-Satakunnan seutu	Lavia	Velhonuitto	Luonnonnähtävyys, vesiputous		kunta	

Kyselyssä ilmoitetut museot ja historialliset rakennukset seutukunnittain

Satakunta

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Porin seutu	Harjavalta	Emil Cedercreutzin museo ja kulttuurikeskus (Maahengen temppeli)	Kulttuurihistoriallinen museo, taidemuseo	MV 1	Sat.ttk. MV	
Porin seutu	Harjavalta	Kukkilintu-museo	Paikallinen erikoismuseo		kunta	
Porin seutu	Huittinen	Huittisten museo (Leppäsen teoskokoelma ja Presidentti Risto Rytin osasto Huittisten museossa)	Museo		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Huittinen	Huittisten museo	Kulttuurihistoriallinen museo, paikalliskulttuuria		kunta	
Porin seutu	Huittinen	Huhtamon kirkko	Kirkko, auki kesäsunnuntaisin		kunta	T
Porin seutu	Huittinen	Vampulan kirkko	Kirkko, auki kesäsunnuntaisin		kunta	T
Porin seutu	Huittinen	Huittisten kirkko (ja vanha pappila)	Historiallinen rakennus	2	MV	T
Porin seutu	Kokemäki	Pyhän Henrikin saarnahuone	Historiallinen rakennus	2	MV	T
Porin seutu	Kokemäki	Kokemäen Seuratalo ja Sähkötalo	Pienimuotoinen sähkömuseo, pääasiassa juhla- ja kokoustila		kunta	
Porin seutu	Merikarvia	Matilda Roslin-Kalliolan kirjailijakoti	Kulttuurihistoriallinen/ henkilöhistoriallinen museo		Sat.ttk.	
Porin seutu	Nakkila	Nakkilan kirkko	Tiekirkko	2	MV	T

*Merkittävyys on merkitty taulukkoon, mikäli se on kyselyssä ilmoitettu.
1=valtakunnallisesti arvokas,
2=maakunnallisesti erittäin arvokas,
3=maakunnallisesti arvokas

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä kohteen.
MV=Museovirasto
Sat.ttk.=Satakunnan taidetoimikunta

Kyselyssä ilmoitetut Satakunnan museot ja historialliset rakennukset

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Porin seutu	Noormarkku	Kotiseututalo Kahari	Kotiseutumuseo	3	kunta	T
Porin seutu	Pori	Porin taidemuseo	Aluetaidemuseo		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	Satakunnan museo ja toimipisteet	Kulttuurihistoriallinen museo/maakuntamuseo; Luontotalo Arkki, Rosenlew-museo, rakennuskulttuuritalo Toivo ja Korsmanin talo.	1	MV	T
Porin seutu	Pori	Juseliuksen mausoleumi	Arkkituuri, taide		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	Porin Teatteri	Historiallinen rakennus, arkkituuri		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	Junneliuksen palatsi	Historiallinen rakennus, arkkituuri		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Ulvila	Friitalan nahkamuseo ja Nahkamaailma	Erikoismuseo	2	Sat.ttk. MV	T
Porin seutu	Ulvila	Jalomäen umpipiha - Talonpoikais-kulttuurikeskus	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	
Porin seutu	Ulvila	Uvilan kirkko	Tiekirkko	1	MV	T
Rauman seutu	Eura	Hinnerjoen kotiseutumuseot	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo; Hinnerjoen maatalousmuseo, kotiseutumuseo ja Valon museo	2	MV	
Rauman seutu	Eurajoki	Irjanteen kyläkirkko ympäristöineen	Kirkko, ei säännöllistä käyttöä, kesällä auki	2	MV	T
Rauman seutu	Eurajoki	Kotiseutumuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo			
Rauman seutu	Eurajoki	Maatalousmuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		kunta	

Kyselyssä ilmoitetut Satakunnan museot ja historialliset rakennukset

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa
Rauman seutu	Eurajoki	Välimaan perinnetorppa	Paikallinen museo/historiallinen rakennus		kunta	
Rauman seutu	Köyliö	Köyliön Tuiskulan torpparimuseo	Kulttuurihistoriallinen paikallismuseo		Sat.ttk.	
Rauman seutu	Rauma	Lapin kirkko, kirkkotallit ja kotiseutumuseo	Kesällä avoinna oleva kirkko kotiseutumuseo	2	MV	T
Rauman seutu	Rauma	Rauman taidemuseo	Taidemuseo	2	MV	T
Rauman seutu	Rauma	Rauman merimuseo	Erikoismuseo			T
Rauman seutu	Rauma	Rauman museo	Kulttuurihistoriallinen museo; näyttelytilat Vanhalla Raatihuoneella, Marelassa, Kirstissä sekä Savenvalajan verstaassa	1	MV	T
Rauman seutu	Rauma	Rauman Pyhän Ristin kirkko	Tiekirkko	2	MV	T
Rauman seutu	Rauma	Teresia ja Rafael Lönnströmin taidemuseo	Taidemuseo	2	MV	T
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Kankaanpään kaupunginmuseo	Kulttuurihistoriallinen museo	3	kunta	T

Kyselyssä ilmoitetut muut nähtävyydet seutukunnittain

Satakunta

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Porin seutu	Harjavalta	Hiirijärven hiidenkiukaat	Muinaisjäänös		Sat.ttk.	
Porin seutu	Harjavalta	Kaunismäki	Kivi- ja pronssikautinen muinaisjäänösalue muu nähtävyys	2	MV	
Porin seutu	Harjavalta	Kuumoonmäen hiidenkiukaat	Muinaisjäänös		kunta	
Porin seutu	Harjavalta	Lallin itkukivi	Perimätietoon liittyvä paikka		kunta	
Porin seutu	Harjavalta	Emil Cedercreutz: Kyntäjä-veistos	Veistos		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Huittinen	Hirvenpään löytöpaikka	Kivikautinen asuinpaikka		kunta	
Porin seutu	Huittinen	Kauko Räike: Risto Ryti- muistomerkki/ patsas	Muistomerkki		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Huittinen	Kimmo Ojaniemi: Toinen hirvi	Taideteos		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Huittinen	Kuninkaisten koulutus- ja kulttuurikeskuksen Risto Ryti –sali	Konsertti- ja luentosali		kunta	T
Porin seutu	Huittinen	Lauri Leppänen: Kullervo-veistos	Veistos		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Huittinen	Pahkaparatiisi	Näyttely luonnonerikoisuuksista		kunta	
Porin seutu	Huittinen	Pitsipirtti – Lace Cabin	Näyttely pitsitoistä		kunta	

*Merkittävyys on merkitty taulukkoon,
 mikäli se on kyselyssä ilmoitettu.
 1=valtakunnallisesti arvokas,
 2=maakunnallisesti erittäin arvokas,
 3=maakunnallisesti arvokas

**Taho, joka on ilmoittanut kyselyssä
 kohteen.
 MV=Museovirasto
 Sat.ttk.=Satakunnan taidetoimikunta
 TH=Tiehallinto

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Porin seutu	Huittinen	Presidentti Risto Rytin syntymäkodin muistomerkki	Muistomerkki		kunta	
Porin seutu	Huittinen Punkalaidun Urjala	Taikayöntie	Matkailutie	1	kunta	
Porin seutu	Kokemäki	Peipohjan Asemakylän kokonaisuus	Majoitusta, ravintola, tilausauna, museokoti		kunta	
Porin seutu	Kokemäki	Tulkkilan silta	Museosilta	1	TH	
Porin seutu	Kokemäki	Heikki Häiväoja: Koskenperkaajat	Muistomerkki, museosillan lähellä		Sat.ttk.	
Porin seutu	Kokemäki	Lauri Anttila: E.N. Setälän muistomerkki	Muistomerkki		Sat.ttk.	
Porin seutu	Kokemäki	Vanha Juustola	Näyttelytila, työhuoneita		kunta	T
Porin seutu	Kokemäki Huittinen Sastamala	Kokemäenjoki-laakso	Maisema-alue, Kokemäenjoki Natura- aluetta	1,2	LOS	
Porin seutu	Merikarvia	Lankosken silta	Museosilta	1	TH	
Porin seutu	Merikarvia	Galleria Vanha-Savu	Näyttelytila		Sat.ttk.	
Porin seutu	Nakkila	Rieskaronmäki	Muinaisjäänös		kunta	
Porin seutu	Nakkila	Villilän kartano	Elokuvastudio.Toimii tilausravintolana, juhla- ja kokoustilana.		kunta	
Porin seutu	Nakkila	Nakkilan seurakuntakoti	Arkkitehtuuri (kirkon vieressä)		kunta	T
Porin seutu	Noormarkku	Alvar Aalto: Villa Mairea	Arkkitehtuuri, avoinna sopimuksesta ryhmille		Sat.ttk.	T

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Porin seutu	Noormarkku	Noormarkun ruukki	Valtakunnallisesti merkittävä rakennetun ympäristön kokonaisuus. Museoviraston kuvauksessa nimellä Noormarkun tehdasalue-Noormarkun kirkonkylä.	1	MV	
Porin seutu	Pomarkku	Pomarkun kirkonkylä	Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö, muu nähtävyys	2	MV	
Porin seutu	Pori	Ahlaisten kylä ja kulttuurimaisema	Ahlaisten kirkonkylä on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö. Maisema-alue.	1, 2 1	LOS; MV	
Porin seutu	Pori	Kivi-Pori	Arvokas kaupunginosa	2	MV	T
Porin seutu	Pori	Emil Cedercreutzin Äestäjä-veistos	Veistos		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	Eila Hiltunen: Lokki	Taideteos		Sat.ttk.	
Porin seutu	Pori	Kauppakeskus BePOP	Rakennus, arkkitehtuuri		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	päiväkot Taikurinhattu + vanhainkoti Himmeli	Rakennus, arkkitehtuuri		Sat.ttk.	T
Porin seutu	Pori	Reposaari	Satama ja kaupunginosa		Sat.ttk.	
Porin seutu	Ulvila	Leineperin ruukki	Historiallinen ruukkialue	1	MV kunta	
Porin seutu	Ulvila	Liikistö	Muinaismuisto ja luonnonsuojelualue	2	MV	

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	
Rauman seutu	Eura	Harola	Luonto, lehto, perinnemaisema, Harolanlahti Natura 2000 luontokohde	2,3	LOS MH	
Rauman seutu	Eura	Harolan rautakautinen röykkiöalue	Muinaisjäännös	2	MV	
Rauman seutu	Eura	Kauttuan ruukinpuisto	Kulttuurihistoriallisesti arvokas miljö	1	MV	
Rauman seutu	Eura	Ruukinpuisto	Kulttuuriympäristö		Sat.ttk.	
Rauman seutu	Eura	Esihistorian opastuskeskus Naurava Lohikäärme	Opastuskeskus museo	2	Sat.ttk. MV	
Rauman seutu	Eura	Kiukainen, Panelian rivimylly	Mylly, myllypuoti, tapahtumia	2	MV	
Rauman seutu	Eura	Käräjämäki	Muinaisjäännösalue	1	MV	T
Rauman seutu	Eura	Alvar Aallon porrastalo + tehdasmiljö	Arkkitehtuuri		Sat.ttk.	Y
Rauman seutu	Eura	Luistari	Muinaisjäännösalue	2	MV	
Rauman seutu	Eura	Kiukainen, Panelia, Kuninkaanhauta, pronssikautinen hautaröykkiö	Muinaisjäännös	1	MV	
Rauman seutu	Eurajoki	Vuojoen kartano	Historiallinen kartano, kokous-, ravintola yms. käytössä	1,2	Sat.ttk. MV kunta	
Rauman seutu	Eurajoki	Liinmaan linna, keskiaikainen linnanraunio	Linnanraunio	2	MV	
Rauman seutu	Eurajoki	Lapijoen silta	Museosilta	1	TH	

T=taajamassa

S=saaressa

Y=yksityinen

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	T=taajamassa S=saaressa Y=yksityinen
Rauman seutu	Eurajoki	Foucalt-heiluri	Maan pyörimistä osoittava heiluri vesitornin yhteydessä		kunta	T
Rauman seutu	Eurajoki	Lavilan Makasiinit	Näyttelytila		kunta	
Rauman seutu	Köyliö	Kirkkokari	Historiallinen paikka	2	MV	S
Rauman seutu	Köyliö	Huovintie	Museotie	1	TH	
Rauman seutu	Köyliö Säkylä	Köyliönjärven kulttuurimaisemat	Valtakunnallisesti arvokas kulttuurimaisema. Maisema-alue, museotie	1,2	LOS	
Rauman seutu	Rauma	Kiikartorni, Rauman museo	Näkötorni, kopio alkuperäisestä	2	MV	
Rauman seutu	Rauma	Kylmäkorvenkallio	Muinaisjäännös	2	MV	
Rauman seutu	Rauma	Unajan kylä	Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö	2	MV	
Rauman seutu	Rauma	Kerttu Horilan ateljee	Kuvanveistäjän työhuone, ei säännöllisesti auki		Sat.ttk.	T
Rauman seutu	Rauma	Kerttu Horila: Kolme sulotarta	Veistos, taiteellinen nähtävyys		Sat.ttk.	T
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Veneskoski	Kesäteatteri, kaunis kylämiljö		kunta	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Kankaanpään Taidekehä	Taidekohteita kaupungin kaduilla		Sat.ttk.	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää	Taidetie	Taideteoksia tien varressa		Sat.ttk.	

Varsinais-Suomen ja Satakunnan palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma
Kyselyssä ilmoitetut Satakunnan muut nähtävyydet seutukunnittain

LIITE 6

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Kohteen tyyppi	Merkittävyys*	Lähde**	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kankaanpää Lavia	Vihteljärvi-Niemenkylä	Maisema-alue	1 ,2	LOS	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kiikoinen	Purpuripuisto ja kesäteatteri, Myllymäen torpparimuseo	Monipuolinen kotiseutu-kokonaisuus, tapahtumapaikka		Sat.ttk.	
Pohjois-Satakunnan seutu	Kiikoinen	Pertti Mäkinen: Rakastunut viulu ja mandoliini -veistos	Taideteos		Sat.ttk.	
Pohjois-Satakunnan seutu	Lavia	Sampakosken taistelumerkki	Muistomerkki		kunta	

T=taajamassa
S=saaressa
Y=yksityinen

SLY:n ilmoittamat leirintäalueet*)

Varsinais-Suomi

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Luokitus	Lähde
Turun seutu	Lieto	Zoolandia Camping		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Turun seutu	Naantali	Naantali Camping	***	Suomen leirintäalueyhdistys ry
Turun seutu	Turku	Ruissalo Camping		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Turunmaan seutu	Kemiönsaari	Hostel Panget (Dragsfjärd)		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Turunmaan seutu	Länsi-Turunmaa	Solliden Camping (Parainen)	***	Suomen leirintäalueyhdistys ry
Turunmaan seutu	Länsi-Turunmaa	Saariston Lomakeskus (Houtskari)		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Salon seutu	Salo	Vuohensaaren leirintäalue		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Salon seutu	Salo	Meri-Caravan		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Salon seutu	Somero	Hovimäki Camping		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Salon seutu	Somero	Camping Kökkö		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Vakka-Suomen seutu	Kustavi	Kustavin Lomapalvelu		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Vakka-Suomen seutu	Pyhäranta	Pyhäranta Camping		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Vakka-Suomen seutu	Taivassalo	Camping Mussalo	**	Suomen leirintäalueyhdistys ry
Vakka-Suomen seutu	Uusikaupunki	Santtioranta	***	Suomen leirintäalueyhdistys ry

SLY:n ilmoittamat leirintäalueet*)

Satakunta

Seutukunta	Kunta	Kohteen nimi	Luokitus	Lähde
Porin seutu	Merikarvia	Mericamping	****	Suomen leirintäalueyhdistys ry
Porin seutu	Nakkila	Salomonkallio		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Porin seutu	Pomarkku	Lomakallio		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Porin seutu	Pomarkku	Lomakylä Korpirämäkää		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Porin seutu	Pori	Top Camping Yyteri	****	Suomen leirintäalueyhdistys ry
Porin seutu	Pori	Siikarannan leirintä		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Rauma seutu	Eura	Lomakeskus Sieravuori		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Rauma seutu	Säkylä	Lomasäkylä		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Pohjois-Satakunnan seutu	Jämijärvi	Lomahotelli Jämi		Suomen leirintäalueyhdistys ry
Pohjois-Satakunnan seutu	Siikainen	Eteläpään Matkailukeskus		Suomen leirintäalueyhdistys ry

*) Leirintäalueet, jotka ovat yleisessä matkailukäytössä Palvelukohteiden viitoitus -ohjeen (TIEH 2000021-07) mukaisesti.

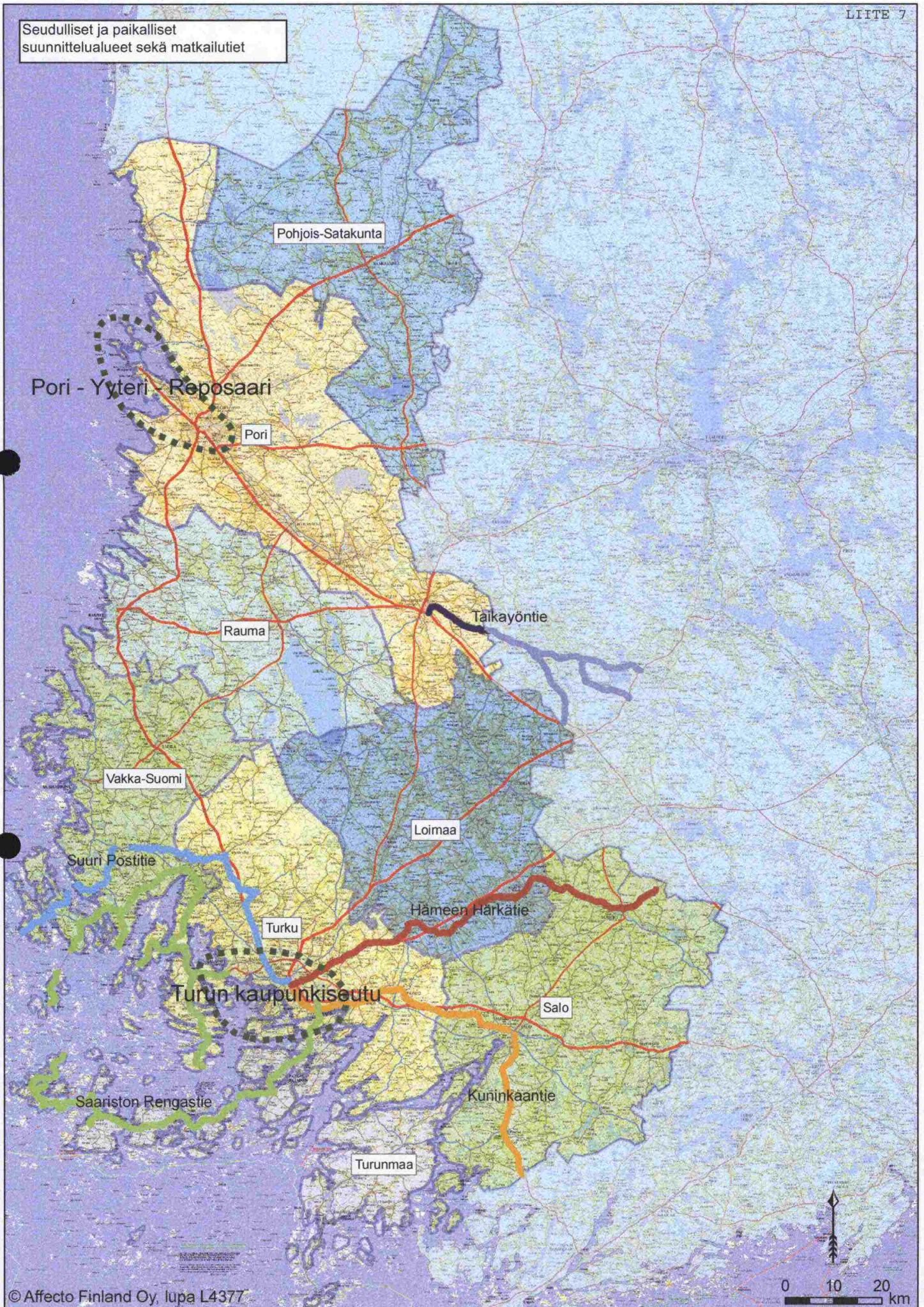
Listassa ei ole mukana esim. pihaleirintäkohteita, yhdistysten caravan-alueita ja pelkästään lomakylätyyppisiä kohteita.

Listaan ei ole myöskään otettu mukaan väliaikaisia leirintäalueita, kuten esim. Porin Jazzin aikana avoinna olevia leirintä- ja matkailuajoneuvoalueita.

Lähteet: Suomen Leirintäalueyhdistys, Editan Turisti Majoitus 2008 -opas, SF-Caravan ry:n leirintäopas 2008-2009, leirintäalueiden ja majoitusliikkeiden kotisivut ja internetin majoitushakemistot.

Seudulliset ja paikalliset
suunnittelualueet sekä matkailutiet

ISBN 978-952-221-049-4
TIEH 1000237-v-09